

Achterhoek Monitor

Editie
2023/24

Robin Koster
Friso de Vor
Edwin van de Wiel

Gerealiseerd in opdracht van de Achterhoek Board

Voorwoord

Door: Emmeke Gosselink

Hoger springen, krachtiger landen

De Achterhoek is een sterke regio waar de brede welvaart hoog is. Toch zien we, onder meer door jarenlange monitoring, grote opgaven op ons afkomen. Denk aan versnelde vergrijzing en ontgroening en krapte op de arbeidsmarkt. Daarom hebben we een nieuwe Regio Deal 'Hoger springen, krachtiger landen' aangevraagd bij het Rijk. De aanvraag zit vol springplanken naar een meer toekomstbestendige regio die verder reiken dan alleen de Achterhoek. Gestoeld op een viertal urgenties; versnelde vergrijzing en ontgroening, krapte op de arbeidsmarkt, rem op de groei van het MKB en druk op het klimaat en landelijk gebied. De cijfers in deze vierde Achterhoek Monitor onderschrijven vooral de eerste twee urgenties.

De Achterhoek kenmerkt zich door veel innovatieve familiebedrijven, belangrijk voor de sociale cohesie en werkgelegenheid. De fijnmazige structuren en de Achterhoekse cultuur maken het mogelijk om samen te pionieren en de grote landelijke opgaven – bijvoorbeeld arbeidsmarktcraptes, zorg en landbouw – op een slimme manier aan te

pakken. De Achterhoek loopt niet alleen voorop in dubbele vergrijzing en ontgroening, maar ook in innovatie en samenwerken. De Achterhoek is een experimenteerregio bij uitstek. Ook met de Achterhoek Monitor pionieren wij, zoals met een nieuwe invalshoek op het thema Brede Welvaart en de arbeidskrachtanalyse. Ook nemen we in deze monitor weer een kijkje over de grens.

Positieve cijfers, maar ook aandachtspunten

Ik ben verheugd te zien dat onze inspanningen vanuit de Achterhoek Visie 2030 terug te zien zijn in de cijfers:

- Er is een bovengemiddelde groei van de werkgelegenheid. Tussen 2021 en 2022 steeg de regionale werkgelegenheid met 3,9 procent tegenover 2,9 procent landelijk.
- De arbeidsparticipatie is toegenomen tot 74,8 procent in 2022. Dat is een stijging ten opzichte van 2019 van maar liefst 2,3 procentpunt. We zitten daarmee bijna op onze streefwaarde van 75 procent.
- De arbeidsproductiviteit is toegenomen en ligt in 2022 op 81,3 procent van het landelijk gemiddelde. In 2011 was dit 78,6 procent.
- In 2021 had de Achterhoek een negatieve pendelbalans van 10.500 medewerkers, in 2020 waren dit nog 12.100 medewerkers. Hoewel er sprake is van een afname, werken er nog steeds meer inwoners buiten de Achterhoek dan inwoners van buiten de Achterhoek die in de Achterhoek komen werken.
- Er is bevolkingsgroei over de gehele breedte van regio; alle gemeenten tellen meer inwoners in 2022 dan in 2021.
- Positief is dat 34 procent van de mensen die zich van buiten de regio in de Achterhoek vestigden jonge één- en tweepersoonshuishoudens zijn. En ruim een kwart (28 procent) bestaat uit gezinnen.
- Over de periode 2010–2021 is de regionale CO₂-uitstoot met 21 procent gedaald; landelijk was de daling 18 procent.
- In 2021 had een kwart van de woningen in de Achterhoek zonnepanelen. In 2023 heeft bijna een derde (32 procent) van de woningen zonnepanelen.

Tegelijkertijd hebben we ook te maken met ontwikkelingen die om aandacht (blijven) vragen. Zo is onze woningvoorraad gemiddeld minder duurzaam en rijden we minder elektrisch dan landelijk. Evenals in de rest van Nederland is de ervaren gezondheid afgenomen, een zorgelijke trend. De krapte op de arbeidsmarkt is iets afgenomen, maar blijft hoog. Opvallend is de grote stijging van de krapte in de agrarische sector.

Hoger springen is nodig

Met name om het tekort aan arbeidskrachten op te vangen is hoger – of wellicht anders – springen noodzakelijk. Met alleen inzet op om- en bijscholing, het activeren van het

onbenut arbeidspotentieel en het verlagen van de negatieve pendel lossen we dit niet op. We moeten hier creatief in zijn, pionieren en op alle thema's in de Achterhoek werk van maken. Het vraagt bijvoorbeeld ook iets van onze bereikbaarheid, (betaalbare) woningbouw en aanbod van voorzieningen. Daarbij blijft het belangrijk ons te realiseren dat de kleinschaligheid van de Achterhoek het niet per se eenvoudiger maakt om deze opgaven aan te pakken. De enorme impact van de dubbele vergrijzing is hier eerder en groter aanwezig dan elders, dat mogen we niet onderschatten.

De Achterhoek Telt! en is een voorbeeld

Het Rapport Elke Regio Telt! heeft veel losgemaakt in Nederland. Des te belangrijker is het dat we onze cijfers goed op orde hebben en daar naar handelen. We zijn trots op onze pioniersfunctie. Zo wordt in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen naar ons voorbeeld dit jaar de eerste monitor gepresenteerd. En is vanuit het Gelrepack, naar voorbeeld van de Achterhoek, een arbeidskrachtanalyse voor alle regio's uitgevoerd. Hieruit blijkt overigens dat de procentuele overschotten en tekorten in de Achterhoek groter zijn dan in de omliggende regio's.

Achterhoek blijft pionieren

We blijven de Achterhoek Monitor doorontwikkelen. Zo zijn we trots dat we als een van de eerste regio's een nieuwe invalshoek kunnen presenteren rondom het thema Brede Welvaart. Het monitoren van Brede Welvaart ontwikkelt zich en we blijven dit op de voet volgen. Brede Welvaart is een complex begrip en niet in één cijfer te vatten. Het gaat om een goede balans tussen de indicatoren, de duiding daarvan en keuzes maken. Ik ben dan ook trots dat we een eerste uitwerking hiervan in deze monitor kunnen presenteren. Ook het inkijkje in Westmünsterland geeft inspiratie. We kunnen goed van elkaar leren. En zoals in veel gevallen telt één plus één op tot drie in plaats van twee. Ik weet zeker dat het benutten van de cijfers uit deze monitor en een toekenning van onze Regio Deal aanvraag ook dezelfde meerwaarde teweeg kunnen brengen.

Ik wens u veel leesplezier en inspiratie toe.

Namens de Achterhoek Board,

Emmeke Gosselink,
voorzitter stuurgroep Achterhoek Monitor

Inhoud

Voorwoord	2	5 Verduurzaming	86
Kengetallen Achterhoek	6	5.1 Energietransitie	87
De Achterhoek	8	5.2 Regionale goederenstromen	95
1 Brede welvaart	10	5.3 Mobiliteit	99
1.1 Brede welvaart als afwegingskader	11	5.4 Woningen	103
1.2 Brede welvaart Achterhoek	13	Bijlage 1	
Ervaren brede welvaart in 2023	22	Indicatoren brede welvaart	109
2 Bedrijven en banen	26	Colofon	116
2.1 Bedrijfsvestigingen	27		
2.2 Banen	32		
2.3 Regionale clusters	36		
2.4 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit	42		
Een portret van het Westmünsterland	46		
3 Arbeidskracht	53		
3.1 Arbeidsaanbod en -deelname	54		
3.2 Arbeidsmarktspanning	59		
3.3 Pendel	65		
4 Inwoners	69		
4.1 Bevolkingsdynamiek	70		
4.2 Huishoudens	76		
4.3 Wonen	80		

Kengetallen Achterhoek

25.800 bedrijven

waren gevestigd in de Achterhoek in 2022.

- Achterhoek +5,3% (t.o.v. 2021)
- Nederland +5,9% (t.o.v. 2021)

133.890 banen

telde de Achterhoek in 2022.

- Achterhoek +3,9% (t.o.v. 2021)
- Nederland +2,9% (t.o.v. 2021)

4,3 banen

had de werkzoekende Achterhoeker gemiddeld voor het uitkiezen halverwege 2023.

- Achterhoek 4,3 banen (5,4 banen halverwege 2022)
- Nederland 4,6 banen (5,4 banen halverwege 2022)

16.000 personen

vormden het onbenut arbeidspotentieel in 2022, 8% van de potentiële beroepsbevolking.

- Achterhoek 8% (9% in 2021)
- Nederland 9% (9% in 2021)

4.000 werklozen

telde de Achterhoek in 2022, wat overeenkomt met 3,0% van de beroepsbevolking.

- Achterhoek 3,0% (3,3% in 2021)
- Nederland 3,5% (4,2% in 2021)

14.530 zzp'ers

waren gevestigd in de Achterhoek in 2022.

- Achterhoek +4,1% (t.o.v. 2021)
- Nederland +5,9% (t.o.v. 2021)

265.450 inwoners

telde de Achterhoek begin 2023.

- Achterhoek +0,6% (t.o.v. 2022)
- Nederland +1,3% (t.o.v. 2022)

116.090 huishoudens

telde de Achterhoek begin 2023.

- Achterhoek +0,6% (t.o.v. 2022)
- Nederland +1,6% (t.o.v. 2022)

48% vijftigplussers

Bijna de helft van de Achterhoekers was begin 2022 50 jaar of ouder.

- Achterhoek 48% (37% in 2007)
- Nederland 41% (34% in 2007)

22,3 kilometer

legde de Achterhoeker dagelijks gemiddeld af per auto in 2022.

- Achterhoek 22,3 km (28,4 km in 2019)
- Nederland 20,6 km (24,7 km in 2019)

12,6%

van het totale energieverbruik in de Achterhoek is in 2021 opgewekt uit hernieuwbare bronnen.

- Achterhoek 12,6% (2,4% in 2010)
- Nederland 11,9% (3,8% in 2010)

De Achterhoek

De Achterhoek heeft een sterke eigen identiteit. Voor de meeste Achterhoekers is het duidelijk of ze tot de streek behoren of niet. En sinds de introductie van een eigen vlag in 2018 kunnen we nu ook stellen: daar waar de vlag hangt, daar voelen de mensen zich Achterhoekers. Maar elke regio kent haar grenskwesties. De grens met Twente is redelijk duidelijk, de grens met de Liemers wordt meestal minder scherp getrokken. Graafschap Zutphen en de Achterhoek worden soms als een geheel gezien, maar cultuur-historisch en bestuurlijk wordt er onderscheid gemaakt.

Achterhoekers doen er meestal niet zo moeilijk over. Het zijn geen scherpslijpers. Iedereen die zich Achterhoeker voelt mag zich tot de regio rekenen. Voor deze monitor is het nodig ergens een grens te trekken. De monitor kijkt naar het gebied van de bestuurlijke samenwerking met ondernemers, maatschappelijke organisaties en gemeenten van de 8RHK ambassadeurs (aangeduid als Regio Achterhoek). Dit is een regio die het grondgebied omvat van de gemeenten Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Doetinchem, Oost Gelre, Oude IJsselstreek en Winterswijk. Overigens is dit geen landelijk gehanteerde indeling bij instanties als CBS, UWV en Kamer van Koophandel. Deze instellingen presenteren dan ook nooit cijfers en statistieken voor deze gemeenten gezamenlijk. In deze monitor gebeurt dat wel, de cijfers van de zeven gemeenten worden zoveel mogelijk gebundeld.

Er zijn dus meerdere afbakeningen van 'de Achterhoek' (zie de kaarten). Er zijn functionele begrenzingen, zoals voor economie, gezondheid, arbeidsmarkt en toerisme. Afhankelijk van de gekozen indeling telt de regio zeven, acht, negen of nog wel meer gemeenten. Soms horen bijvoorbeeld de gemeenten Lochem, Montferland en Zutphen tot de Achterhoek. In een enkel geval hoort zelfs de gemeente Brummen – aan de andere kant van de IJssel – tot de Achterhoek. Voor deze monitor vormen de eerdergenoemde zeven gemeenten de basis: tenzij anders vermeld presenteren wij de cijfers over het grondgebied van deze gemeenten. Soms zijn de data niet beschikbaar op gemeentelijk niveau en ontkomen we er niet aan andere regionale data te presenteren. In de kaarten is aangegeven om welke gemeenten het dan gaat.

Kaart 1 De Achterhoek in historisch perspectief/ Gebied Achterhoek Toerisme

Kaart 2 De gemeenten van Regio Achterhoek

Kaart 3 De gemeenten van COROP-regio Achterhoek

Kaart 4 De gemeenten van de Arbeidsmarktregio Achterhoek

1. Brede welvaart¹

Door: Henri L.F. de Groot, hoogleraar **Regionaal Economische Dynamiek** aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en kroonlid van de **Sociaal-Economische Raad (SER)**

In vogelvlucht:

- Brede welvaart biedt een denk- en doekader om afruilen in het hier en nu, tussen hier en elders, en tussen nu en later in beeld te brengen en onvermijdelijke keuzes te agenderen.
- In de Achterhoek is het op het gebied van sociale indicatoren goed toeven, hoewel de bereikbaarheid van voorzieningen wel achterblijft bij het gemiddelde in Nederland.
- Op het gebied van duurzaamheid is de regio relatief schoon, met de grote uitstoot van fosfaat en stikstof in de landbouw als de grote, en met het oog op de stikstofcrisis, relevante uitzondering.
- Bewoners van de Achterhoek vinden gezondheid, welzijn en wonen de belangrijkste brede welvaartsthema's.

¹ Dit hoofdstuk toont qua opzet gelijkheid met de uitwerking van het onderdeel brede welvaart in de Economische Verkenningen Metropoolregio Amsterdam 2023, beschikbaar via: <https://www.metropoolregioamsterdam.nl/economische-verkenningen-metropoolregio-amsterdam-evmra/>.

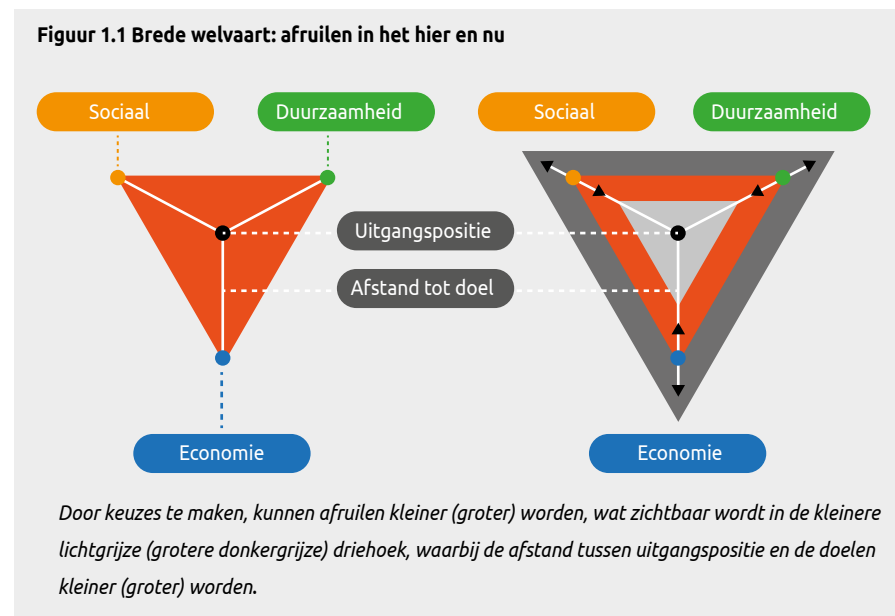
Het concept brede welvaart komt voort uit het besef dat vooruitgang meer is dan economische groei. Brede welvaart gaat over welvaart, welzijn en welbevinden van mensen – oftewel, de kwaliteit van leven en wat mensen van waarde vinden. Het gaat daarbij niet alleen om de kwaliteit van leven in het 'hier en nu'; het gaat ook om de impact op de kwaliteit van leven buiten de grenzen van de eigen stad, regio of land ('elders'), en de gevolgen voor toekomstige generaties ('later'). Het brede welvaartsdenken zorgt ervoor dat met een integrale blik gekeken wordt naar hoe het gaat met de regio. Daarnaast kan brede welvaart ook gezien worden als een richtinggevend kader, dat vooral behulpzaam is bij het bepalen van de koers van de regio die ook gericht is op het nastreven van niet-economische doelen met meer nadruk op het welzijn van individuen en huishoudens. Het is om die redenen dat we in deze editie van de Achterhoek Monitor in dit eerste hoofdstuk starten met het in kaart brengen van de staat van de Achterhoek op het gebied van brede welvaart.

1.1 Brede welvaart als afwegingskader

Denken in brede welvaart betekent denken in termen van afruilen en keuzes. Brede welvaart krijgt in Nederland steeds meer voet aan de grond als kader voor fundamentele maatschappelijke keuzes. Wat voor samenleving willen we in 2050 zijn? Niet alleen economische groei en werkgelegenheid worden bij het beantwoorden van die vraag belangrijk geacht, maar ook aspecten als gezondheid, veiligheid, milieu en huisvesting. Met behulp van het brede welvaartspectief wordt de samenhang of de onderlinge verbanden tussen de verschillende brede welvaartsaspecten, en de manier waarop deze elkaar versterken of elkaar tegenwerken, inzichtelijk gemaakt. Zo kan een economische impuls leiden tot banengroei en het inkomen van de inwoners verbeteren, maar ten koste gaan van de kwaliteit van natuur en milieu. En meer uren betaalde arbeid kan de balans tussen werk en de mogelijkheid tot het bieden van zorg of het volgen van een bijscholingstraject verstoren. Anders dan wanneer de focus enkel ligt op bijvoorbeeld economisch groeibevordering, helpt toepassing van brede welvaart als afwegingskader bij het zichtbaar maken van (fundamentele) afruilen tussen de verschillende thema's; afruilen die een basis vormen voor te maken beleidskeuzes.

De centrale onderdelen van brede welvaart kunnen in essentie worden teruggebracht tot drie dimensies van ontwikkeling: Economie, Sociaal, en Duurzaamheid. Deze terminologie is onder andere geïnspireerd door de in de Europese Unie veelvuldig gehanteerde S3-strategie die streeft naar Smart, Socially inclusive en Sustainable development. We kunnen deze dimensies op de hoekpunten van een driehoek plaatsen. Vanuit de uitgangspositie binnen in de driehoek (de punt in figuur 1.1) is er een afstand tot alle drie de doelen (de hoekpunten van de driehoek). De zijden van de driehoek

verbeelden de afruilen tussen economische, sociale en duurzame ontwikkeling. Hoe groter de afstand, hoe lastiger deze doelen tezamen zijn te verwezenlijken en dus hoe sterker de afruil. Dit is geïllustreerd in figuur 1.1.

Bron: Vrije Universiteit Amsterdam/Economische Verkenningen Metropoolregio Amsterdam 2023

Elk economisch systeem bevindt zich op een bepaald moment op een punt in de driehoek, met daarmee samenhangende afstanden tot de doelstellingen van beleid. De situatie waarin een economisch systeem zich bevindt en de afstanden tot doelstellingen zijn geen statische gegevens. Onder invloed van onder andere wijzigende voorkeuren, externe economische ontwikkelingen en beleid, kan er sprake zijn van een nieuwe balans tussen de drie dimensies van ontwikkeling (zie het rechterdeel van figuur 1.1). Steviger inzetten op verduurzaming zal de afstand tot het duurzaamheidsdoel verkleinen. Dit zal op korte termijn ten koste gaan van economische groei (door aanpassingen van productieprocessen, mogelijke verplaatsing van economische activiteit, et cetera). En zonder aanvullend beleid zal er naar verwachting ook meer energie-armoede ontstaan gegeven het relatief grote aandeel dat huishoudens met lage inkomens uitgeven aan energie waarvan de prijs op korte termijn hoger zal worden. Ziehier een eenvoudige maar krachtige weergave van de afruilen waarmee we in het hier en nu onvermijdelijk worden geconfronteerd en die dwingen tot fundamentele keuzes. Deze keuzes krijgen deels vorm in de keuze voor

beleidsinstrumenten. Zo is er bijvoorbeeld een uitgebreide discussie over de voor- en nadelen van groene subsidies versus CO₂-beprijzing. Subsidies verzachten op korte termijn de pijn van de transitie, maar zijn minder efficiënt dan belastingen. Dit zal gevolgen hebben voor de mate waarin de afstand tot de economische en sociale doelen verandert bij verschillende invullingen van klimaatbeleid. Efficiënter beleid maakt de driehoek kleiner en creëert dus mogelijkheden om alle drie de doelen dichterbij te brengen. En het omgekeerde geldt uiteraard voor minder efficiënte vormen beleid: ze verlichten mogelijk de pijn op één dimensie, maar maken de driehoek uiteindelijk groter.

Naast de afruilen in het hier en nu zijn er ook afruilen tussen 'hier en elders' en 'nu en later'. In het eerste geval gaat het om verdelingsvraagstukken aangaande bijvoorbeeld ontwikkeling in Nederland versus de rest van de wereld, maar ook de verdeling tussen de Randstad versus de Achterhoek of de gemeente Doetinchem versus andere gemeenten in de regio. Het voorbeeld van de energietransitie kan wederom dienen ter illustratie. Opwek van groene energie in de directe nabijheid van de vraag is efficiënt gegeven de transportkosten van energie. Tegelijkertijd zijn er belangrijke schaalvoordelen te behalen in het opwekken van energie, wat juist aanleiding geeft tot concentratie van opwek op plekken met relatief veel ruimte. Dit leidt tot keuzes die we bijvoorbeeld terugzien in discussies over de afstand van windparken op zee tot de kust en de aanleg van zonneweides. Op globale schaal spelen vergelijkbare vraagstukken, waarbij de verdeling van schaarse natuurlijke hulpbronnen tussen de rijke Global North en de Global South aan de orde is.

Bij de afruilen tussen nu en later staat met name het intergenerationele vraagstuk centraal, waarbij de ontwikkeling van huidige generaties de mogelijkheden van toekomstige generaties beïnvloedt. Ook hier is het voorbeeld van de energietransitie weer uitermate illustratief. Er is hier bij uitstek sprake van een intergenerationeel vraagstuk waarbij de huidige generaties de planetaire grenzen dusdanig ver hebben overschreden dat de negatieve gevolgen van klimaatverandering nu reeds zichtbaar zijn en in toenemende mate voor iedereen duidelijk maakt dat klimaatbeleid in het belang van toekomstige generaties niet alleen rechtvaardig maar ook onvermijdelijk is.

1.2 Brede welvaart Achterhoek

Sterk op sociale indicatoren

Veel indicatoren zijn al verzameld in eerdere edities van de Achterhoek Monitor en geven reeds een rijk beeld van de sociaal-economische ontwikkeling in de regio. Als we de vergelijking maken tussen de reeds bestaande indicatoren en de brede welvaartsindicatoren die het CBS verzamelt dan zien we dat met name de meer sociale

indicatoren (veiligheid, welzijn, samenleving en gezondheid) de afgelopen jaren onderbelicht zijn gebleven. In deze editie van de Achterhoek Monitor komen we tot een verrijking die nauw aansluit bij het werk van het CBS in haar regionale Monitor Brede Welvaart (rMBW). Waar in de presentaties van het CBS relatief veel nadruk ligt op ontwikkelingen in de loop van de tijd geven we hier een presentatievorm die behulpzaam is om verschillen tussen regio's beter in kaart te kunnen brengen om af te rillen zo scherp als mogelijk in beeld te kunnen brengen. In bijlage 1 zijn de CBS-indicatoren die in voldoende mate beschikbaar zijn beschreven.

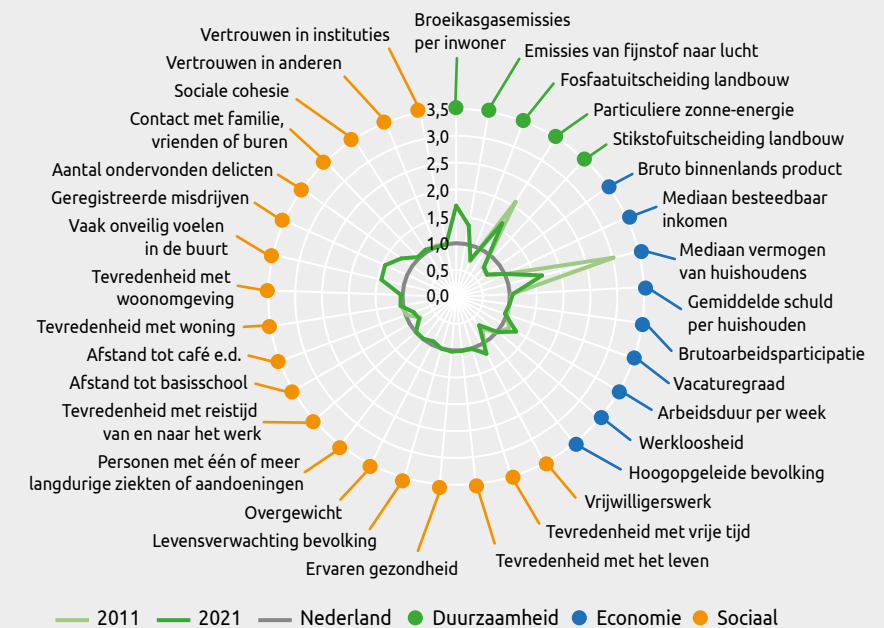
Brede welvaart in kaart: spinnenwebdiagram

De brede welvaart van de Achterhoek brengen we in kaart op een manier die nauw aansluit bij de door het CBS ontwikkelde regionale Monitor Brede Welvaart (rMBW). Het CBS verzamelt voor een groot aantal thema's indicatoren die inzicht geven in het functioneren van de economie en samenleving in het hier en nu, waarbij ook rekenschap wordt gegeven van ontwikkelingen nu versus later en hier versus elders. Om het presteren van de Achterhoek in kaart te kunnen brengen op de veelheid aan indicatoren, hebben we gekozen voor de presentatie van de informatie in de vorm van een spinnenweb. Rondom staan de indicatoren gerangschikt die het CBS onderscheidt. We wijken hier af van de indeling in de acht thema's van het CBS en brengen het onderscheid terug tot drie thema's: economie, sociaal en duurzaamheid. Elke indicator wordt gestandaardiseerd op het Nederlandse gemiddelde. Een score van 1 betekent dus dat de Achterhoek hetzelfde scoort op de betreffende indicator als Nederland. Een hogere score betekent dat de betreffende indicator in de Achterhoek ten opzichte van Nederland gunstig afsteekt in de bijdrage aan brede welvaart. Een score van 1,2 (0,8) betekent dat de score 20 procent (on)gunstiger is dan die voor het Nederlandse gemiddelde. Voor indicatoren waarvoor in de brondata geldt dat een hogere waarde een ongunstigere uitkomst betekent (bijvoorbeeld afstand tot voorzieningen) is in onze presentatie de inverse gebruikt om ervoor te zorgen dat een hogere waarde voor de index een betere score voor de Achterhoek betekent. In de vervaardigde spinnenwebdiagram (figuur 1.2) hebben we de scores voor 2021 afgebeeld en indien beschikbaar die van 2011. Zodoende geeft het ook een indruk van de ontwikkeling in de tijd. In bijlage 1 zijn de CBS-indicatoren die in voldoende mate beschikbaar zijn beschreven.

In figuur 1.2 zien we dat de Achterhoek zich onderscheidt in termen van brede welvaart op een aantal dimensies. Op bereikbaarheid van voorzieningen scoort de regio duidelijk minder goed dan gemiddeld in Nederland. Dit geldt voor basisscholen, cafés en sportterreinen. Op duurzaamheidsgebied zien we een gemengd beeld.

Figuur 1.2 Brede welvaart in Regio Achterhoek, 2011 en 2021

Relatieve scores ten opzichte van Nederland (Nederland = 1)*

* Een hogere score is gunstig in termen van brede welvaart.

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam en Team Moventem

De regio steekt gunstig af ten opzichte van het Nederlands gemiddelde op broeikasgasemissies per inwoner en emissies van fijnstof. Ook steekt de particuliere opwek van zonne-energie gunstig af. Daarentegen kent de regio een grote hoeveelheid fosfaat- en stikstofuitscheiding in de landbouw. In economische zin zien we een patroon dat we zullen herkennen uit de andere hoofdstukken in deze monitor: een relatief laag aantal hoogopgeleiden, een relatief laag bbp en zeer lage werkloosheid. Op de sociale indicatoren zien we relatief veel vrijwilligerswerk in de regio, een gemiddeld vertrouwen in instituties en anderen en een zeer sterk gevoel van veiligheid.

Als we opvallende ontwikkelingen in de tijd beschouwen dan zien we dat het relatieve presteren van de Achterhoek relatief constant is gebleven tussen 2011 en 2021. Gunstigere ontwikkelingen zien we op het gebied van werkloosheid en vrijwilligerswerk.

Figuur 1.3 Brede welvaart in de Regio Achterhoek gemeenten, 2021

	Aalten	Berkelland	Bronckhorst
Broeikasgasemissies per inwoner	2,10	1,29	1,04
Mediaan vermogen van huishoudens	1,64	2,00	2,98
Particuliere zonne-energie	1,54	1,66	1,63
Geregistreerde misdrijven	2,39	1,34	1,30
Vaak onveilig voelen in de buurt	1,43	1,43	1,43
Emissies van fijnstof naar lucht	1,67	2,50	2,50
Werkloosheid	1,45	1,40	1,50
Aantal ondervonden delicten	1,25	1,25	1,25
Vrijwilligerswerk	1,11	1,27	1,46
Gemiddelde schuld per huishouden	1,10	1,11	0,97
Tevredenheid met woning	1,05	1,05	1,05
Sociale cohesie	1,05	1,05	1,05
Tevredenheid met woonomgeving	1,03	1,03	1,03
Contact met familie, vrienden of burens	0,99	1,04	1,04
Ervaren gezondheid	1,00	1,04	1,03
Arbeidsduur per week	1,02	1,02	1,02
Tevredenheid met vrije tijd	1,01	1,03	1,02
Tevredenheid met het leven	1,01	1,01	1,00
Mediaan besteedbaar inkomen	1,00	1,02	1,07
Nettoarbeidsparticipatie	1,02	1,00	1,00
Vertrouwen in anderen	0,86	1,12	0,99
Levensverwachting bevolking	1,00	1,00	1,02
Brutoarbeidsparticipatie	1,01	0,99	0,98
Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen	1,04	1,05	1,03
Vertrouwen in instituties	0,99	0,99	0,99
Tevredenheid met reistijd van en naar het werk	1,00	0,99	1,00
Vacaturegraad	0,96	0,96	0,96
Overgewicht	1,00	0,91	0,93
Afstand tot café e.d.	1,08	0,59	0,65
Afstand tot basisschool	0,88	0,78	0,58
Stikstofuitscheiding landbouw	0,76	0,76	0,76
Fosfaatuitscheiding landbouw	0,74	0,74	0,74
Bruto binnenlands product	0,71	0,71	0,71
Hoogopgeleide bevolking	0,61	0,66	0,74

* De kleurschakeringen geven een indicatie van de mate waarin de score op een brede welvaartsdimensie afwijkt van 1, waarbij donkerder groen een gunstigere en donkerder rood een ongunstigere score t.o.v. Nederland aangeeft.

Doetinchem	Oost Gelre	Oude IJsselstreek	Winterswijk	Regio Achterhoek
2,89	1,42	2,15	2,04	1,70
0,85	1,87	1,32	1,27	1,65
1,41	1,73	1,90	1,54	1,62
1,39	1,43	1,87	1,13	1,45
1,43	1,43	1,43	1,43	1,43
0,83	1,67	0,83	2,50	1,35
1,00	1,56	1,31	1,24	1,29
1,25	1,25	1,25	1,25	1,25
1,10	1,15	1,16	1,15	1,20
1,06	0,99	1,13	1,06	1,06
1,05	1,05	1,05	1,05	1,05
1,05	1,05	1,05	1,05	1,05
1,03	1,03	1,03	1,03	1,03
1,06	0,99	0,99	1,06	1,03
1,01	1,06	1,01	1,00	1,02
1,02	1,02	1,02	1,02	1,02
1,00	1,01	0,98	1,04	1,01
1,02	1,01	1,02	1,02	1,01
0,98	1,06	0,97	0,97	1,01
1,00	1,05	0,99	0,99	1,01
0,98	0,96	0,97	1,08	1,00
1,00	1,00	0,99	1,00	1,00
1,00	1,04	0,98	0,99	1,00
0,95	1,10	0,95	0,89	0,99
0,98	0,96	0,96	1,05	0,99
0,96	1,02	0,96	1,00	0,99
0,96	0,96	0,96	0,96	0,96
0,95	0,91	0,86	0,95	0,93
0,76	1,30	1,30	1,00	0,84
0,88	0,88	0,88	0,88	0,80
0,76	0,76	0,76	0,76	0,76
0,74	0,74	0,74	0,74	0,74
0,71	0,71	0,71	0,71	0,71
0,76	0,69	0,58	0,66	0,68

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Vrije Universiteit Amsterdam en Team Moventem
 Relatieve scores ten opzichte van Nederland (Nederland = 1)*

De relatief zeer gunstige scores van de regio op het gebied van opwek van zonne-energie, geregistreeerde misdaad en mediane vermogens lopen in de loop der jaren iets terug, maar zijn nog steeds indicatoren waar de regio gunstig scoort ten opzichte van Nederland.

Al met al resulteert een beeld waar het in de Achterhoek op het gebied van sociale indicatoren goed toeven is, hoewel de bereikbaarheid van voorzieningen wel achterblijft bij het gemiddelde in Nederland. Het relatief lage bbp reflecteert deels de samenstelling van de bevolking met relatief weinig hoogopgeleiden. Potentieel voor werk is in de regio nog steeds gunstig. Op het gebied van duurzaamheid is de regio relatief schoon, met de grote uitstoot van fosfaat en stikstof in de landbouw als de grote en met het oog op de stikstofcrisis relevante uitzondering.

Brede welvaart per gemeente

Naast een vergelijking van de Achterhoek met Nederland is het ook mogelijk om fijnmaziger naar de afzonderlijke gemeenten binnen de Achterhoek te kijken, om daarmee ook een beeld te krijgen van verschillen binnen de regio. Figuur 1.3 bevat een tabel die, voor de indicatoren waarvoor voor alle gemeenten informatie beschikbaar is, de verschillen tussen gemeenten binnen de regio laat zien. Indicatoren zijn hierbij gerangschikt op basis van de gemiddelde score voor de Achterhoek van hoog (gunstig) naar laag (ongunstig). Uit de rangschikking van indicatoren en bijbehorende kleurschakeringen spreekt een zekere homogeniteit van de regio; over het algemeen presteren de verschillende gemeenten, in termen van brede welvaart, op dezelfde wijze in vergelijking met Nederland. Maar de tabel legt tegelijk bloot dat achter de regionale gemiddelden soms opvallende verschillen schuil gaan. Doetinchem, als meest stedelijke gemeente van de regio, wijkt op enkele indicatoren duidelijk af van het regiogemiddelde en de overige gemeenten. Dit is onder andere goed te zien bij de milieu-indicator emissies van fijnstof, maar ook ten aanzien van de indicator mediaan vermogen van huishoudens die aanzienlijk lager is dan in de rest van de Achterhoek. Gunstig in termen van brede welvaart is ook de uitstoot van broeikasgasemissies, die is in Doetinchem, maar ook in Aalten en Winterswijk, beduidend gunstiger (dus lager) dan het regionale en landelijke gemiddelde. Dat de bereikbaarheid van voorzieningen minder goed is dan gemiddeld is ook af te lezen in de gemeentelijke cijfers. Opvallende uitzondering is de bereikbaarheid van cafés, die is in Oost Gelre en Oude IJsselstreek gunstiger dan het regionale én landelijke gemiddelde.

Brede welvaart door de ogen van de bewoner

In het kader van de regionale Monitor Brede Welvaart (rMBW) verzamelt het CBS voor een groot aantal thema's indicatoren waarmee de regionale brede welvaart in kaart kan worden gebracht. Gebaseerd op deze cijfers hebben we in dit hoofdstuk het presteren van de Achterhoek op het gebied van brede welvaart in kaart kunnen brengen, zonder dat we de thema's en indicatoren onderling wegen. Zo geven we een inzicht in de afruilen die spelen binnen de regio. De gekozen manier van presenteren houdt vervolgens in dat het aan bestuur en politiek is om te bepalen wat het 'beste' is voor de regio. Het is uiteindelijk aan hen is om gewichten toe te kennen en keuzes te maken.

Een deel van de moeilijkheid van het hanteerbaar maken van brede welvaart voor de beleidspraktijk zit in de weging van de keuzes en afruilen. Daarom vullen we de objectief gemeten brede welvaart aan met subjectieve bevindingen uit een enquête uitgevoerd onder bewoners in de Achterhoek en overige Gelderse regio's. Deze extra informatie over de mening en ervaring van bewoners helpt bestuurders en beleidsmakers brede welvaart meer tastbaar te maken en zodoende bij de weging van keuzes en afruilen tussen uiteenlopende thema's en indicatoren.

In de periode juni 2022 – februari 2023 is een grootschalig onderzoek gehouden onder 6.900 Gelderlanders waar de vraag naar de geluksbeleving centraal stond. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de provincie Gelderland.² Het mooie van de provincie-brede opzet is dat het vergelijking tussen regio's in Gelderland mogelijk maakt. In het onderzoek is gevraagd waar inwoners in hun leven belang aan hechten. Interessant aan het onderzoek is dat het laat zien welke aspecten van brede welvaart inwoners het meest belangrijk vinden. Gevraagd werd een keuze te maken tussen mogelijke determinanten van geluk. Daardoor kon ook een analyse gemaakt worden van de relatie tussen deze aspecten en het geluk van de Gelderlanders, en waartoe ook de Achterhoekers behoren.

Het onderzoek laat onder andere zien welke brede welvaartsthema's van het CBS de inwoners van Gelderland het belangrijkste vinden. In figuur 1.4 zijn de acht thema's gerangschikt naar belang zoals aangegeven door bewoners. Aan de inwoners is acht keer een keuze voorgelegd tussen twee aspecten van brede welvaart. Respondenten moesten aangeven welke van deze twee zij het belangrijkste vonden.

² Het onderzoek 'Brede welvaart in Gelderland' is uitgevoerd door Moventem en Companen, in opdracht van Provincie Gelderland en in samenwerking met 8RHK ambassadeurs. De uitgebreide onderzoeksresultaten zijn beschikbaar via: [https://gelderlandpanel.nl/resultaten](https:// gelderlandpanel.nl/resultaten).

Door deze werkwijze kan goed achterhaald worden hoe inwoners uit de provincie de verschillende welvaartsaspecten prioriteren. Zo blijkt dat bijna 60 procent van de Gelderlanders 'Gezondheid' het belangrijkste vinden. Daarna volgen 'Veiligheid' en 'Wonen'; respectievelijk 56 procent en 53 procent van de Gelderlanders hebben deze thema's geprioriteerd ten opzichte van een ander thema. Het minste belang hechten Gelderlanders gemiddeld genomen aan de thema's 'Arbeid en Vrije tijd' en 'Milieu'.

Hoewel er regionale verschillen zijn laat figuur 1.4 vooral te zien dat er sprake is van een sterke mate van homogeniteit in voorkeuren tussen de Gelderse regio's. Per regio zijn de thema's gerangschikt naar belangrijkheid. Door toekenning van een kleur aan ieder thema, gebaseerd op de rangschikking van het Gelderse gemiddelde, wordt in een oogopslag duidelijk waar de verschillen (en overeenkomsten) zitten – ten opzichte van het totaal én tussen de regio's. Direct valt op dat in alle regio's 'Gezondheid' het belangrijkste thema is en 'Milieu' het minst belangrijke thema – met uitzondering van Rivierenland, daar heeft van de acht thema's 'Arbeid en Vrije tijd' de laagste prioriteit.

Verder is te zien dat de regio's Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen en de Veluwe qua voorkeuren ten aanzien van de brede welvaartsthema's het meest overeenkomen met het Gelderse gemiddelde. De rangschikkingen van de brede welvaartsthema's in deze regio's wijken slechts op één positie af: 'Wonen' en 'Materiële welvaart' zijn met elkaar omgewisseld ten opzichte van Gelderland in totaal.

Opvallend is dat het verschil tussen de Achterhoek en het Gelderse totaal relatief groot is. Net als in alle andere regio's is 'Gezondheid' het belangrijkste thema, maar het percentage inwoners dat aan gezondheid de hoogste prioriteit toekent is verhoudingsgewijs laag. Het thema 'Welzijn' staat op de tweede plaats. Dit is betrekkelijk hoog. In Gelderland en de meeste andere regio's is 'Welzijn' een middenmoter qua prioritering. Een andere opvallende observatie is dat Achterhoekers het thema 'Materiële welvaart' minder belangrijk vinden dan de inwoners in de meeste andere regio's. 'Geld maakt niet gelukkig' en in de Achterhoek is men daar kennelijk meer van overtuigd dan elders in Gelderland.

Figuur 1.4 Brede welvaartsthema's gerangschikt in Gelderland³

Totaal Gelderland	Achterhoek	Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen	Steden-driehoek	Food-valley	Gelderse Corridor	Rivierenland	Veluwe
59,8% (GZ)	56,8% (GZ)	60,0% (GZ)	56,7% (GZ)	59,9% (GZ)	61,0% (GZ)	55,9% (GZ)	58,6% (GZ)
56,2% (VH)	54,6% (WZ)	55,4% (VH)	55,8% (MW)	56,8% (SL)	54,7% (MW)	55,8% (VH)	55,9% (VH)
53,0% (WN)	54,4% (WN)	53,9% (MW)	54,1% (VH)	55,1% (VH)	53,3% (VH)	53,1% (MW)	52,5% (MW)
51,6% (MW)	53,9% (VH)	49,4% (WN)	51,6% (WN)	51,0% (WN)	52,1% (WZ)	52,4% (WN)	52,3% (WN)
50,9% (WZ)	49,7% (MW)	46,9% (WZ)	49,7% (WZ)	50,8% (WZ)	52,0% (WN)	51,2% (WZ)	52,3% (WZ)
48,3% (SL)	46,8% (SL)	46,9% (SL)	49,7% (SL)	49,5% (MW)	43,9% (AV)	50,0% (SL)	51,3% (SL)
41,1% (AV)	45,4% (AV)	40,8% (AV)	45,4% (AV)	42,7% (AV)	43,5% (SL)	46,7% (MI)	40,9% (AV)
39,3% (MI)	38,6% (MI)	40,3% (MI)	37,0% (MI)	34,1% (MI)	39,5% (MI)	35,1% (AV)	36,1% (MI)

■ Gezondheid (GZ) ■ Veiligheid (VH) ■ Wonen (WN) ■ Materiële welvaart (MW)
 ■ Welzijn (WZ) ■ Samenleving (SL) ■ Arbeid en vrije tijd (AV) ■ Milieu (MI)

Nb. De kleuren corresponderen met de brede welvaartsthema's zoals aangegeven in de legenda. Bij elke prioritering in een regio is ter verduidelijking de afkorting van het betreffende thema toegevoegd (tussen haakjes).

Bron: Brede welvaart in Gelderland, 2023. Bewerking: Team Moventem

³ De gehanteerde regio-indeling is gebaseerd op de gebiedsindeling van de provinciale gebiedsagenda's. Informatie over de gebiedsagenda's is beschikbaar via: <https://provincie.gelderland.nl/geldersege-biedsagenda/home>.

Bijdrage RaboResearch

Ervaren brede welvaart in 2023

Door: Rogier Aalders

Wat is brede welvaart?

Welvaart gaat over de mate waarin mensen het leven kunnen leiden zoals ze dat zelf willen en gaat dus verder dan financiële welvaart. Hiervoor zijn bijvoorbeeld ook een goede gezondheid en veiligheid belangrijk, welvaartsdimensies die niet altijd eenvoudig uit te drukken zijn in geld.

Het concept brede welvaart houdt rekening met de verschillende elementen van welvaart. Hierin brengen we elf welvaartsdimensies samen: gezondheid, milieu, persoonlijke ontwikkeling, subjectief welzijn, inkomen, huisvesting, werk-privébalans, veiligheid, baanzekerheid, sociale contacten en maatschappelijke betrokkenheid.

Bron: RaboResearch, Universiteit Utrecht

Hoe meten we brede welvaart

Om de ontwikkeling van brede welvaart te monitoren, maken we gebruik van onze brede welvaartsenquête. Deze is in de zomer van 2019 tot en met 2023 elk jaar door ruim tienduizend mensen ingevuld. In de Achterhoek waren dat er jaarlijks tussen de 150 (in 2019) en 200 (in 2023). We vroegen hen om de elf dimensies van brede welvaart te waarderen op een schaal van één tot zeven (tabel 1). Het gaat hierbij dus om de welvaart zoals de geënquêteerden deze zelf ervaren. De antwoorden op deze elf vragen normaliseren wij voor elke respondent tot een score per dimensie en een totaalscore voor brede welvaart. Door deze te wegen met bekende persoonskenmerken (geslacht, leeftijd en opleiding) berekenen we de scores voor de dimensies en de brede welvaart voor de Achterhoek als geheel.

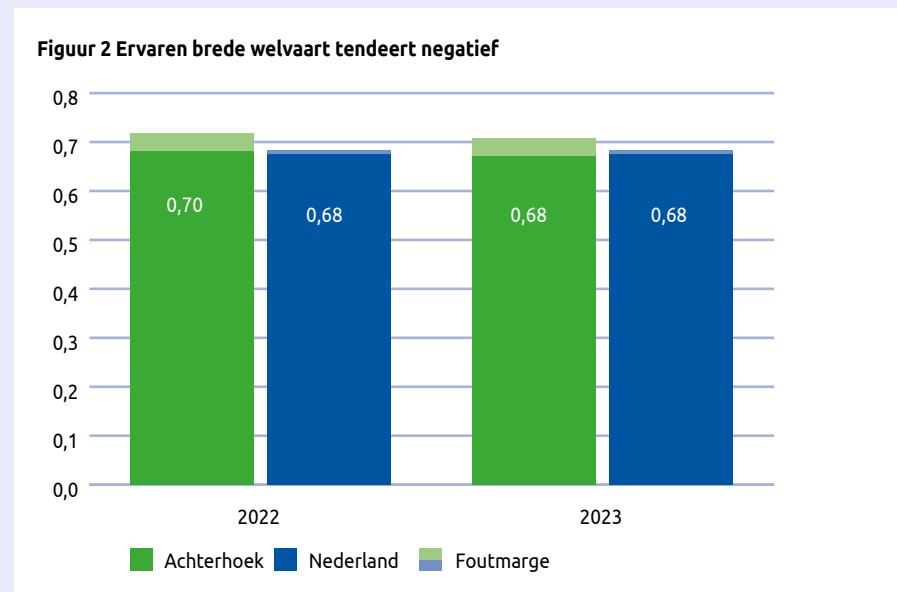
Tabel 1 Elf enquêtevragen over brede welvaart

	Dimensie	Op schaal van 1 t/m 7, in hoeverre ...
1	Subjectief welzijn	... ben je gelukkig?
2	Veiligheid	... leef je in veiligheid?
3	Persoonlijke ontwikkeling	... volg je een cursus, training of opleiding?
4	Huisvesting	... woon je in een voor jou geschikte woning?
5	Milieu	... woon je in een schoon milieu?
6	Gezondheid	... ben je gezond?
7	Inkomen	... heb je voldoende inkomen?
8	Baanzekerheid	... ben je verzekerd van een baan?
9	Werk-privébalans	... zijn jouw werk- en privé-activiteiten in balans?
10	Sociale contacten	... onderhoud je bevredigende sociale relaties?
11	Maatschappelijke betrokkenheid	... heb je invloed op jouw leefomgeving?

Bron: RaboResearch

Ervaren brede welvaart tendeert negatief

Onderstaande figuur toont de ervaren brede welvaart in de Achterhoek en Nederland in 2022 en 2023. De ervaren brede welvaart van Nederlanders is in 2023 niet veranderd ten opzichte van 2022.⁴ Hoewel de gemiddelde ervaren brede welvaart in de Achterhoek lijkt te zijn gedaald van 0,70 naar 0,68, is dit verschil statistisch niet significant⁵. Desalniettemin, de tendens is eerder negatief dan positief.

Bron: RaboResearch

Vervolgens kijken we naar de elf onderliggende welvaartsdimensies. Daaruit blijkt dat in Nederland als geheel in 2023 alleen de dimensie inkomen significant verbeterde.

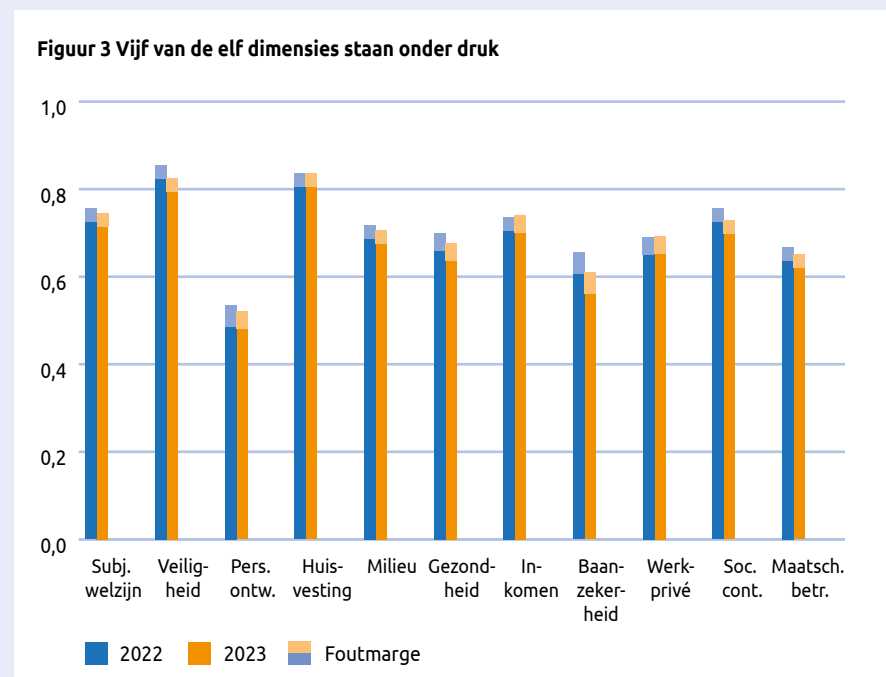
4 <https://www.rabobank.nl/kennis/d011383093-ervaren-brede-welvaart-op-peil-na-jaar-vol-onzekerheid>.

5 De weergegeven ervaren brede welvaart in de Achterhoek (0,70 en 0,68) is een gemiddelde van de ervaren brede welvaart van de respondenten in de twee jaren. Daarbij is een weging toegepast volgens de demografie van de Achterhoek. Op basis hiervan kunnen we stellen dat de gewogen gemiddelde ervaren brede welvaart van de geënquêteerde groep in 2023 lager is dan die in 2022. De getallen zijn echter omgeven met een statistische onzekerheid. Deze onzekerheid wordt weergegeven door de verticale lijnen in de figuur. Als deze lijnen tussen twee gebieden of twee jaren niet overlappen, is het verschil statistisch significant met een betrouwbaarheidsmarge van 95 procent. Overlappen de lijnen wel, dan zijn de verschillen niet significant. Zowel tussen de jaren als tussen de gebieden is het laatste het geval.

Dit is het gevolg van de koopkrachtreparatie door het gestegen minimumloon, de daaraan gekoppelde AOW en de hogere CAO-lonen. De andere dimensies bleven gelijk.

Voor de Achterhoek staan de uitkomsten in figuur 3. Ook hier is de tendens voor een aantal dimensies negatief. Dit geldt vooral voor baanzekerheid, in mindere mate voor sociale contacten en gezondheid en in nog mindere mate voor maatschappelijke betrokkenheid en veiligheid. Echter, ook voor de elf dimensies geldt dat de verschillen tussen 2022 en 2023 niet significant zijn.

Opvallend is dat gezondheid en veiligheid op landelijk niveau juist vorig jaar achteruit gingen. We scheven dat toe aan de naweën van de coronapandemie en de oorlog in Oekraïne. Mogelijk zien we daar nu de effecten van in de Achterhoek.

Bron: RaboResearch

2 Bedrijven & banen

In vogelvlucht:

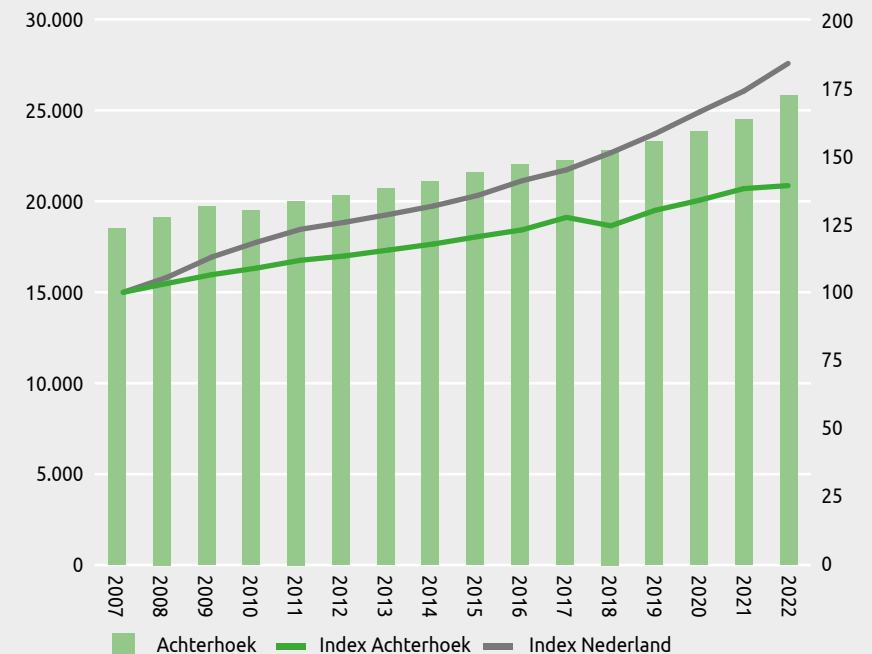
- Tussen 2021 en 2022 nam het aantal bedrijfsvestigingen in de Achterhoek met 5,3 procent toe, landelijk was de toename 5,9 procent. De Regio Achterhoek telt in 2022 25.800 vestigingen.
- In 2021 telde de Achterhoek bijna 7.100 vestigingen van familiebedrijven met twee of meer werkzame personen.
- In 2022 bedroeg de werkgelegenheid in de Achterhoek 133.890 banen, 5.020 meer dan in 2021. Tussen 2021 en 2022 groeide daarmee de werkgelegenheid met 3,9 procent, landelijk was de groei 2,6 procent.
- Over de langere termijn, van 2007 tot 2022, is de werkgelegenheid in de Achterhoek per saldo met 8,2 procent toegenomen. In dezelfde periode bedroeg deze in Nederland als geheel 16,7 procent.
- De clusters Agro-complex, Food en de Maakindustrie zijn in de regio relatief sterk vertegenwoordigd in vergelijking met het landelijke gemiddelde.
- In de periode 2013–2022 is het BRP van de COROP-regio Achterhoek met 47,2 procent toegenomen, voor Nederland bedraagt de groei 45,1 procent.

2.1 Bedrijfsvestigingen

Aan de hand van cijfers over aantallen en soorten vestigingen in de Achterhoek geven we een indruk van de aard en ontwikkeling van de bedrijvensvoorraad in de regio

Figuur 2.1 Ontwikkeling bedrijfsvestigingen, Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2022

Linker as: absolute aantallen, rechter as: index 2007=100

* Getallen zijn afgerond op dichtstbijzijnde 10-tal.

Bron: PWE, 2023. Bewerking: Team Moventem

Aantal bedrijfsvestigingen neemt toe

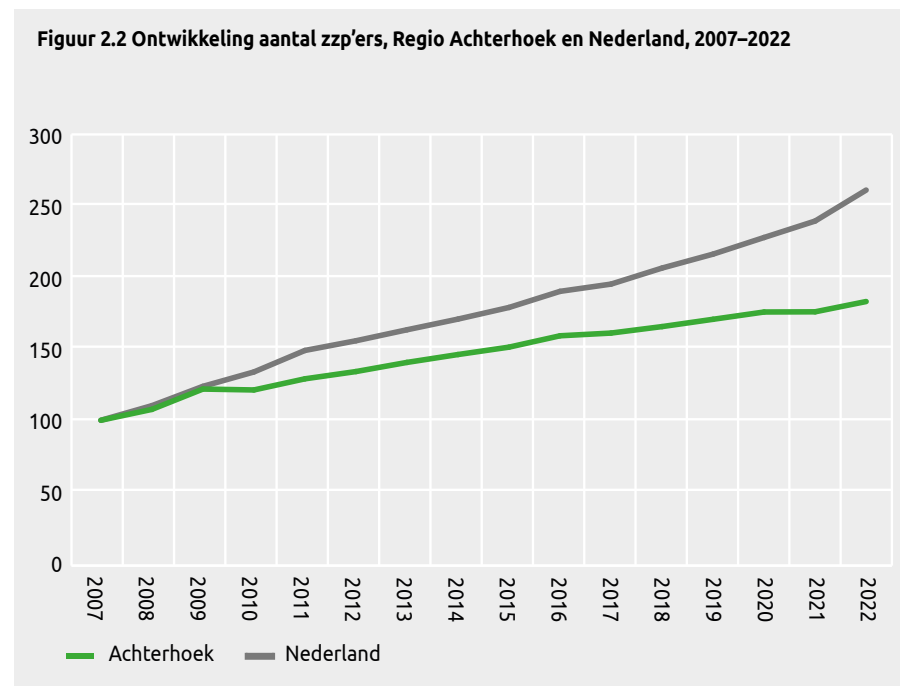
Het aantal vestigingen in de Achterhoek is tussen april 2021 en april 2022 met 5,3 procent toegenomen.⁶

⁶ Een bedrijf kan uit meerdere vestigingen of filialen bestaan. Deze kunnen zich in verschillende regio's bevinden, wat bijvoorbeeld geldt voor filialen van winkels en bedrijven met meerdere productielocaties. Omdat arbeid plaatsvindt op een specifieke locatie, is dit ook de insteek bij de registratie van werkgelegenheid. Zo kan de werkgelegenheid aan de juiste regio worden toegedeeld.

Volgens de laatste telling bedraagt het aantal vestigingen 25.800, een toename van 1.295 vestigingen.⁷ Op landelijk niveau bedroeg de stijging 5,9 procent. Vanaf 2007 tot en met 2022 steeg het aantal vestigingen in de Achterhoek met 39,3 procent (+7.280). Landelijk was er in deze periode sprake van een stijging van 84,3 procent. In de Achterhoek stijgt het aantal vestigingen dus minder snel dan in Nederland.

Aantal zzp'ers groeit

Zzp'ers zijn in sterke mate verantwoordelijk voor de toename van het aantal vestigingen. Elke zzp-er is namelijk ook één vestiging. Deze ontwikkelingen weerspiegelen de tendens van toenemende flexibilisering van de economie: minder personen in loondienst en meer zelfstandigen die flexibel in te huren zijn.

Bron: PWE, 2023 en LISA, 2023. Bewerking: Team Moventem

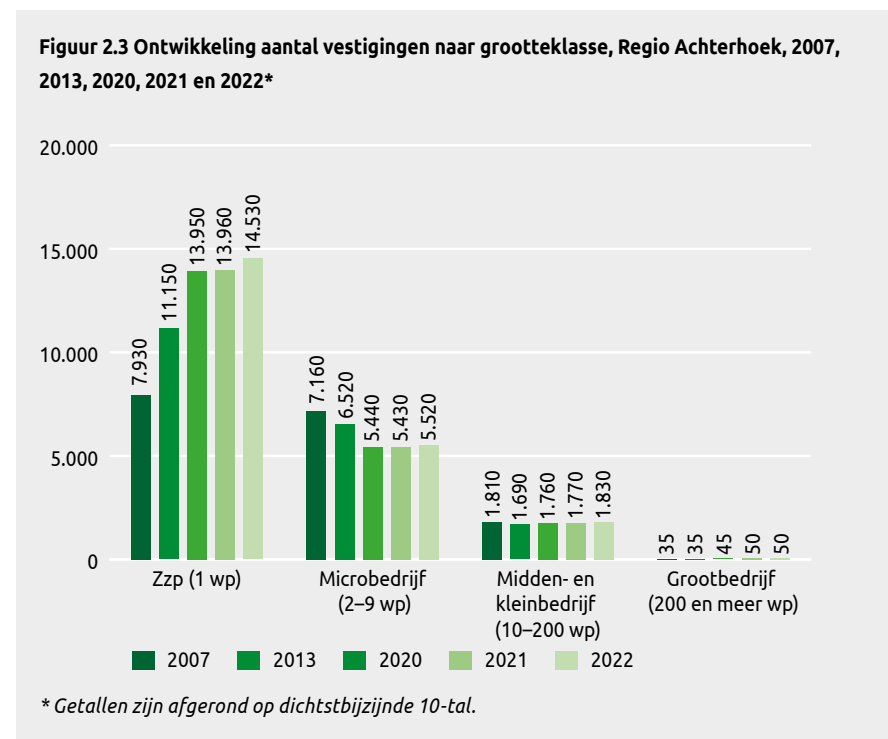
⁷ De Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) die de provincie Gelderland uitbrengt corrigeert ieder jaar de werkgelegenheids- en vestigingcijfers van voorliggende jaren. Hierdoor kunnen de in een bepaald jaar vastgestelde cijfers afwijken van die uit de jaren daarvoor. Dit is hier ook het geval. In de 2022/23-editie van de Achterhoek Monitor was het gemeten aantal vestigingen in 2021 24.750. In de 2023/24-editie is dit cijfer gecorrigeerd: voor hetzelfde jaar is het aantal vestigingen vastgesteld op 24.505. Dit zijn 245 vestigingen minder dan vorig jaar was vastgesteld. Dit geldt ook voor het aantal werkzame personen. In de vorige editie van de Achterhoek Monitor bedroeg het aantal banen 129.630. Dit cijfer is dit jaar door PWE gecorrigeerd naar 128.870.

Dat het aantal Achterhoekse vestigingen minder sterk groeit ten opzichte van het landelijk gemiddelde, wordt met name veroorzaakt door de minder sterke groei van het aantal zzp'ers in de Achterhoek. De Regio Achterhoek telde in 2022 14.530 zzp'ers. Dat is 4,1 procent meer dan in 2021, ofwel een toename van 570 zzp'ers. Landelijk was dit 5,0 procent.

De toename van het aantal zzp'ers is sinds 2007 ongeveer de helft geweest in vergelijking met Nederland. In 2007 telde de regio 7.930 zzp'ers, in 2022 waren dat er dus 14.530. Dat is een toename van ruim 83 procent. Op het eerste oog een behoorlijke toename, maar in vergelijking met de ontwikkeling in Nederland vanaf 2007 een bescheiden toename. In ons land bedroeg de toename 161,3 procent.

Aantal microbedrijven neemt weer toe

Ten opzichte van 2021 nam het aantal microvestigingen (2–9 werkzame personen) toe met 90 vestigingen (+1,7 procent).

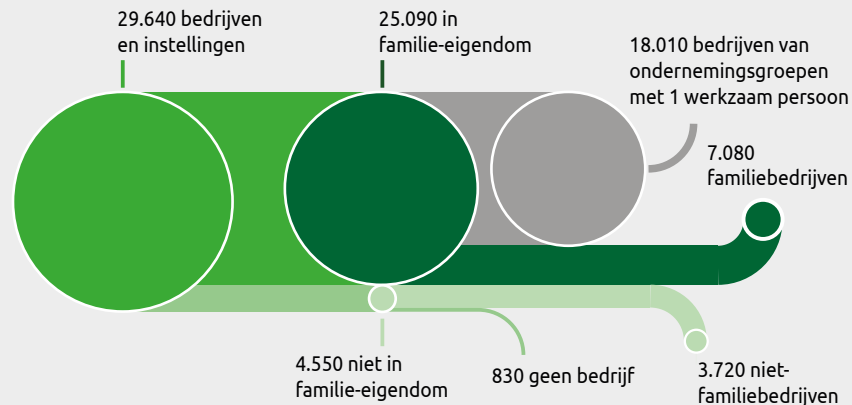

* Getallen zijn afgerond op dichtstbijzijnde 10-tal.

Bron: PWE, 2023. Bewerking: Team Moventem

Dit na jaren van daling. Het aantal vestigingen uit het midden- en kleinbedrijf (10–200 werkzame personen) nam toe met 60 (+3,4 procent). Het aantal grote vestigingen (200 werkzame personen of meer) nam toe met één vestiging. Door de afronding op 10-tallen die standaard wordt toegepast op de PWE-cijfers is deze ontwikkeling niet te zien in de figuur.

Figuur 2.4 Verdeling aantal vestigingen naar eigendom, Regio Achterhoek, 2021

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Familiebedrijven in de Achterhoek

De Achterhoekse bedrijvenpopulatie bestaat voor een belangrijk deel uit familiebedrijven. In 2021 waren er in totaal ruim 29.500 vestigingen van bedrijven en instellingen in de Achterhoek (CBS-definitie⁸). In brede zin waren er ruim 25.000 vestigingen van bedrijven in familie-eigendom en 4.550 niet in familie-eigendom. Van de vestigingen in familie-eigendom was het merendeel (18.000) een vestiging met 1 werkzaam persoon. Dit zijn vooral eenmanszaken zonder personeel en besloten vennootschappen (bv's) zonder personeel die uit één juridische eenheid bestaan. Bijna 7.100 vestigingen waren familiebedrijven.

⁸ Doordat gebruik is gemaakt van CBS-definities verschillen de cijfers over aantallen bedrijfsvestigingen van de aantallen die geregistreerd zijn in de provinciale vestigingen- en werkgelegenheidsregisters (PWE) die we gebruiken in de rest van de Achterhoek Monitor.

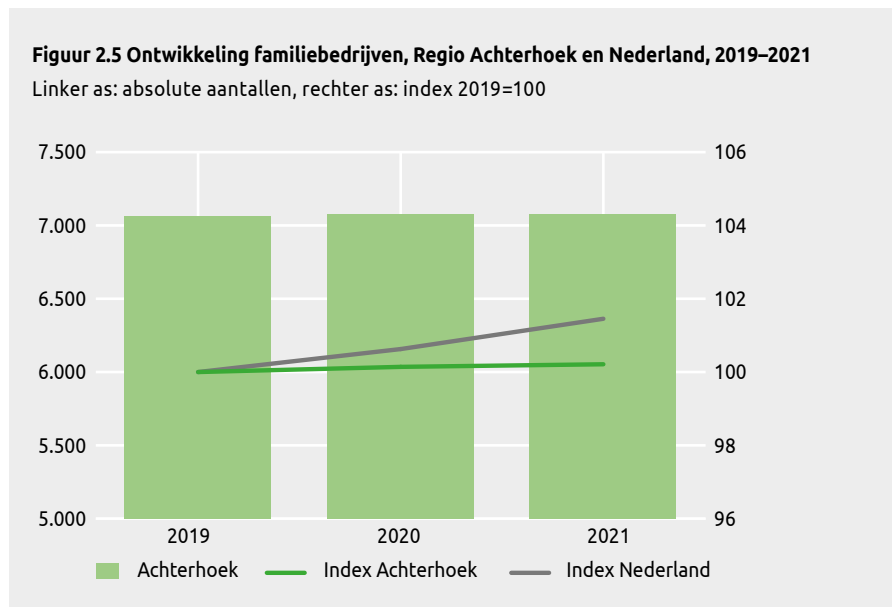
Definitie familiebedrijven

Het CBS volgt de definitie van de Europese Commissie uit 2009. Een familiebedrijf is een bedrijf, waarbij één familie direct of indirect een meerderheid van zeggenschap heeft (bij beursgenoteerde bedrijven 25 procent). De familie moet formeel betrokken zijn bij het bestuur en het bedrijf moet ook juridisch overdraagbaar zijn. Volgens deze definitie zijn ook alle bedrijven met 1 werkzaam persoon familiebedrijven. Het CBS heeft ervoor gekozen om deze bedrijven mee te nemen in de groep 'bedrijven in familie-eigendom' maar niet in de groep familiebedrijven. De groep familiebedrijven betreft alleen bedrijven met twee of meer werkzame personen.

Over de periode 2019–2021 is het aantal familiebedrijven in de Achterhoek nauwelijks veranderd. Er was sprake van een toename van 15 vestigingen, een groei van 0,2 procent. Zowel in absolute als relatieve zin is deze groei bescheiden te noemen. Ter vergelijking: in Nederland als geheel nam in dezelfde periode het aantal familiebedrijven toe met 1,5 procent. Overigens is sinds 2019 de meetmethode gewijzigd, wat maakt dat één-op-één vergelijking met tijdreeksen uit voorgaande jaren niet mogelijk is.⁹

In 2021 was van alle vestigingen van bedrijven in de Achterhoek 84 procent in familie-eigendom (landelijk bedroeg dit percentage ook 84 procent). Van de bedrijven met tenminste 2 werkzame personen is afgerond 66 procent een familiebedrijf (landelijk percentage: 58 procent); per saldo telt de Achterhoek dus relatief meer familiebedrijven dan Nederland als geheel. Dit is op basis van de meest gangbare maatstaf, waarbij het beeld niet wordt vertroebeld door het hoge aantal zelfstandigen. Zelfstandigen zijn namelijk moeilijk te kwalificeren als familiebedrijf of niet-familiebedrijf.

⁹ De beschikbare CBS-data over familiebedrijven staan niet toe om ontwikkelingen over een langere periode in beeld te brengen. Met ingang van verslagjaar 2019 is het UBO-register als nieuwe bron aan de methode toegevoegd. Hierdoor zijn voor de tabellen met betrekking tot het kenmerk zeggenschap breuken ontstaan met de tijdreeksen uit eerder onderzoek. Daarnaast is 2021 het meest recente jaar qua data beschikbaarheid.

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

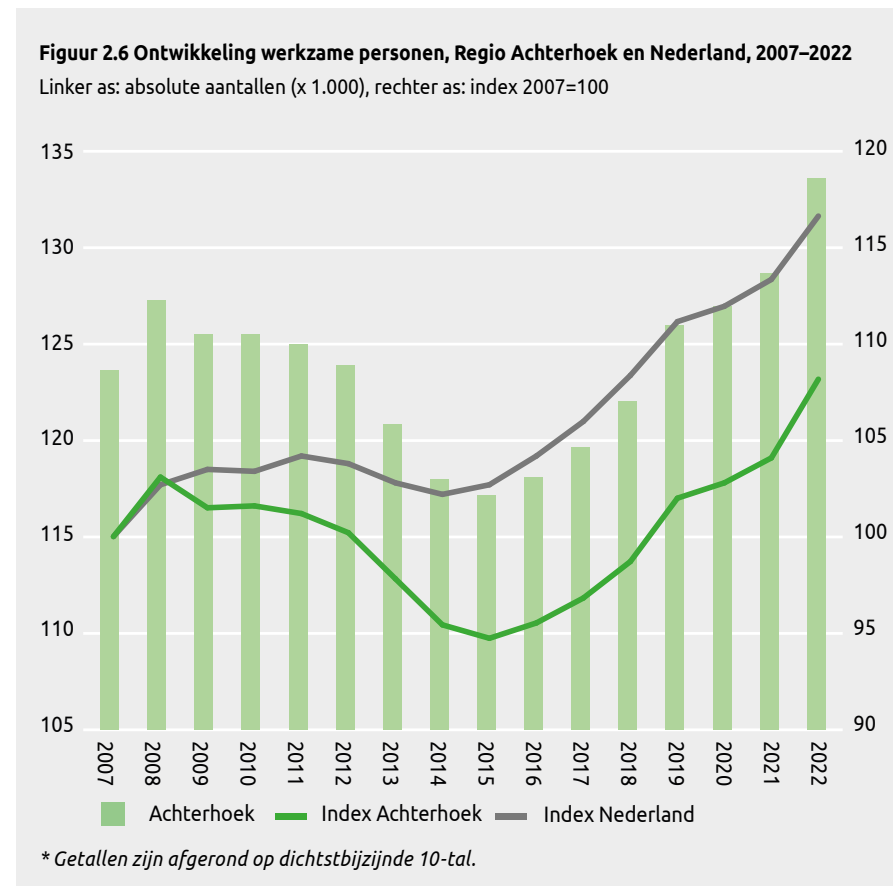
2.2 Banen

Aan de hand van cijfers over de omvang en aard van de werkgelegenheid geven we een indruk van de stand en diverse ontwikkelingen ten aanzien van de arbeidsvraag in de Achterhoek.

Baanontwikkeling sterker dan in Nederland

In 2022 telt de Regio Achterhoek 133.890 werkzame personen, 5.020 meer dan in 2021. De werkgelegenheid in de regio steeg daarmee met 3,9 procent tegenover 2,9 procent landelijk. Na de relatief kleine groei in 2020 en 2021 is de regionale arbeidsvraag aangetrokken. Een ontwikkeling die dus sterker is dan landelijk. Sinds 2019 liggen de jaarlijkse groeicijfers van de Achterhoek op en vooral boven het landelijk gemiddelde. De Achterhoek is bezig met een inhaalslag.

Over de langere termijn, van 2007 tot 2022, is de werkgelegenheid in de Achterhoek per saldo met 8,2 procent toegenomen. In dezelfde periode bedroeg deze in Nederland als geheel 16,7 procent. Het ontstane verschil lijkt vooral het gevolg te zijn van de negatieve ontwikkeling waar tot 2014 sprake van was in de Achterhoek. Vanaf dat moment is er een gelijk opgaande ontwikkeling zonder dat de Achterhoek inloopt.

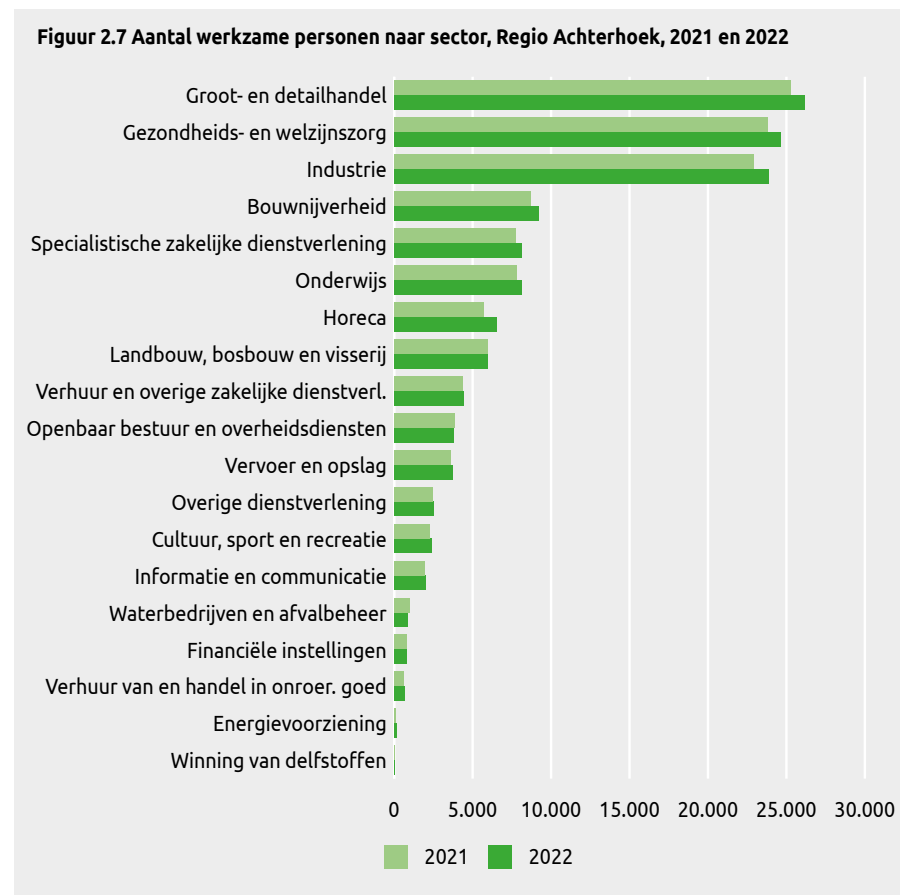

Bron: PWE, 2023. Bewerking: Team Moventem

Bovengemiddeld snelle transformatie naar diensteneconomie zet door

Drie sectoren nemen in 2022 samen 55,8 procent van de Achterhoekse werkgelegenheid voor hun rekening, in 2021 was dit eveneens 55,8 procent. Maar in absolute zin is de werkgelegenheid met 2.790 toegenomen. Het betreft de sectoren Handel (26.180 werkzame personen, aandeel van 19,6 procent), Gezondheids- en welzijnszorg (24.660, 18,4 procent) en Industrie (23.860, 17,8 procent). Op landelijk niveau zijn deze sectoren gezamenlijk verantwoordelijk voor 42,5 procent van de werkgelegenheid. Vanaf 2007 gerekend hebben Handel en Gezondheids- en welzijnszorg ook in absolute termen de meeste werkgelegenheids groei gekend. In deze twee sectoren is het aantal banen met 7.620 toegenomen, een toename van 18,2 procent.

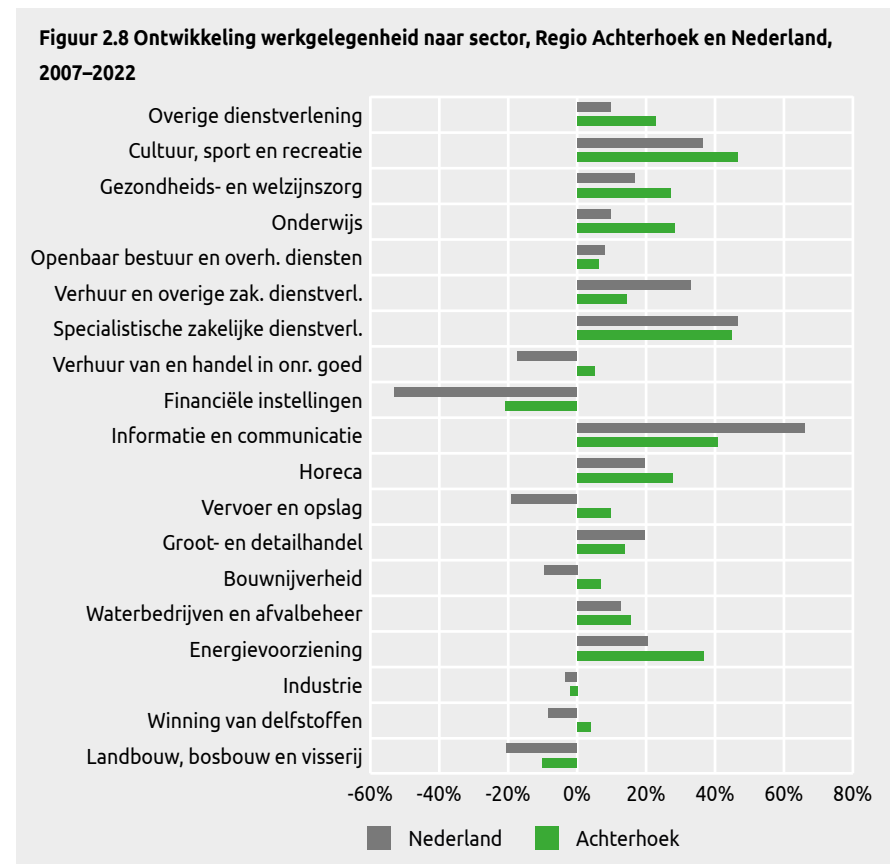
Dat is relatief gezien meer dan tweemaal zoveel als de ontwikkeling die de werkgelegenheid in de Achterhoek als geheel heeft laten zien.

Bron: PWE, 2023. Bewerking: Team Moventem

Overigens zijn dit niet de sectoren die over de langere termijn de hoogste groei in procenten laten zien. Deze relatieve banengroei is te vinden in de sector Informatie en communicatie. Het aantal banen in deze relatief kleine sector nam in vijftien jaar tijd toe van 1.220 naar 2.020; een groei van 65,9 procent. Andere sterke groeisectoren waren Specialistische zakelijke dienstverlening (+46,6 procent), Cultuur, sport en recreatie (+36,3 procent) en Verhuur en overige zakelijke dienstverlening (+33 procent).

Voor enkele sectoren is de Achterhoekse werkgelegenheid afgenomen. In de periode 2007–2022 daalde het aantal werkzame personen in de sector Financiële instellingen (-53,1 procent). Andere grote dalers zijn de Agrarische sector (-20,6 procent) en Vervoer en opslag (-19,0 procent). Opvallende dalers zijn de Bouwnijverheid (-9,6 procent) en de Industriesector (-3,3 procent). Twee belangrijke en grote sectoren in de Achterhoek. Deze dalingen onderstrepen de voortgaande verdienstelijking van de economie.

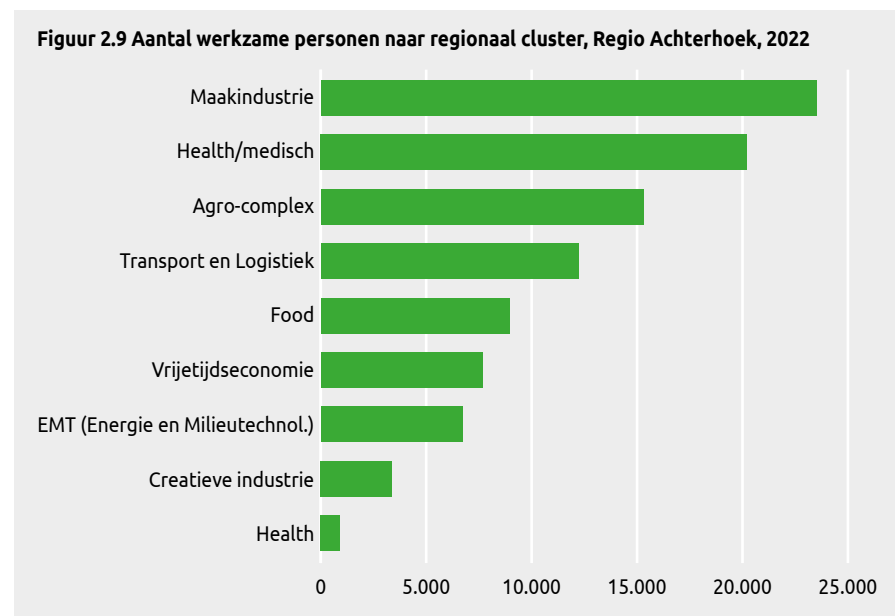
Bron: PWE, 2023. Bewerking: Team Moventem

In totaal zijn er per saldo tussen 2007-2022 5.230 banen bij de krimpsectoren verdwenen en hebben Achterhoekse werkgevers in deze periode 15.350 nieuwe banen gecreëerd. Hiervan was 99,2 procent voor rekening van de dienstverlenende sectoren. Van de verdwenen banen bevond zich 63,5 procent in de producerende sectoren, ook wel stuwende sectoren genoemd.

In de 2022/23-editie van de Achterhoek Monitor is geconstateerd dat zich een steeds groter deel van de Achterhoek economie in de dienstensector bevindt. Deze verschuiving is in het hele land te zien, maar voltrekt zich sneller in de Achterhoek. Deze trend zet zich ook in 2022 oor. Hoewel het imago van de Achterhoek mede wordt gekenschetst door de landbouw en de industrie, bevindt zich in deze sectoren samen 22,8 procent van de werkgelegenheid. In 2007 was dit 26,0 procent.

2.3 Regionale clusters

Naar analogie van het nationale topsectorenbeleid heeft de Provincie Gelderland, die jaarlijks de Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) uitbrengt, negen regio-specifieke clusters van bedrijven en instellingen benoemd, die als sterk en kansrijk gezien worden. Het gaat om de clusters Agro-complex, Creatieve industrie, Energie & milieutechnologie (EMT), Food, Health, Health/medisch, Maakindustrie, Transport & logistiek en Vrijetijdseconomie.¹⁰

Bron: LISA, 2023. Bewerking: Team Moventem

¹⁰ Voor meer details over de samenstelling van de clusters verwijzen we naar de definities 'Top- en aandachtsectoren Statistisch Zakboek Gelderland'.

Maakindustrie en Health/medisch grootste clusters

In 2022 waren bijna 71.500 personen¹¹ werkzaam in één van de negen regionale clusters in de Regio Achterhoek. Daarmee waren de clusters goed voor 53,4 procent van de totale werkgelegenheid in de regio. Ter vergelijking: op landelijk niveau hebben de clusters bij elkaar een aandeel van 48,3 procent. Van de negen clusters is de Maakindustrie de grootste in termen van aantal banen. In 2022 was dit cluster goed voor 23.865 arbeidsplaatsen. Andere grote clusters zijn Health/medisch 19.000 werkzame personen, Transport & logistiek 12.935 en Agro-complex 10.785. Met elk meer dan 10.000 banen vormen deze clusters dan ook een belangrijk fundament van de regionale economie. Het cluster Health (zie ook kader) is naar werkzame personen het kleinste cluster (915 wp).

Health en Health/medisch

Twee clusters zijn gericht op de medische wereld. Het lijkt dubbel op, een afzonderlijk cluster voor Health organisaties en een cluster voor Health en medische bedrijven en instellingen. Onder Health wordt verstaan de productie en distributie van en onderzoek naar medicijnen, medische technologie en medische hulpmiddelen. Dit is zeg maar de producentenkant. Het Health/medisch cluster bevat ook alle zorgverleners die deze producten en diensten gebruiken in hun zorg naar patiënten toe. Dit is de consumenten of patiëntenkant.

De werkgelegenheid in de clusters ontwikkelt zich op verschillende snelheden. Acht van de negen clusters overtreffen de lange termijn werkgelegenheidsgroei van de Regio Achterhoek tussen 2012 en 2022. Alleen de Maakindustrie laat een minder sterke groei zien.

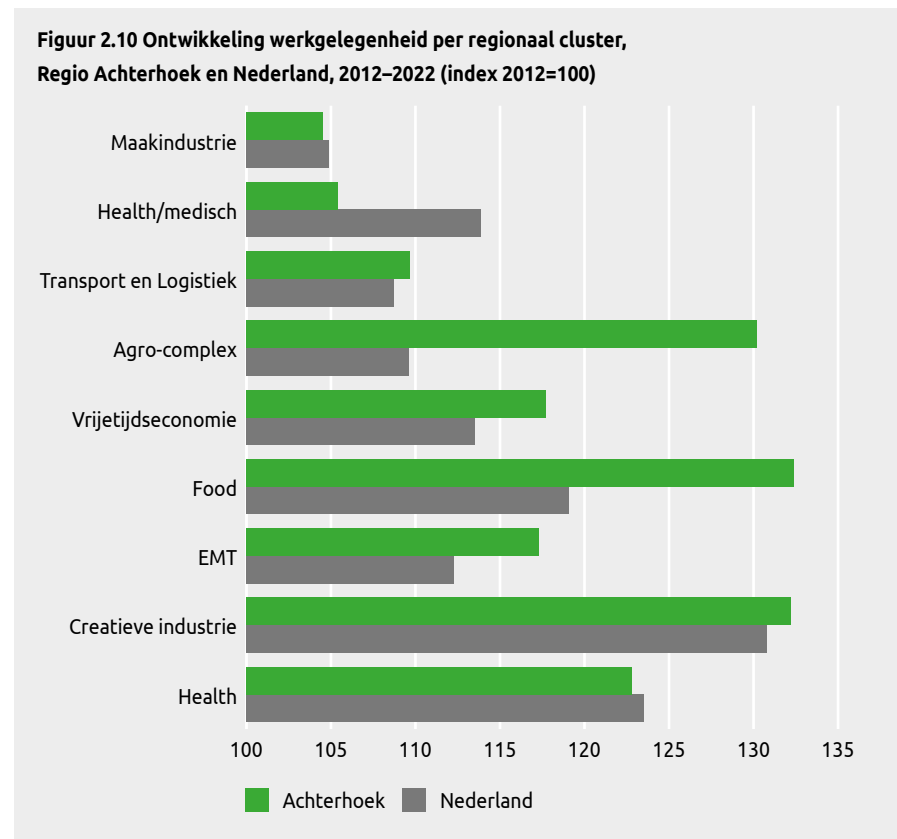
Grote verschillen in ontwikkeltempo

De Achterhoekse werkgelegenheid van alle clusters is in de periode 2012-2022 toegenomen. In vergelijking met Nederland zijn de verschillen in ontwikkeling tussen clusters echter groot. Agro-complex en Food laten in vergelijking tot Nederland een sterkere ontwikkeling zien. Beiden laten een toename van de werkgelegenheid zien van meer dan 30%. Voor Nederland als geheel bedragen deze percentages respectievelijk zo'n 10 en 20 procent. Dit geldt ook zij, het in mindere mate, voor EMT en de vrijetijdseconomie.

Het Health/Medisch cluster blijft qua ontwikkeling van het aantal werkzame personen sterk achter bij de Nederlandse ontwikkeling (5,4 versus 13,9 procent).

¹¹ De clusters overlappen deels. Een vestiging kan in meerdere clusters vallen. Voor deze berekening is het aantal unieke werkzame personen gebruikt. Er is dus ontdebeld.

Het grootste Achterhoekse cluster - de Maakindustrie - ontwikkelt zich minder sterk dan de gehele Nederlandse Maakindustrie (respectievelijk 4,5 en 4,9 procent).

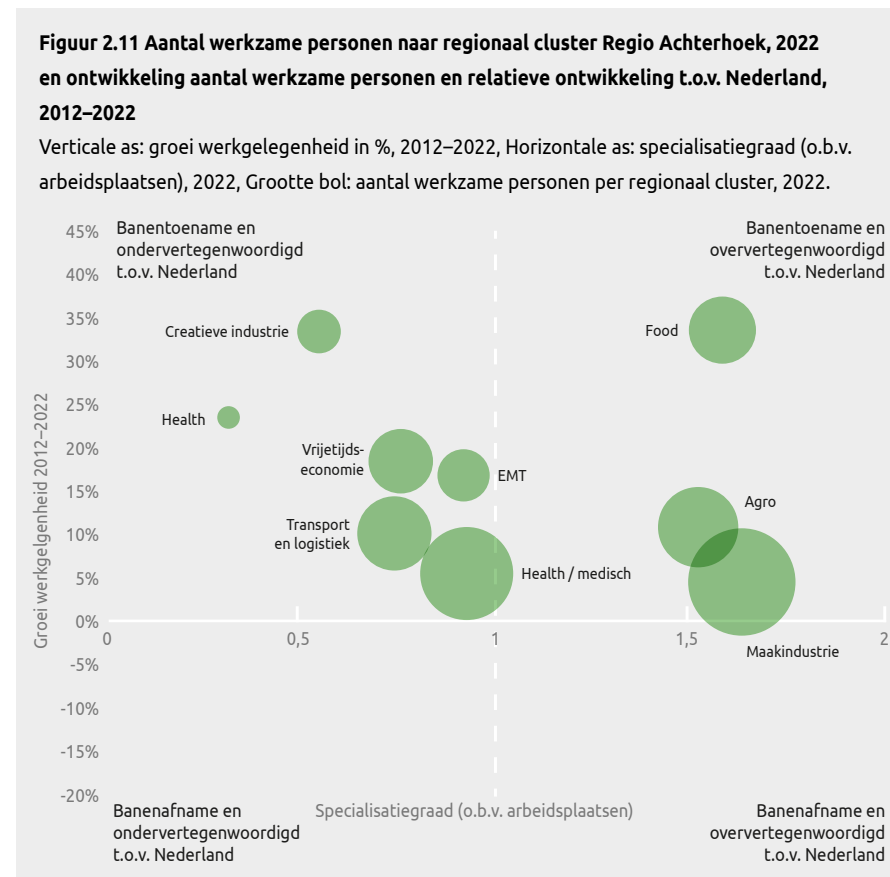

Bron: LISA, 2023. Bewerking: Team Moventem

Clusters Agro-complex, Food en Maakindustrie kenmerken de regio

Regio's laten zich doorgaans typeren door de economische activiteiten waarin zij specifiek uitblinken. Dit zijn de activiteiten waarin zij sterk zijn. Een hoge mate van specialisatie in een bepaalde sector is een uiting van regionale productievoordelen en daarmee van concurrentiekracht. De grootte van een sector, of cluster, uitgedrukt in werkgelegenheid, zegt op zichzelf weinig over de mate van specialisatie van de betreffende sector. Immers de sector kan in alle regio's groot zijn, denk daarbij aan de handel. Om een indruk te krijgen van de mate van specialisatie van een sector, en dus de concurrentiekracht ten opzichte van de rest van Nederland, wordt de specialisatiegraad per sector gebruikt: de mate waarin sectoren of clusters vertegenwoordigd zijn in de regio in

vergelijking met de structuur van de Nederlandse economie (zie uitleg bij figuur 2.11). In figuur 2.11 staan drie clusters aan de rechterkant van de y-as. Dat betekent dat de werkgelegenheid in deze clusters is oververtegenwoordigd in vergelijking met Nederland. Staat een bol op de y-as dan is sprake van een even groot aandeel in de regio. Agro-complex, Food en Maakindustrie staan rechts van de y-as en bepalen daarmee het gezicht van de Achterhoekse economie. De overige clusters staan aan de linkerkant van de figuur en daarmee zijn deze clusters in de Achterhoek ondervertegenwoordigd.

Bron: LISA, 2023. Bewerking: Team Moventem

Hoe de bollenfiguren te lezen?

De horizontale positie van de bollen drukt de mate van specialisatie uit op basis van het aantal arbeidsplaatsen of toegevoegde waarde van het betreffende cluster. De verticale positie drukt de werkgelegenheids groei of toename van de toegevoegde waarde uit. De grootte van de bollen weerspiegelt de absolute omvang van de clusters in aantal banen of toegevoegde waarde.

De figuur is op te delen in vier kwadranten die gevormd worden door twee dimensies: 1) het aandeel van ieder cluster in de werkgelegenheid/toegevoegde waarde in de Achterhoek ten opzichte van overig Nederland (de specialisatiegraad), en 2) de groei van de werkgelegenheid/toegevoegde waarde in de Achterhoek. Ten opzichte van Nederland als geheel is de Achterhoek sterk gespecialiseerd in de sectoren aan de rechterzijde van de verticale lijn die de horizontale as snijdt op 1.

Toegevoegde waarde als aanvullende maat voor economische prestaties

De economische ontwikkeling wordt vaak gerelateerd aan de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen of werkzame personen. De vraag die gesteld kan worden in de huidige tijd is of dit wel zo'n goede maat is. Immers een succesvolle onderneming of regio die steeds slimmer werkt - zeker in het licht van de tekorten op de arbeidsmarkt - zal meer producten willen maken met hetzelfde of juist minder arbeidskrachten.

Toch is het niet zo gek om naar de werkgelegenheid te kijken om de ontwikkeling van de (regionale) economie te duiden. Werkgelegenheid is vanuit maatschappelijk oogpunt een belangrijke grootheid. 'Arbeid adelt' wordt wel gezegd en deelname aan het arbeidsproces heeft dan ook zowel op individueel niveau (deelname aan de maatschappij, economische zelfredzaamheid) als op niveau van de samenleving (draagvlak voorzieningen, lagere sociale lasten, impuls leefbaarheid, etc.) vele pluspunten.

Om inzicht te krijgen in het succes van verschillende sectoren in een regio is de werkgelegenheidsontwikkeling in afnemende mate een goede voorspeller. Zo stoot bijvoorbeeld de financiële sector al jaren arbeidsplaatsen uit, maar kan de bankensector niet als een tanende sector worden gezien. We kunnen op basis van de dalende werkgelegenheidsontwikkeling niet concluderen dat het slecht gaat in deze branche. En, is de relatief beperkte ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen in de Maakindustrie een zwakte of juist een sterkte. Vandaar dat we in deze Achterhoek Monitor een aanvullende kijk op de economische ontwikkeling van de regio introduceren: de toegevoegde waarde. Dit is het verschil tussen verkoop- en inkoopwaarde van een product of dienst. Zo koopt een bakker meel, gist, energie etc. in om brood te bakken. Het verschil tussen

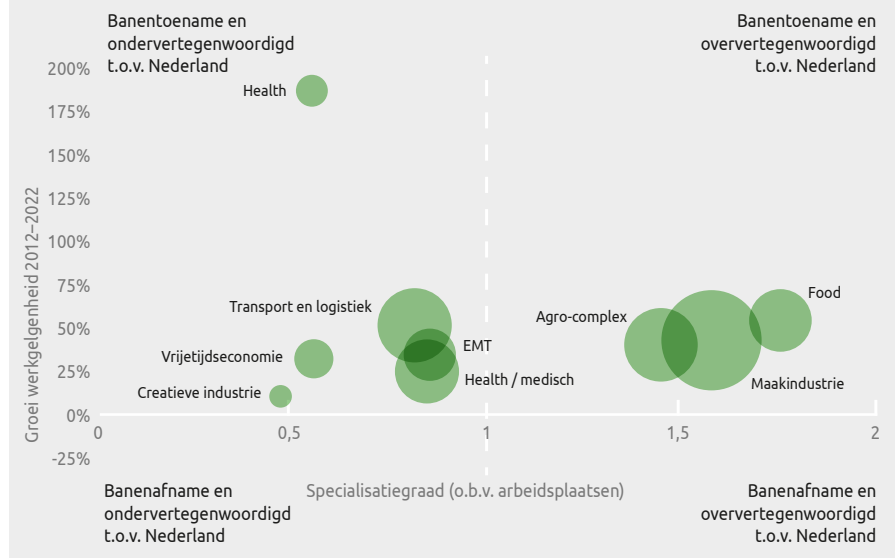
de inkoopkosten en de verkoopprijs van één brood is de toegevoegde waarde van één brood. Voor de regio geldt dat natuurlijk voor de inkoopwaarde en verkoopwaarde van alle producten en diensten.

Toename toegevoegde waarde Achterhoekse clusters

Alle regionale Achterhoekse clusters laten een toename van de toegevoegde waarde zien in de periode 2012-2022. Dat illustreert de onderstaande figuur. Alle bollen staan boven de x-as. Health laat sinds 2012 een toename van de toegevoegde waarde van 188 procent zien. Een uitzonderlijke prestatie. Het staat dan ook als een soort van planeet Pluto op eenzame afstand van de andere bollen in de figuur. Het is ook een kleine bol, dat betekent dat het naar toegevoegde waarde gerekend een klein cluster is. Health staat links van de y-as. Dit betekent dat de toegevoegde waarde van het Health-cluster ten opzichte van Nederland relatief laag is.

Figuur 2.12 Toegevoegde waarde naar regionaal cluster Regio Achterhoek, 2022 en ontwikkeling toegevoegde waarde en relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederland, 2012-2022

Verticale as: ontwikkeling toegevoegde waarde in %, 2012-2022, Horizontale as: specialisatiegraad (o.b.v. toegevoegde waarde), 2022, Grootte bol: toegevoegde waarde per regionaal cluster, 2022.

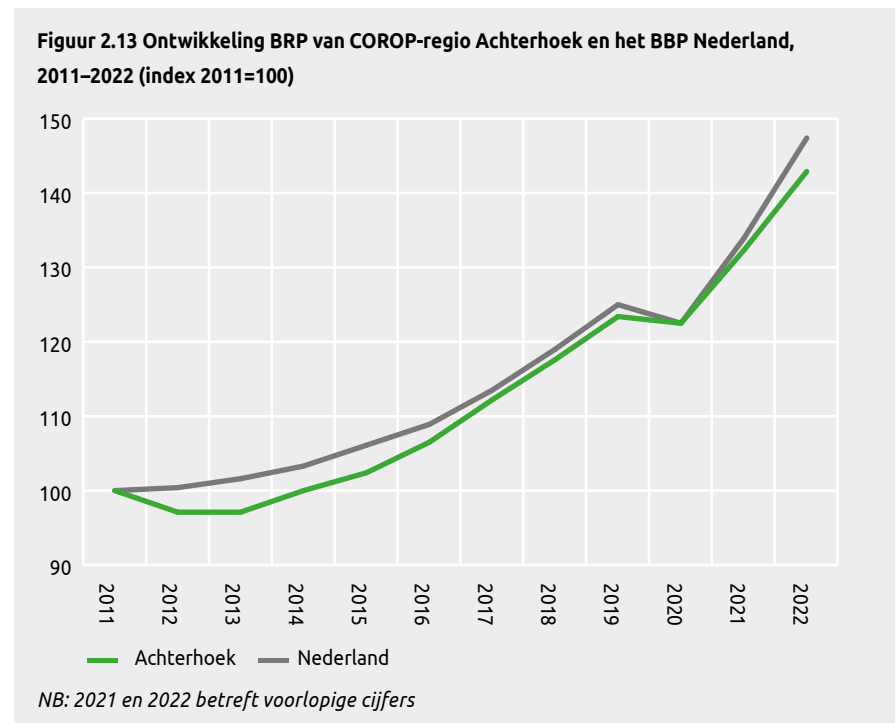
Bron: LISA, 2023. Bewerking: Team Moventem

In de andere clusters is de toename van de toegevoegde waarde aanmerkelijk minder. Zo laat Food een toename van 53 procent zien, Transport + 51 procent, Maakindustrie +43 procent en Agro-complex +40 procent. Energie en milieutechnologie (EMT), +35 procent, Vrijtijdseconomie + 33 procent, Health & medisch +24 procent, Creatieve industrie +10 procent.

Evenals in de vorige figuur staan Agro-complex, Maakindustrie en Food het meest rechts. Dat betekent dat deze clusters ook wat betreft toegevoegde waarde oververtegenwoordigd zijn in de regio. Daarbij kan terecht gesteld worden dat deze drie clusters het sterke economische gezicht van de regio vormen.

2.4 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit

Het bruto regionaal product en de arbeidsproductiviteit zijn maten die de kracht van de regionale economie uitdrukken. Het zijn ook kengetallen dat vaak gebruikt worden om regio's en landen met elkaar te vergelijken.

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

Het geeft daarmee ook inzicht in de omvang van de economie. De cijfers die gebruikt worden zijn voor de laatste twee jaar voorlopige cijfers. Deze kunnen dus nog veranderen en mogelijk staan in eerdere edities van de monitor afwijkende cijfers. In dat geval zijn de cijfers die hier gepresenteerd worden definitieve cijfers.

Lange termijn groei bruto regionaal product overtreft landelijke groei

Het bruto regionaal product (BRP) is een maat voor de omvang van de regionale economie. Het BRP is de totale toegevoegde waarde van alle in de regio geproduceerde finale goederen en diensten. Om verschillende gebieden met elkaar te vergelijken is het handig om het BRP te delen door het aantal inwoners. Immers niet elke regio telt evenveel inwoners. Zo ontstaat het BRP per inwoner. Dat is een gestandaardiseerde maat.

Voor de Achterhoek zijn alleen de cijfers voor de COROP-regio Achterhoek beschikbaar (zie kaart 3). Voor de COROP-regio bedroeg het BRP in 2022 € 15,7 miljard. Ten gevolge van de COVID19-crisis was er de afgelopen twee jaren sprake van een inhaalslag, zowel regionaal als landelijk. In het eerste jaar van de crisis daalde het Achterhoekse BRP, maar relatief veel minder dan in Nederland als geheel. Het Achterhoekse BRP daalde met 0,7 procent, het Nederlandse bruto binnenlands product (BBP) met 2,0 procent. Toen de COVID19-crisis achter de rug was trad het herstel snel in. Vanaf 2020 heeft het Achterhoekse BRP een flinke groei laten zien, 16,6 procent. Het Nederlandse BBP laat evenwel een sterkere stijging zien sinds 2020 (20,3 procent).

Over een langere periode beschouwd is het Achterhoekse BRP zich minder sterk aan het ontwikkelen dan het Nederlandse BBP. In de periode 2011–2022 is het Achterhoekse BRP per saldo met 42,9 procent toegenomen, voor Nederland bedraagt deze toename 47,4 procent.

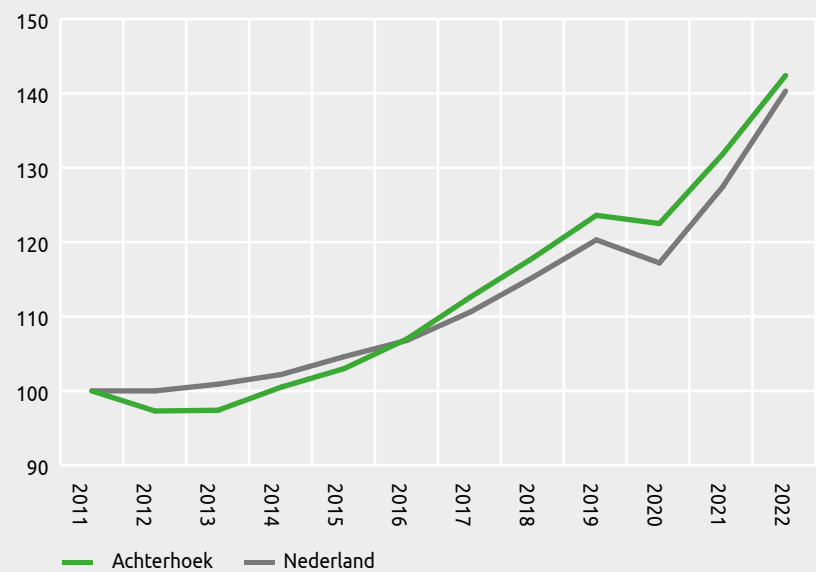
BRP per inwoner loopt op maar lager dan gemiddeld in Nederland

Ondanks de hogere groei in de afgelopen jaren ligt het BRP per inwoner in de Achterhoek nog wel lager dan het Nederlandse gemiddelde. Het BRP per Achterhoeker bedraagt bijna € 39.100. Dat is 71,5 procent van het landelijk gemiddelde, in 2011 was dit 70,4 procent. Niet alleen de beperkte toename van de Achterhoekse bevolking ten opzichte van de totale Nederlandse bevolking maakt het verschil kleiner. Ook het slimmer produceren van goederen en diensten speelt een rol.

Arbeidsproductiviteit Achterhoek stijgt sneller dan landelijk

Arbeidsproductiviteit is de gemiddelde productie per werknemer per tijdseenheid. De arbeidsproductiviteit voor deze monitor is berekend door het BRP te delen door het arbeidsvolume gemeten in arbeidsuren. Zo ontstaat de gemiddelde arbeidsproductiviteit. Algemeen wordt aangenomen dat een efficiëntere en effectievere manier van produceren leidt tot een hogere arbeidsproductiviteit. En hoe productiever een gebied is, hoe welvarender het zal zijn. Dat geldt zeker voor landen, voor regio's is deze relatie minder sterk. Zo beïnvloeden nationale wetten en regelingen (denk aan belastingen en uitkeringen) ook de welvaart in een regio. Ondanks deze nuancering geeft de arbeidsproductiviteit een goed beeld van de kracht van de regionale economie.

Figuur 2.14 Ontwikkeling BRP en BBP per inwoner, COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2011–2022 (index 2011=100)

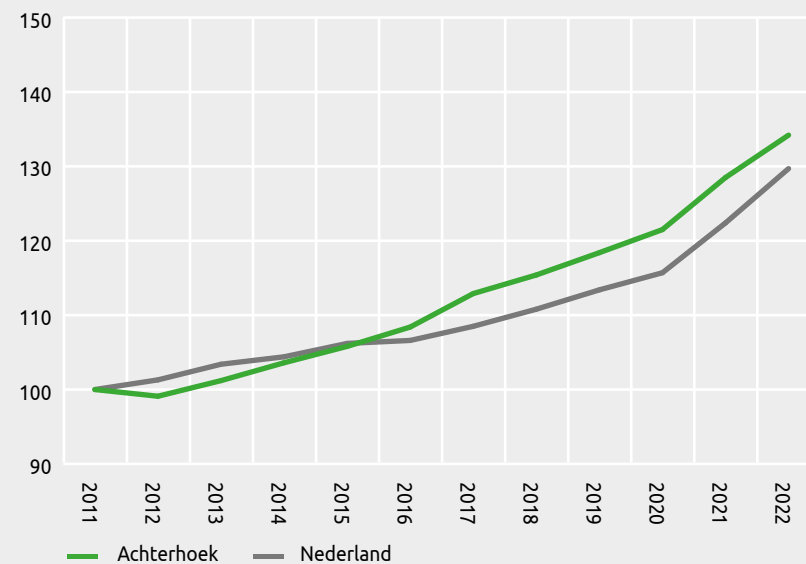
NB: 2021 en 2022 betreffen voorlopige cijfers

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de Achterhoek ligt sinds 2015 boven die van de Nederlandse economie. Dit betekent dat de arbeidsproductiviteit sneller toeneemt dan landelijk. Sinds 2011 is de arbeidsproductiviteit met 34,2 procent toegenomen. In Nederland als geheel bedroeg de toename 29,7 procent.

Daarmee loopt de Achterhoek qua arbeidsproductiviteit langzaam in op Nederland. De arbeidsproductiviteit ligt – ondanks de inhaalslag – nog onder het landelijke gemiddelde. Lag in 2011 het niveau van de arbeidsproductiviteit op 78,6 procent van het Nederlands gemiddelde in 2022 ligt het bijna drie procentpunten hoger (81,3 procent).

Figuur 2.15 Ontwikkeling arbeidsproductiviteit COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2011–2022 (index 2011=100)

NB: 2021 en 2022 betreft voorlopige cijfers

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

De gemiddelde arbeidsproductiviteit in de COROP-regio Achterhoek bedraagt circa € 55,- per arbeidsuur, terwijl de gemiddelde landelijke arbeidsproductiviteit ruim € 67,- per arbeidsuur bedraagt.

Een portret van het Westmünsterland

Door: Gert-Jan Hospers, hoogleraar Sociale Geografie, Radboud Universiteit

Veel Achterhoekers steken regelmatig de Nederlands-Duitse grens over om benzine te tanken, boodschappen te doen of even een vakantiegevoel te hebben. Want dat is het voordeel van het wonen aan de grens: vanuit de Achterhoek ben je zo in Duitsland, in dit geval het Westmünsterland. Maar wat speelt er zoal in deze regio? Hoe staat de economie ervoor en wat is het voorzieningenniveau? Waar blinkt het gebied in uit? En welke kansen liggen er voor verdere samenwerking tussen het Westmünsterland en de Achterhoek?

Het Westmünsterland in vogelvlucht

Het Westmünsterland ligt in het noordwesten van de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen (NRW). Ten westen grenst de regio 108 km aan ons land, ten oosten ligt Münster en ten zuiden het Ruhrgebied. Waar het Westmünsterland begint en ophoudt, hangt af van de gebiedsafbakening die je hanteert. Volgens landschappelijke criteria is het een zand-, water- en bosrijk areaal van 2000 km² met de Hohe Mark als het grootste natuurgebied. Cultureel gezien rekent men meestal de Kreise Borken en Coesfeld – een Kreis is een bestuurslaag tussen stad/gemeente en deelstaat in – tot het Westmünsterland.

De meest gebruikte definitie, die ook wij hanteren, is echter bestuurlijk van aard. Volgens die afbakening omvat het Westmünsterland de Kreis Borken, een gebied

van 1421 km², 10 steden en 7 gemeenten. De grootste plaatsen zijn Bocholt (71.500 inwoners), Gronau (49.500 inwoners), Borken (43.000 inwoners) en Ahaus (40.000 inwoners). De streek heeft daarnaast veel dorpen en buurtschappen. De bevolking bestaat uit 377.000 inwoners, onder wie 9,9% mensen die in het buitenland zijn geboren (één op de vijf van hen is Nederlander). Opvallend is dat het een jonge regio is: 18,5% is jonger dan 18 jaar (NRW-gemiddelde: 17%), terwijl het geboortecijfer er hoger ligt dan in de rest van de deelstaat. Veel jongeren blijven in het Westmünsterland wonen of keren ernaar terug als ze een gezin stichten. Ook is de regio populair bij huishoudens die werken in Münster of het in noordelijke Ruhrgebied, maar hun kinderen in een relatief rustige omgeving willen laten opgroeien.

Kaart van Achterhoek en Westmünsterland

Het Westmünsterland kent naast het uitgestrekte Naturpark Hohe Mark 67 beschermde natuurgebieden die in trek zijn bij toeristen en recreanten. Fietsers maken graag gebruik van de Hohe Mark Radroute, Flamingoroute of routes die zijn uitgezet langs de vele kastelen (denk aan Wasserburg Anholt, Schloss Raesfeld of Schloss

Ahaus) en rivieren (zoals de Dinkel, Berkel en de Aa). Met 30 musea, waaronder het streekmuseum 'kult' in Vreden, het rock'n'popmuseum in Gronau en het TextilWerk in Bocholt, heeft het Westmünsterland ook in cultureel opzicht veel te bieden. Speciale vermelding verdient Künstlerdorf Schöppingen dat een internationale uitstraling heeft op het gebied van beeldende kunst en literatuur. Verder telt de regio acht theaters, waaronder drie in de stad Bocholt.

De economie van het Westmünsterland

Lange tijd vormden landbouw en textielnijverheid de pijlers van de regionale economie. Maar een halve eeuw geleden kwamen steeds meer textielbedrijven vanwege buitenlandse concurrentie in de problemen. De meeste ondernemingen moesten hun poorten sluiten, met economische malaise als gevolg. Vanaf 1990 heeft het Westmünsterland te maken met een *Strukturwandel*, waarbij de traditionele economische monostructuur langzamerhand plaatsmaakt voor een divers samengestelde sectorstructuur. Er zijn veel nieuwe bedrijven gestart, die ook empooli boden aan werkloze textielmedewerkers. Een deel van deze startups is uitgegroeid tot ondernemingen met honderden medewerkers. Diversificatie van het Westmünsterland vindt met name plaats in de kunststofindustrie, houtbewerking, machinebouw, het drukkerijwezen en informatietechnologie (waaronder ook robotica en AI). Ook duurzame energievoorziening en de bouw zijn sterke sectoren. Opvallend is de innovatie- en veerkracht van de economie van het Westmünsterland. Een deel van de bedrijven heeft het karakter van *hidden champions*: ze zijn bij het grote publiek relatief onbekend, maar zijn vanwege hun specialisatie, vernieuwingszin en klantgerichtheid wereldwijd actief. Neem hoogwerkerproducent RUTHMANN uit Gescher-Hochmoor en familiebedrijf SPALECK uit Bocholt, expert op het gebied van oppervlaktetechnologie. Of wat te denken van Tobit.Software uit Ahaus, een van de grootste appbouwers in Europa? Van de reeks aan onfortuinlijke ontwikkelingen voor het bedrijfsleven – coronapandemie, de oorlog in de Oekraïne, energiecrisis, inflatie – heeft de regionale economie de laatste jaren weinig last gehad. Met slechts 3,9% werkloosheid (stand: december 2022) staat het Westmünsterland er binnen NRW (6,9%) goed voor. Dat is een prestatie van formaat, zeker omdat de maakindustrie en de bouw – vanouds conjunctuurgevoelig – samen maar liefst 39,5% van de regionale werkgelegenheid innemen. Wel plaatst het tekort aan goed opgeleid vakpersoneel (*Fachkräftemangel*) bedrijven voor grote uitdagingen. Ook willen veel ondernemingen hun bedrijfsactiviteiten graag uitbreiden op nieuwe kavels. Binnen de ruimtelijke ordeningsregels in de regio is dat echter (nog) niet mogelijk. De gunstige ontwikkeling van het Westmünsterland wordt wel in verband gebracht met de gevarieerde economische structuur enerzijds en de mentaliteit van de lokale ondernemers anderzijds. De diverse sectorale mix in het Westmünsterland

blijkt een voordeel in tijden van crisis – er is altijd wel een branche waar het goed gaat. Of zoals Dr. Heiner Kleinschneider, de voormalige directeur van de WFG, de ontwikkelingsmaatschappij voor de Kreis Borken, het in een interview stelt: 'Een duizendpoot kan niet vallen.' Ook wordt vaak gewezen op de Bodenständigkeit van de ondernemers. Ze voelen zich verantwoordelijk voor hun personeel en hechten veel waarde aan 'de menselijke maat' op de werkvloer. Ondernemers treffen hun medewerkers ook in de privésfeer, waardoor de lijntjes kort zijn en er een gevoel van onderling vertrouwen en saamhorigheid is ontstaan. Zo is 37% van de inwoners lid van een de 370 sportverenigingen die de regio telt, wat een stuk hoger is dan in de rest van NRW (27,4%). De economische bloei van het Westmünsterland heeft ook te maken met het sociaal kapitaal – een goed voorbeeld van 'de kracht van zacht'.

Het voorzieningenniveau in de regio

Ondanks het beperkte inwoneraantal heeft het Westmünsterland een groot aantal publieke voorzieningen. Dat zien we vooral op de terreinen onderwijs en gezondheid. Natuurlijk moeten we bedenken dat het Duitse school- en zorgsysteem anders is opgezet dan in ons land. Maar toch: de streek heeft 112 basis- en middelbare scholen, elf beroepsscholen – roc-achtige instellingen – en zes scholen voor zorgpersoneel. Verder beschikt de regio over hoger technisch onderwijs: de Westfälische Hochschule heeft in Bocholt een campus en in Ahaus een nevenvestiging. In Ahaus zit ook de Technische Akademie. Het Westmünsterland is ook trots op de Landesmusikakademie (conservatorium) in Heek en de Akademie des Handwerks in Raesfeld. Laatstgenoemde instelling verzorgt bij- en nascholing, cursussen en opleidingen rond monumentenzorg en restauratietechnieken. Ambachtslieden kunnen het onderwijstraject zelfs afsluiten met een bachelor- of masterdiploma. De regio heeft maar liefst acht ziekenhuizen met in totaal ruim 2000 bedden, verdeeld over de grotere plaatsen. Van deze ziekenhuizen werken er vijf samen onder de naam Klinikum Westmünsterland met vestigingen in Ahaus, Bocholt, Borken, Rhede en Vreden. Gronau heeft twee klinieken en Isselburg één. Klinikum Westmünsterland staat goed bekend en is door het tijdschrift Focus in 2023 uitgeroepen tot TOP Regionales Krankenhaus. Desondanks heeft de ziekenhuisgroep in 2021 besloten de locatie in Vreden te reorganiseren tot een revalidatiecentrum en de vestiging die ze tot dan toe had in Stadtlohn qua zorgaanbod af te schalen. Verder heeft Ahaus twee privéklinieken, één op het gebied van oogziekten en één rond preventief medisch onderzoek. Ook in Bocholt (anesthesie), Borken (psychotherapie) en Velen (gynaecologie) zijn privéklinieken gevestigd. Voor Nederlandse begrippen is eveneens het aantal apotheken hoog: de regio telt er nog 81! Al is vergrijzing niet zo'n uitdaging als in de rest van NRW, ook in het Westmünsterland staat ouderenzorg hoog op de beleidsagenda. De regio telt 46 bejaarden- en

verpleeghuizen, 51 woongemeenschappen en 46 dagopvangplekken voor ouderen. Het vinden van geschikt zorgpersoneel is een groot probleem. Jochen Albers, directeur van het verpleeghuis Der Gute Hirte in Bocholt, ziet de situatie somber in. In een interview zegt hij: 'Waar moet het personeel vandaan komen?' Politieke toezeggingen zijn niet nagekomen, terwijl personeel dat eerder in Balkanlanden werd geworven daar nu zelf nodig is. Uit een onderzoek dat Albers in 2022 heeft uitgevoerd ('Ich pflege wieder wenn...') blijkt dat 300.000 medewerkers die de ouderenzorg hebben verlaten terug zouden keren als de arbeidsvoorwaarden beter zouden zijn. Interessant: een beter salaris speelt hierbij een rol, maar zeker zo belangrijk zijn duidelijke werktijden, een heldere planning en minder bureaucratie.

Interessante projecten in de regio

De afgelopen jaren heeft het Westmünsterland in Duitsland naam gemaakt met interessante projecten op het gebied van mobiliteit, crisismanagement en energie/klimaat. Vaak hebben ze een hightech-karakter, waarbij de initiatiefnemers inspelen op de goede digitale ontsluiting van de regio (die dankzij een omvangrijk glasvezelnetwerk tot de beste van Duitsland behoort). Hieronder lichten we enkele van die projecten toe. Sinds september 2022 heeft het Westmünsterland een nieuwe buslijn, de BaumwollExpress X80. De lijn is genoemd naar de *Baumwollstrasse*, een textielhandelsroute die vroeger dwars door de regio liep. Dagelijks legt de busverbinding een traject van 85 km af binnen een reistijd van 43 minuten. De route loopt van Bocholt naar Bad Bentheim en stopt onderweg in de plaatsen Rhede, Burlo, Oeding, Vreden, Alstätte en Gronau. Doordeweeks rijdt de BaumwollExpress één keer per uur, in het weekend om de twee uur. Qua reistijd concurreert de buslijn met de auto. De bussen beschikken over gratis Wifi, ruime zitplaatsen en andere faciliteiten waardoor de passagiers (studenten, werknemers) comfortabel kunnen werken. In september 2024 wordt het project – grotendeels gefinancierd door de lokale overheden – geëvalueerd. Een ander innovatief mobiliteitsproject is G(ronau)-Mobil, een taxi op afroep-systeem dat op termijn een deel van het stadsbusvervoer in Gronau moet vervangen. Passagiers kunnen het G-Mobil per app of telefonisch boeken en speciale wensen (bijv. een rolstoelplaats) doorgeven. De taxi's rijden ook naar het bedrijfsterrein Gronau-Ost dat daarmee voor pendelaars zonder auto ontsloten wordt. Crisismanagement staat in een uitgestrekte en dunbevolkte regio als het Westmünsterland hoog in het vaandel. Om de brandweerzorg te versterken en elkaar grensoverschrijdend te kunnen bijstaan, werken de korpsen van Suderwick en die in Aalten sinds enkele jaren samen in het CrossFire-project. De Duitse en Nederlandse brandweerlieden zoeken elkaar regelmatig op, oefenen gezamenlijk en hopen uiteindelijk zelfs tot één, binationale kazerne te komen. Het project heeft in 2022 de *Landespreis für innovative interkommunale Zusammenarbeit* in de wacht gesleept,

een award van de deelstaatregering voor voorbeeldige regionale samenwerking. Het Westmünsterland is daarnaast binnen NRW koploper op het gebied van traumazorg. Neem het *Telenotarzt*-systeem dat in Vreden en Bocholt wordt ingezet. Bij een ernstig ongeval kan een trauma-arts die gestationeerd is in Aaken online meekijken met het ambulancepersoneel of de arts die ter plekke is. Naast het geven van advies op afstand en het uitwisselen van foto's en video's die inzicht geven in de ernst van het ongeval is het mogelijk om alles in het ziekenhuis in gereedheid te brengen zodat er geen tijd verloren gaat zodra de patiënt wordt binnengebracht.

Ook rond klimaatadaptatie laat het Westmünsterland zich niet onbetuigd. In 2022 won de regio de *Bundespreis Blauer Kompass 2022* voor het project 'Hochwasserallianz Bocholter Aa'. Om wateroverlast en overstromingsgevaar te voorkomen, hebben de 17 steden en gemeenten in de Kreis Borken de handen ineen geslagen en hun plannen met Nederlandse overheden afgestemd. Projecten binnen de 'hoogwateralliantie' zijn onder meer de aanleg van waterbassins in steden en het buitengebied en uitbreiding van het weidelandschap. In het project wordt telkens gezocht naar 'meekoppelkansen', zoals een kwaliteitsimpuls voor de openbare ruimte en het verhogen van de biodiversiteit. Over water gesproken: het Westmünsterland loopt voorop op het terrein van waterstof (H₂). In 2019 is het bedrijf 2G Energy uit Heek er als eerste ter wereld in geslaagd om een blokverwarmingsinstallatie op waterstof te produceren. Daardoor is het nu mogelijk om een overschot aan stroom uit zonne- en windenergie te transformeren naar waterstof die op een later moment benut kan worden. Het Westmünsterland investeert volop in deze innovatieve energiedrager en heeft daartoe een Wasserstoff-Entwicklungsgesellschaft in Ahaus opgericht. Diverse publieke en private partijen uit de regio participeren erin met als doel bij te dragen aan toepassingen van waterstof op het terrein van economie, energie en transport.

Kansen voor leereffecten en synergie

De oplettende lezer met kennis van de Achterhoek zal in het Westmünsterland ongetwijfeld parallellen tussen beide regio's ontwaren. De Kreis Borken lijkt inderdaad op de Achterhoek, zeker als gekeken wordt naar de kenmerken van de regionale economie (relatief veel hidden champions!) en de creativiteit van lokale partijen in de omgang met mobiliteits- en energithema's. Dat dit bovenregionaal gewaardeerd wordt, blijkt alleen al uit het feit dat zowel het Westmünsterland als de Achterhoek regelmatig in de prijzen vallen. Zo is het winnen van de hiervoor genoemde Blauer Kompass-prijs voor de 'Hochwasserallianz Bocholter Aa' qua prestige vergelijkbaar met de toekenning van de EO Wijersprij in 2023 aan het Achterhoekse ontwerp 'Aardkundig Fundamentalisme'.

Tegelijkertijd zijn er ook opmerkelijke verschillen tussen beide regio's. Een voorbeeld is de industriële werkgelegenheid in Kreis Borken: sinds 2007 is die gegroeid, terwijl die in

de Achterhoek juist aan het dalen is. Ook ligt de arbeidsproductiviteit er hoger dan bij ons. En hoewel het Westmünsterland qua schaal en bevolkingsdichtheid vergelijkbaar is met de Achterhoek, is het voorzieningenniveau rond onderwijs en zorg er hoger. Deels heeft dat te maken met verschillen tussen het Nederlandse en Duitse school- en gezondheidssysteem. Maar de vraag is of dat het hele verhaal is. Nader onderzoek kan daar meer licht op werpen en mogelijke leereffecten voor de Achterhoek opleveren. Daar komen het onderwijs en de zorg door schaalvergroting immers steeds meer onder druk te staan.

Projecten zoals CrossFire laten zien dat er eveneens synergie tussen beide regio's mogelijk is, met andere woorden grensoverschrijdende samenwerking waarbij één plus één optelt tot drie in plaats van twee. Om dergelijke meerwaarde te bereiken, is het van belang om de complementariteit tussen het Westmünsterland en de Achterhoek in kaart te brengen. Op welke punten kunnen beide regio's elkaar aanvullen en verder versterken? Illustratief voor die synergiekansen zijn joint ventures in het bedrijfsleven waarbij ondernemingen 'Dutch design' bewust combineren met 'German engineering' (machinecarrosseriebouwer IDKON uit Lengerich) of 'Duitse degelijkheid' (houtbouwbedrijf Brüggemann uit Neuenkirchen). Onder het motto 'Een goede buur is beter dan een verre vriend' biedt de Euregio allerlei (financiële) mogelijkheden om de kansen voor intensievere samenwerking tussen het Westmünsterland en de Achterhoek nader te verkennen.

Bronnen: Stabsstelle Kreis Borken, IT.NRW, IHK Nord Westfalen, Bundesagentur für Arbeit, KSB, Ärztekammer Westfalen-Lippe, Westmünsterland Jahrbuch des Kreises Borken 2022 & 2023. Zie ook Online-Statistikatlas des Kreises Borken: www.kreis-borken.de/statistikatlas

3 Arbeidskracht

In vogelvlucht:

- In 2022 namen ten opzichte van het jaar ervoor ongeveer 4.000 personen extra actief deel aan de regionale arbeidsmarkt. Een toename van 2,9 procent. De totale beroepsbevolking in de Achterhoek omvat circa 147.000 personen.
- Eind 2022 is 3,0 procent van de beroepsbevolking werkloos. Dit percentage behoort tot de laagste in Nederland. Ten opzichte van een jaar eerder is dit een daling van 0,3 procentpunt. In Nederland bedraagt de gemiddelde werkloosheid 3,5 procent.
- In 2022 bestaat het Achterhoekse onbenutte arbeidspotentieel uit 16.000 personen; deze groep van personen zonder betaald werk en deeltijders die meer willen werken is 8 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar. De helft van het onbenut arbeidspotentieel bestaat uit deeltijders die meer uren willen maken.
- De krapte op de Achterhoekse arbeidsmarkt is iets gedaald. Voor elke werkzoekende (met een kortstondig WW-recht) stonden 4,3 vacatures open. Een jaar geleden was de spanning nog 5,4. In de praktijk zal van deze dalende krapte overigens weinig te merken zijn.
- Alle beroepsgroepen kennen een krappe of zeer krappe arbeidsmarkt.
- Er is een tekort op de huidige Achterhoekse arbeidsmarkt van 1.900 werkenden per jaar tot 2026. Het betreft vooral een tekort aan bachelor-/master geschoolden en personen zonder startkwalificatie.

3.1 Arbeidsaanbod en -deelname

Wie nemen er deel aan het arbeidsproces, oftewel wie werken er of willen werken maar doen dat nu niet. Een actueel en bovenal belangrijk thema. De vraag naar personeel is groot en kritische maatschappelijke sectoren als bijvoorbeeld zorg en onderwijs hebben steeds meer moeite om aan de gewenste verwachtingen te voldoen. Karakteristieken over de beroepsbevolking en arbeidsdeelname geven ons een indruk van de omvang en aard van het regionale arbeidsaanbod, de arbeidskracht van de Achterhoek.

Hoe groot is de beroepsbevolking?

De omvang van de beroepsbevolking is nog niet zo eenvoudig vast te stellen. Werkenden zijn relatief simpel te tellen, maar voor werklozen is dat ingewikkelder. Er bestaat geen officiële en volledige werklozenregistratie. Personen met een WW-recht hoeven niet werkloos te zijn. Sterker nog 'slechts' een derde van de personen met een WW-recht is daadwerkelijk werkloos. Het andere deel krijgt een aanvulling op het huidige salaris, omdat na ontslag een baan is geaccepteerd met minder uren en/of een lager uurloon. WW en werkloos zijn dan ook niet hetzelfde. Werkloos ben je als je niet werkt, maar dat wel wil, recent naar werk hebt gezocht en ook direct beschikbaar bent. Dat maakt werkloosheid tot een houding. Het CBS stelt deze houding vast door middel van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Dit is een langlopend onderzoek onder alle Nederlanders naar hun dagelijkse bezigheden. Het kent een grootschalig veldwerk, de kans is groot dat een inwoner van Nederland eens in zijn leven gevraagd wordt de EBB in te vullen. Op basis van de gegeven antwoorden en een bepaalde berekeningsmethode wordt bepaald wat de arbeidsmarktpositie is van een persoon. Dus of je werkt, werkloos bent of niet aan het arbeidsproces deelneemt.

In 2021 is de meetmethode aangepast aan nieuwe werkvormen. Daardoor ontstaat een nauwkeurig beeld van de moderne arbeidsmarktontwikkelingen. De cijfers van 2013 tot en met 2022 (meest recente jaar) zijn met deze nieuwe meetmethode bepaald.

De Achterhoekse beroepsbevolking

Alle mensen tussen de 15 en 74 jaar worden tot de potentiële beroepsbevolking gerekend.¹² Zij zouden in potentie kunnen werken. Kinderen jonger dan 15 jaar

¹² Sinds 2015 wordt de potentiële beroepsbevolking ruimer gemeten dan voorheen het geval was; 15 tot en met 75 jaar (in plaats van 65 jaar). Hiermee sluit het CBS aan bij de definities die de International Labor Organization en Eurostat aanhouden.

(leerplicht) en ouderen vanaf 75 jaar (pensioen) worden daarom niet tot de potentiële beroepsbevolking gerekend. Van de groep 15-jarigen tot en met 74-jarigen woonachtig in de Achterhoek is 75 procent actief op de arbeidsmarkt (dat wil zeggen: werkt of is werkloos). In 2022 waren dit 147.000 Achterhoekers, zij vormen de beroepsbevolking – het feitelijke arbeidsaanbod.

Figuur 3.1 Aantal personen naar arbeidsmarktpositie Regio Achterhoek, 2022

NB: De cijfers zijn afgerond op 1.000-tallen en tellen daardoor niet altijd op tot het bovenliggende getal

Bron: CBS, 2023. bewerking: Team Moventem

Van de Achterhoekse beroepsbevolking was in 2022 3,0 procent werkloos, wat overeenkomt met zo'n 4.000 personen.¹³ Niet-actieven zijn de mensen die niet kunnen werken (bijvoorbeeld door ziekte of zorgtaken), die niet willen werken, of die niet verwachten werk te vinden. In 2022 waren dit 49.000 personen in de Achterhoek.

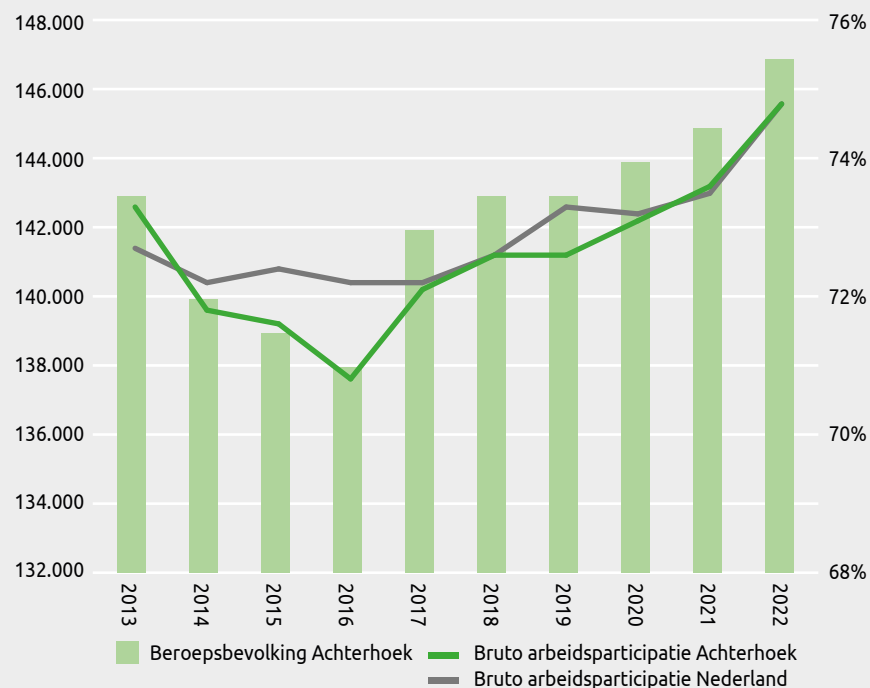
Arbeidsparticipatie sterk gestegen in 2022

In 2022 namen ongeveer 4.000 personen extra actief deel aan de arbeidsmarkt ten opzichte van het jaar ervoor. Een toename van 2,9 procent. Hierdoor is de totale

¹³ Dit percentage is door Team Moventem berekend op basis van de CBS-cijfers van de zeven gemeente. Deze cijfers zijn afgerond op duizendtallen en derhalve grofmazig.

beroepsbevolking in de Achterhoek in 2022 toegenomen naar een aantal van zo'n 147.000 personen. De grote vraag naar arbeid heeft extra Achterhoekers verleid om ook aan de slag te gaan. Het betreft niet alleen werklozen. Deze groep is afgerond met 1.000 afgenomen. Dat betekent dus dat 3.000 personen vanuit de groep niet-actieven zijn toegetreten tot de arbeidsmarkt. Dit is een groot aantal. Zeker als in ogenschouw wordt genomen dat de potentiële beroepsbevolking is afgenomen met 1.000, van 197.000 naar 196.000. Dit komt voornamelijk door de gemiddeld ouder wordende bevolking in de regio.

Figuur 3.2 Ontwikkeling beroepsbevolking en bruto arbeidsparticipatie Regio Achterhoek en Nederland, 2013–2022 Linker as: totale beroepsbevolking in absolute aantallen, rechter as: bruto participatiegraad in %

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

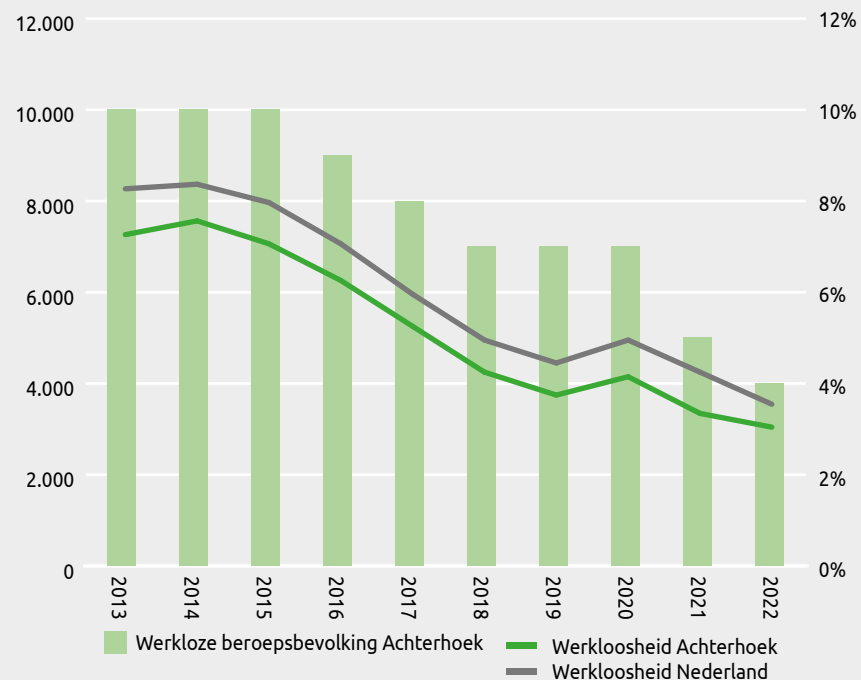
Dat meer mensen actief op de arbeidsmarkt zijn komt ook tot uitdrukking in de bruto participatiegraad. Dit is het aandeel van de beroepsbevolking in de bevolking van 15–75 jaar (potentiële beroepsbevolking). Deze is in 2022 opgelopen tot 74,8 procent (1,2 procentpunt hoger dan in 2021). De Achterhoekse bevolking wordt werkklusteriger. De

arbeidsmarktparticipatie ligt daarmee op het landelijk gemiddelde. Kijkend naar de langere termijn ontwikkeling van de bruto participatiegraad valt op dat deze daalt in de Achterhoek in de jaren 2013 tot en met 2016 en daarna knap herstelt en sinds 2020 rond het landelijk gemiddelde ligt.

Werkloosheidspercentage blijft dalen

Kijken we naar de ontwikkeling van de werkloosheid in de Achterhoek dan zien we dat deze in 2022 wederom is gedaald. Eind 2022 is 3,0 procent van de beroepsbevolking werkloos. Ten opzichte van een jaar eerder is dit een daling van 0,3 procentpunt.

Figuur 3.3 Ontwikkeling werkloze beroepsbevolking en werkloosheid, Regio Achterhoek en Nederland, 2013–2022 Linker as: werkloze beroepsbevolking in absolute aantallen, rechter as: aandeel werkloze personen van de beroepsbevolking in %

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

Daarmee lijkt het einde van de dalende trend in zicht. Een werkloosheid van 3,0 procent is voor Nederlandse begrippen historisch laag te noemen. Momenteel kent alleen Zeeland van alle Nederlandse regio's een lager percentage (2,9 procent) dan

de Achterhoek. Aalten, Berkelland en Oost Gelre behoren tot de gemeenten met het laagste werkloosheidspercentages in Nederland.

De arbeidsmarkt in de regio presteert, naar werkloosheidspercentage gekeken, sinds 2013 beter dan de Nederlandse arbeidsmarkt. De lijn van de Achterhoek ligt constant onder de Nederlandse lijn. Beide lopen in hoge mate parallel. Daarmee lijken beide percentages in min of meer gelijke mate af te nemen. Hoewel niet helemaal zichtbaar in de figuur is het aantal werklozen in de Achterhoek sinds 2013 met 60 procent gedaald, in Nederland als geheel met 58 procent. In 2022 kruipt het Nederlands percentage wat dichterbij dat van de Achterhoek toe.

Onbenut arbeidspotentieel afgenomen

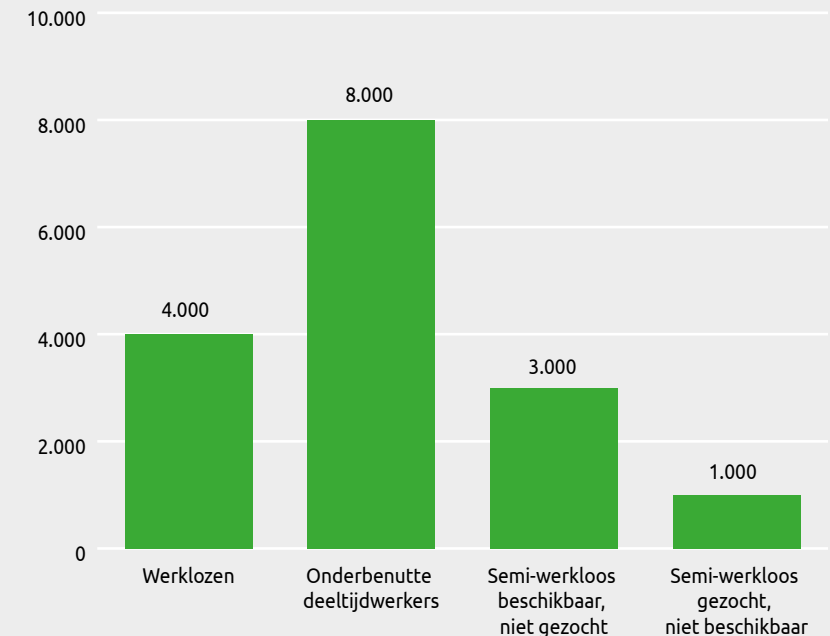
Naast werklozen is er een groep personen die als het ware tegen de arbeidsmarkt aanleunt. Deze groep is wel op zoek naar werk maar niet direct beschikbaar of wel direct beschikbaar maar niet op zoek naar (meer) werk. Deze groepen worden tezamen ook wel semi-werklozen of 'ongekend talent' genoemd. Deze groep is echter niet goed in beeld bij de instanties, maar wel een interessante doelgroep voor het arbeidsmarktbeleid. Zeker in een tijd waar de schaarste aan geschikt personeel snel oploopt. Naast de groep ongekend talent zijn er ook deeltijdwerkers die graag meer uren willen werken en natuurlijk ook werklozen. Al deze groepen vormen samen het onbenut arbeidspotentieel.

In 2022 bestaat het onbenut arbeidspotentieel uit 16.000 personen en is sinds 2021 met 2.000 afgenomen. Terwijl dit een jaar eerder nog met 4.000 was toegenomen. Het ligt voor de hand dat 'onderbenutters' een baan hebben aanvaard of meer uren zijn gaan werken. Mogelijk als gevolg van de stijgende kosten voor levensonderhoud. Ten opzichte van 2021 is het aantal werklozen met 1.000 afgenomen en ook het aantal deeltijdwerkers dat meer uren wil werken is met 1.000 afgenomen. In 2022 behoorde in de Achterhoek 8 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar tot het onbenutte arbeidspotentieel, in Nederland was dat 9 procent.

De helft van dit onbenut arbeidspotentieel bestaat uit ongeveer 8.000 deeltijders die gedeeltelijk onbenut zijn; zij willen meer uren maken. Deze groep liet vorig jaar een sterke stijging zien, zelfs bijna verdubbeld, van 4.900 personen naar 9.000 deeltijders.

De uitdaging is om (bedrijfs)processen dusdanig in te richten waardoor de mensen uit het onbenut arbeidspotentieel gemakkelijker bereikt en ingezet kunnen worden. Overigens zijn mensen in de meeste gevallen niet voor niets 'niet beschikbaar'.

Figuur 3.4 Onbenut arbeidspotentieel naar type in Regio Achterhoek, 2022

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem, 2023

Er kan sprake zijn van een substantiële lichamelijke of sociale belemmering. Ook kan er sprake zijn van vrijwilligerswerk of mantelzorg, die met (meer) betaald werk zou kunnen worden verdrongen. Activering van het onbenutte arbeidspotentieel (in personen of aantal uren) is daarom niet in alle gevallen wenselijk of mogelijk.

3.2 Arbeidsmarktspanning

In hoeverre er sprake is van mismatches op de regionale arbeidsmarkt brengen we in beeld aan de hand van verschillende schaarste-indicatoren. Dat doen we in eerste instantie door middel van de spanningsindicator. Deze geeft in één getal de krapte op de arbeidsmarkt weer. Daarnaast is een overzicht van schaarste-beroepen een krachtige illustratie van waar het echt wrikt op de arbeidsmarkt.

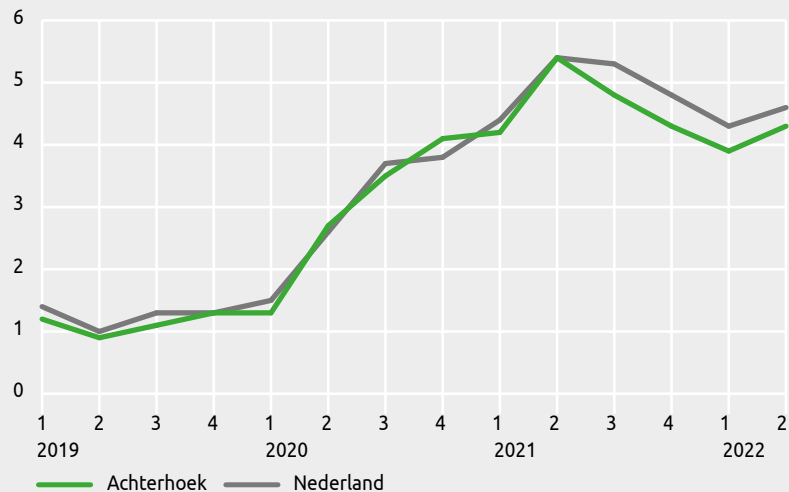
Krapte op Achterhoekse arbeidsmarkt neemt licht af, maar nog altijd groot

De cijfers om de krapte te bepalen hebben betrekking op de arbeidsmarktregio

Achterhoek. Dit zijn de zeven Regio Achterhoek gemeenten en Montferland. De krapte op de Achterhoekse arbeidsmarkt is per saldo afgenomen tussen het tweede kwartaal van 2022 en 2023. Waarbij er in de laatste twee kwartalen weer sprake is van toenemende krapte.

De spanning op de arbeidsmarkt in de Achterhoek bedroeg in het tweede kwartaal van 2023 4,3. Dat betekent dat er op elke werkzoekende (met een kortstondig WW-recht) 4,3 vacatures open staan (zie kader Spanningsindicator). Een jaar geleden was de spanning nog 5,36. Tot 12 maanden geleden hield de spanning op de arbeidsmarkt in de Achterhoek gelijke tred met de ontwikkeling van de Nederlandse spanningsindicator. Sinds het derde kwartaal van 2022 is de Achterhoekse spanningsindicator sterker gedaald dan de Nederlandse, maar in de laatste twee kwartalen neemt de regionale krapte weer toe – zelfs iets meer dan landelijk. Uiteindelijk is halverwege 2023 de spanning op de arbeidsmarkt in de Achterhoek minder dan in Nederland: 4,3 tegenover 4,6. In de praktijk zal weinig te merken zijn van dit verschil.

Figuur 3.5 Ontwikkeling spanningsindicator, Arbeidsmarktregio Achterhoek en Nederland, 1e kwartaal 2020 – 2e kwartaal 2023

NB: Cijfers hebben betrekking op de Arbeidsmarktregio Achterhoek: Regio Achterhoek + Montferland

Bron, UWV, 2023. Bewerking Team Moventem, 2023

Er zijn veel meer vacatures in zowel de Achterhoek als Nederland als geheel, dan kortdurig werkzoekenden. De krapte op de arbeidsmarkt ligt momenteel ruim boven die van begin 2020, voor de COVID19-crisis.

De arbeidsmarktspanning varieert per beroepsklasse. Als de Achterhoek vergeleken wordt met Nederland dan valt op dat de verschillen tussen de beroepsklassen groter zijn dan de verschillen tussen de Achterhoek en Nederland. Krapte is daardoor veel meer sectorspecifiek dan regio-specifiek. Krapte in de ICT bijvoorbeeld geldt zowel voor de Nederlandse arbeidsmarkt als geheel als ook voor de Achterhoekse arbeidsmarkt.

Figuur 3.6 laat zien dat tussen het tweede kwartaal van 2022 en 2023 de spanning voor Agrarische, Dienstverlenende en Openbaar bestuur, veiligheid en juridische beroepsklassen is gestegen. Voor de overige beroepsklassen is de spanning gedaald. In de praktijk zal van deze dalende krapte weinig te merken zijn. Zo was de verhouding in het tweede kwartaal van 2022 tussen het aantal kandidaten en het aantal vacatures uit de technische beroepsklasse 1:6,7. Een jaar later is deze verhouding 1:5,9. ICT laat een substantiële daling zien van 16,0 naar 10,5, maar in de praktijk zal dit voor werkgevers nauwelijks verschil maken. Voor vacatures uit de Creatieve en taalkundige beroepsklasse is sprake van een substantiële verlichting van de spanning van 4,1 vorig jaar naar 2,0 in het tweede kwartaal van 2023. Maar nog steeds is er ook hier sprake van meer vacatures dan kandidaten.

Spanningsindicator

Hoe hoger de spanningsindicator, hoe meer keuze een kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde heeft uit openstaande vacatures. Een hoge spanningsindicator betekent voor werkgevers dat het moeilijker is om personeel te vinden.

Voorbeeld: In de Achterhoek kon in het tweede kwartaal van 2023 elke kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde zorgmedewerker kiezen uit zes openstaande vacatures. In Nederland is dat gemiddeld uit bijna zes (5,9). Een kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde heeft minder dan zes maanden een WW-uitkering.

Figuur 3.6 Spanning naar beroepsklasse, Arbeidsmarktregio Achterhoek en Nederland, 2e kwartaal 2022 en 2023

Beroepen	Achterhoek				Nederland			
	2022		2023		2022		2023	
	Typering	Span.	Typering	Span.	Typering	Span.	Typering	Span.
	2e Kwartaal		2e Kwartaal		2e Kwartaal		2e Kwartaal	
Agrarische	zeer krap	6,3	zeer krap	8,7	krap	4,0	zeer krap	4,4
Bedrijfseconomische en administratieve	zeer krap	4,5	krap	3,6	zeer krap	5,2	zeer krap	4,8
Commerciële	zeer krap	6,8	krap	3,8	zeer krap	6,8	zeer krap	5,4
Creatieve en taalkundige	zeer krap	4,1	krap	2,0	krap	2,4	krap	1,7
Dienstverlenende	zeer krap	7,4	zeer krap	8,2	zeer krap	8,4	zeer krap	7,9
ICT	zeer krap	16,0	zeer krap	10,5	zeer krap	16,0	zeer krap	12,1
Managers	krap	3,6	krap	3,7	zeer krap	5,1	krap	3,6
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische	zeer krap	5,1	zeer krap	7,4	zeer krap	6,5	zeer krap	5,7
Pedagogische	zeer krap	5,1	zeer krap	4,7	zeer krap	6,2	zeer krap	6,8
Technische	zeer krap	6,7	zeer krap	5,9	zeer krap	6,8	zeer krap	5,6
Transport en logistiek	zeer krap	8,5	zeer krap	4,5	zeer krap	5,8	zeer krap	4,4
Zorg en welzijn	zeer krap	6,8	zeer krap	6,0	zeer krap	5,8	zeer krap	5,9

Bron, UWV, 2023. Bewerking Team Moventem, 2023

Schaarste beroepsgroepen in de Achterhoek

Medio 2023 telde de Achterhoek 21 krappe beroepsgroepen en 35 zeer krappe beroepsgroepen. In 2022 waren dit er 14 en 42. Er heeft dus een verschuiving van zeer krap naar krap plaatsgevonden. Van alle beroepsgroepen waarvoor de krapte berekend kon worden is de kwalificatie krap of zeer krap. Van de in totaal 92 beroepsgroepen kon de arbeidsmarktspanning in de Achterhoek voor 36 beroepsgroepen niet berekend worden.

De Achterhoek telt 12 beroepsgroepen waar er meer dan 10 vacatures op één werkzoekende openstaan. Deze top-12 van schaarsteberoepen in de Achterhoek (medio 2023) bestaat uit een mix van meer traditionele en technische en ICT beroepen.

Figuur 3.7 Meest schaarse beroepsgroepen, Arbeidsmarktregio Achterhoek, 2e kwartaal 2023

Beroepsgroep	Spanningsindicator
Machinemonteurs	16,0
Timmerlieden	16,0
Gespecialiseerd verpleegkundigen	14,1
Software- en applicatieontwikkelaars	14,0
Boekhouders	13,8
Elektriciens en electronicamonteurs	13,3
Metaalbewerkers en constructiewerkers	13,2
Databank- en netwerkspecialisten	12,7
Docenten algemene vakken secundair onderwijs	12,6
Artsen	12,6
Schoonmakers	12,2
Koks	10,2

Bron, UWV, 2023. Bewerking Team Moventem, 2023

Tekort van 1.900 werkenden per jaar

In de eerder verschenen Arbeidsmarkt Analyse is becijferd dat er een tekort op de huidige Achterhoekse arbeidsmarkt is van 1.900 werkenden per jaar tot 2026. Dit is hoofdzakelijk het gevolg van een hogere vervangingsvraag en een (beperkte) uitbreidingsvraag in relatie tot de instroom van arbeidskrachten vanuit het onderwijs. In deze prognose is geen rekening gehouden met de huidige sterke vraag naar arbeid. Prognoses tot 2028 verschijnen begin volgend jaar.

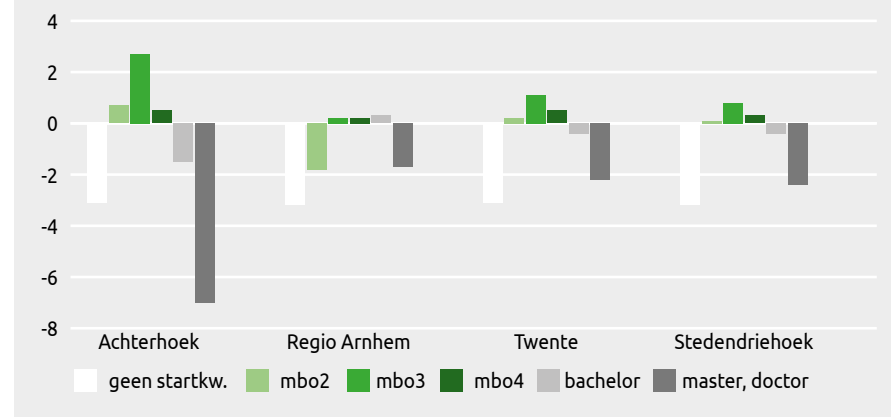
De Achterhoek is niet de enige regio met een dergelijk tekort. Zo is bijvoorbeeld in de omliggende arbeidsmarktregio's Twente, Regio Arnhem en Stedendriehoek ook sprake van een tekort aan werkenden. De mate waarin verschilt per regio. De Achterhoek kent met name een tekort aan ongeschoolden en personen met een bachelor of masteropleiding. Daarnaast tekent zich een overschot aan mbo-opgeleiden af. De procentuele overschotten en tekorten zijn in de Achterhoek groter dan in de omliggende regio's.

Figuur 3.8 Aantal werkenden naar opleidingsniveau 2020 en verwachte jaarlijks instroom afgestudeerden, vervangingsvraag, uitbreidingsvraag en saldo tot 2026, arbeidsmarktregio Achterhoek

Opleidingsniveau	Werken-den	Instroom	Ver-vanging	Uit-breiding	Tekort/overschot	Tekort/overschot % wer-kenden
geen startkw.	49.000	800	2.250	0	-1.500	-3,1
mbo2	9.500	300	250	0	50	0,7
mbo3	19.500	850	300	0	550	2,7
mbo4	35.000	1.100	900	50	150	0,5
bachelor	32.500	800	1.150	150	-500	-1,5
master, doctor	9.000	150	700	100	-650	-7,0
Totaal	154.500	4.000	5.550	300	-1.900	-1,2

Bron: ROA, november 2021, bewerking Team Moventem, april 2022. Door afronding kunnen verschillen met (rand)totalen en/of saldi bestaan. Cijfers hebben betrekking op de Arbeidsmarkt Regio Achterhoek; Regio Achterhoek + Montferland

Figuur 3.9 Saldo vraag en aanbod in procenten van werkenden naar opleidingsniveau gemiddeld per jaar, Achterhoek en omliggende regio's tot 2026

Bron: ROA, november 2021, bewerking Team Moventem, april 2022. Cijfers hebben betrekking op de Arbeidsmarkt Regio Achterhoek; Regio Achterhoek + Montferland. NB: Regio Arnhem = Arbeidsmarktregio Midden-Gelderland, Stedendriehoek = Arbeidsmarktregio Stedendriehoek en Noordwest Veluwe

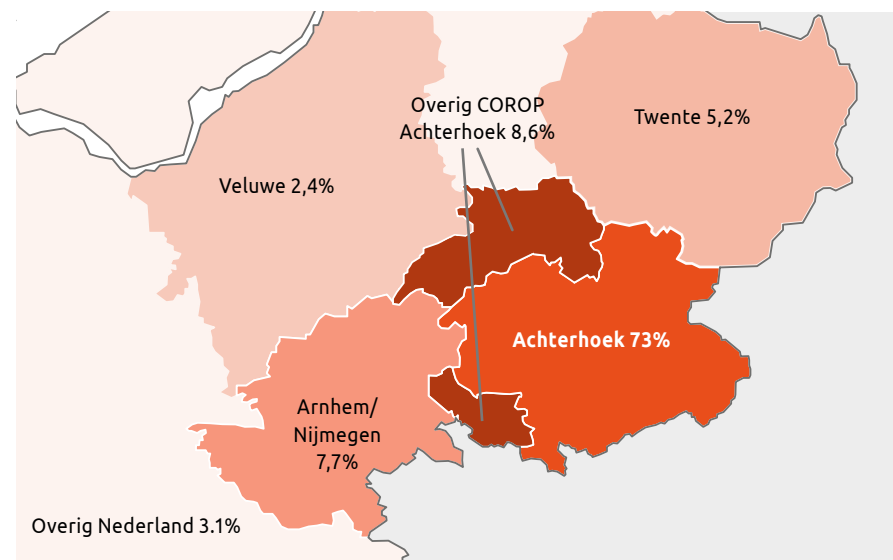
De prognoses voor de kortere termijn laten tekorten op de arbeidsmarkt zien en tegelijkertijd ook overschotten. Er is dus sprake van een mismatch. Het tekort aan bachelor- en masteropgeleiden en overigens ook voor specifieke middelbaar geschoolde beroepen (techniek, zorg) is niet zonder meer op te lossen door omscholing. Voor de tekorten aan ongeschoolde werkenden zou het overschot aan mbo-geschoolden een optie kunnen zijn.¹⁴ De middellange termijn laat een beeld zien van een dalende groep 15-75-jarigen in de regio Achterhoek. Dus het arbeidspotentieel neemt af. De Achterhoek zal in de komende 10 jaar rekening moeten houden met een groter tekort aan werkenden. Dat vraagt om oplossingen waarbij niet meer handen nodig zijn, maar minder handen meer werk kunnen verzetten. Vaak genoemde termen zijn dan automatisering en digitalisering.

3.3 Pendel

Waar werken inwoners van de Achterhoek?

Van de werknemers die wonen in de regio Achterhoek werken 89.500 personen ook in de eigen regio.

Figuur 3.10 Werkregio werknemers woonachtig in Regio Achterhoek, 2021

NB: Door afrondingsverschillen tellen de percentages niet altijd op tot 100%

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

¹⁴ Zie ook: SER (2022). Arbeidsmarktproblematiek maatschappelijke sectoren, Advies 22/05. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

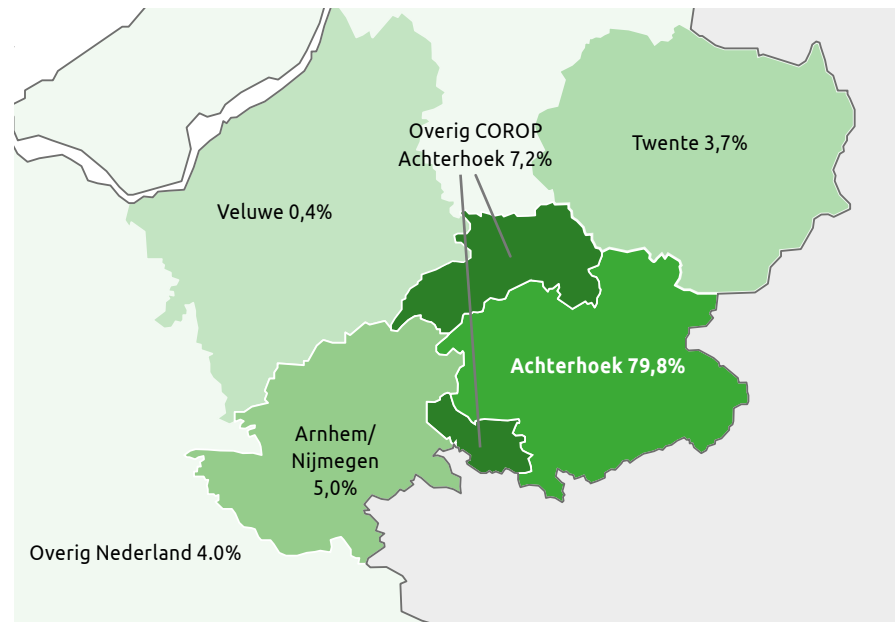
Dat is 73,0 procent van het totaal aantal werknemers dat in de regio woont (122.600). Een jaar eerder was dat nog een kleine 68 procent. Het gaat hierbij overigens uitsluitend om personen die in loondienst werken (zie ook kader). Het betreft dus geen zelfstandigen, vrije beroepen etc. Vandaar dat deze groep werknemers kleiner is dan alle werkenden in de regio (133.890).

Van de Achterhoekers in loondienst werkt 8,6 procent in Brummen, Montferland, Lochem en Zutphen (de overige COROP-regio Achterhoek), 7,7 procent in de regio Arnhem/Nijmegen. In Twente werkt 5,2 procent van de werknemers die in de regio Achterhoek woont.

Waar wonen de werknemers?

Van de werknemers die werken in de Achterhoek woont 79,8 procent ook in de regio Achterhoek zelf. Dit zijn de eerder genoemde 89.500 personen. In totaal werken 112.100 werknemers in de regio. Omdat hier de werkenden in de regio het uitgangspunt zijn, en niet de werkende inwoners, is genoemde percentage anders.

Figuur 3.11 Woonregio werknemers werkend in Regio Achterhoek, 2021

NB: Door afrondingsverschillen tellen de percentages niet altijd op tot 100%

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

Het grootste deel van de werknemers die in de regio werken maar elders wonen komt uit de gemeenten Brummen, Montferland, Lochem en Zutphen (de overige COROP-regio Achterhoek). Het betreft 8.100 werknemers (7,2 procent). Vanuit Arnhem/Nijmegen komt 5 procent van de werkenden en vanuit Twente 3,7 procent.

Pendelcijfers

Het CBS berekent elk jaar het woon/werk verkeer – ook wel pendel genoemd – van werknemers. Zowel de woon- als werkgemeente wordt bepaald en de gemiddelde afstand tot de standplaats wordt berekend. Het uitsluitend berekenen van de pendelcijfers voor werknemers is een bewuste keuze. In Nederland is het niet noodzakelijk om vast te leggen waar een persoon werkt. Er bestaat dan ook geen registratie van werkenden per adres. Een registratie die voor het bepalen van het werkadres gebruikt kan worden is de Polisadministratie van het UWV. Deze bevat voor alle werknemers in Nederland de werkgever. Werkgevers moeten immers sociale verzekeringspremies afdragen voor alle werknemers. Vandaar dat deze administratie de Polisadministratie wordt genoemd, naar de sociale verzekeringspolissen. De werkgever is dus bekend, maar voor organisaties met meerdere vestigingen is niet bekend waar de werknemers werken. Dit wordt zoals gezegd niet centraal geregistreerd in Nederland. Daarom maakt het CBS gebruik van een methode om werknemers toe te delen aan de verschillende vestigingen. Zo ontstaat een berekende woon/werktabel. Uitgangspunt daarbij is de standplaats, het adres van de vestiging of het filiaal. Voor een winkelbediende of leerkracht zal dit doorgaans hetzelfde adres zijn. Maar servicemonteurs, bouwvakkers of consultants werken natuurlijk op vele plaatsen. Ook wordt thuiswerken niet in de pendelcijfers verdisconteerd. De pendelcijfers zeggen daarom niet zoveel over de dagelijkse mobiliteit die met het woon-werkverkeer gepaard gaan maar meer over het patroon waar werknemers werken en wonen.

Pendelsaldo

Een pendelsaldo geeft aan of er juist meer werknemers (dagelijks) naar de regio komen om te werken of dat er juist meer inwoners van de regio naar elders reizen om daar te werken. Voor de regio Achterhoek is het pendelsaldo in 2021 negatief. Dat betekent dat er meer Achterhoekers elders werken dan andersom. Het betreft circa 10.500 werkenden, 33.100 Achterhoekers werken in een andere regio en 22.600 personen van elders werken in de Achterhoek. Vorig jaar was het pendelsaldo nog 12.100 negatief. Voor alle genoemde regio's is het pendelsaldo negatief. Meer Achterhoekers werken daar dan dat werknemers vanuit die regio's in de Achterhoek werken.

Overig Nederland vormt een uitzondering, 4.000 werknemers uit de overige delen van ons land werken in de regio Achterhoek, 2.700 Achterhoekers werken ver buiten de regio.

Over een langere periode bezien (2014–2021) zijn meer Achterhoekers in overige COROP-regio Achterhoek en Arnhem/Nijmegen gaan werken. Maar vanuit andere Nederlandse regio's kwamen meer werknemers in de Achterhoek werken. Hierdoor heeft over deze periode gerekend het pendelsaldo zich positief ontwikkeld. In 2021 werkten per saldo 6.400 meer werknemers van elders in de Achterhoek ten opzichte van 2014.

Figuur 3.12 Pendelsaldo Achterhoek, 2014–2021

Regio	Ontwikkeling saldo
Overig COROP Achterhoek	-900
Arnhem/Nijmegen	-800
Veluwe	300
Zuidwest-Overijssel	300
Twente	800
Overig Nederland	6.700

NB: Door afrondingsverschillen tellen de percentages niet altijd op tot 100%

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

4 Inwoners

In vogelvlucht:

- Op 1 januari 2023 telde de Achterhoek 265.450 inwoners.
- Het inwoneraantal is met 0,6 procent gegroeid ten opzichte van 2022.
- De instroom van nieuwe inwoners van elders uit het land is de belangrijkste bron van groei.
- De instroom van vluchtelingen stuwt het buitenlands migratieoverschot.
- In de periode 2007–2023 steeg het aantal huishoudens in de Achterhoek met 8,4 procent; landelijk bedroeg dit percentage 15,0 procent.
- De gemiddelde huishoudensomvang is in zestien jaar gedaald van 2,5 naar 2,3 personen.
- Achterhoekers wonen steeds vaker alleen: het aandeel eenpersoonshuishoudens is gestegen van 26,7 procent in 2007 naar 32,3 procent in 2023.
- Sinds 2021 worden naar verhouding veel woningen in de Achterhoek betrokken door vestigers van buiten de regio.
- Vestigers afkomstig van buiten de regio vormen een gemêleerde groep: jonge één- en tweepersoonshuishoudens (34 procent), gezinnen (28 procent), middelbare één- en tweepersoonshuishoudens (23 procent) en senioren (12 procent).

4.1 Bevolkingsdynamiek

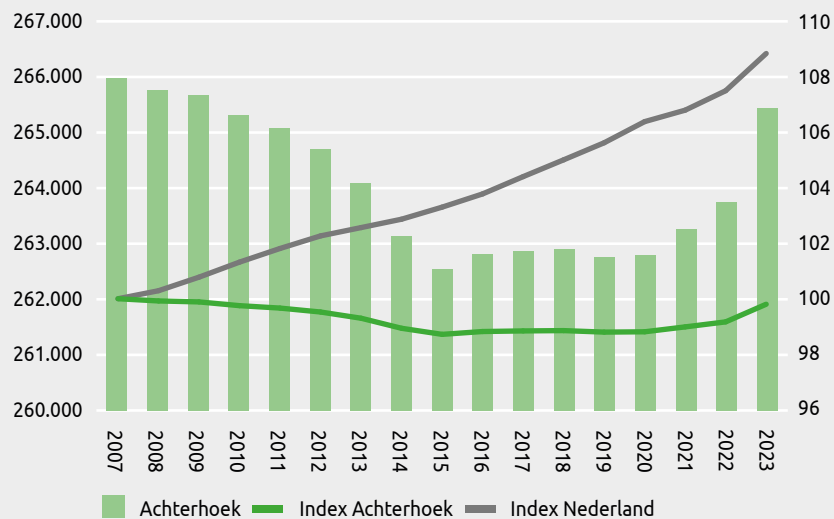
De stand en ontwikkeling van het aantal mensen dat woont in de Achterhoek beschrijven we aan de hand van de bevolkingsdynamiek. De bevolkingsdynamiek geeft onder meer uitdrukking aan de aantrekkingskracht van een locatie als woon- en werkplaats. Daarnaast is de bevolkingsomvang van belang voor de lokale consumptie en leefbaarheid, alsmede dat het de basis vormt van het regionale arbeidsaanbod. Ramingscijfers geven tot slot een indruk hoe het aantal inwoners zich in de toekomst naar verwachting ontwikkelt.

Bevolkingsgroei versnelt

Op 1 januari 2023 telden de zeven Achterhoekse gemeenten tezamen 265.450 inwoners. Dat zijn er 1.702 meer dan een jaar eerder: een groei van 0,6 procent tegenover 1,3 procent landelijk. De sinds 2020 ingezette groei versnelt, dit na jaren van afname en een daaropvolgende periode van stabilisatie van het aantal inwoners. Niettemin telde de Achterhoek begin 2023 per saldo 530 inwoners minder dan begin 2007 (-0,2 procent). In dezelfde periode nam de totale Nederlandse bevolking toe met 8,9 procent.

Figuur 4.1 Ontwikkeling bevolking, Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2023

Linker as: absolute aantallen, rechter as: index 2007=100

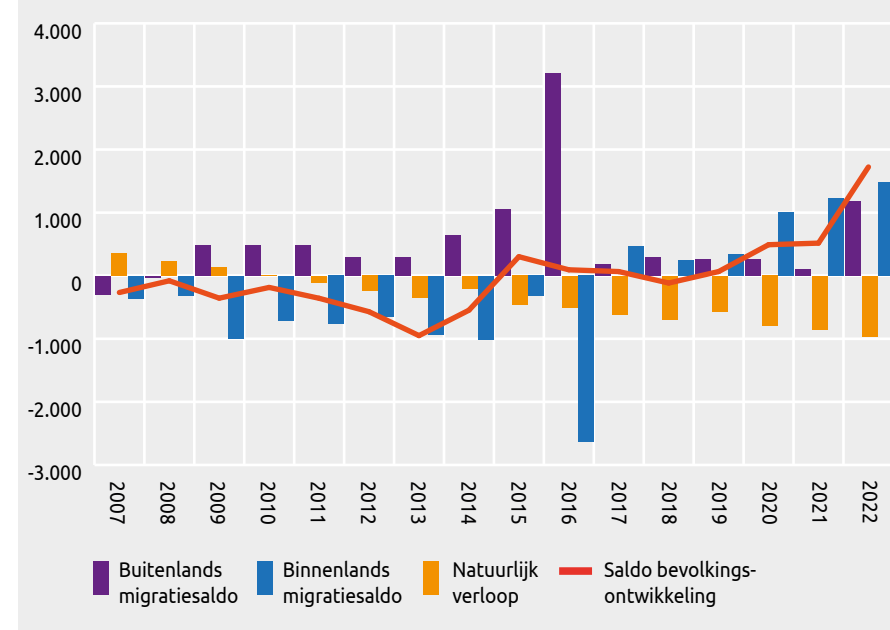
Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

Binnenlandse migratie groeit gestaag, vluchtelingenstroom stuwt buitenlands migratieoverschot

Als we nader inzoomen op de ontwikkeling van de bevolking dan kijken we in eerste instantie naar twee factoren. Ten eerste het natuurlijk verloop, het saldo tussen geboorte en sterfte. De tweede factor is de migratie, oftewel verhuizingen vanuit en naar de Achterhoek, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse migratie.

We zien dat vanaf 2011 het natuurlijk verloop negatief is. De jaarlijkse sterfte overtreft sindsdien, in toenemende mate, het aantal geboorten in de regio. Anders is de ontwikkeling van de binnenlandse migratie. Tot 2017 is er sprake van een vertrekoverschot: er zijn meer personen die verhuizen uit de Achterhoek naar elders in Nederland dan personen die vanuit andere Nederlandse regio's zich vestigen in de Achterhoek. Maar daarna wordt het binnenlandse migratiesaldo positief: ieder jaar vestigden zich meer mensen vanuit elders in het land in de Achterhoek dan dat er vertrokken. In 2022 overtreft het aantal nieuwgevestigden het aantal vertrekkers met 1.486.

Figuur 4.2 Ontwikkeling bevolking naar vier componenten, Regio Achterhoek, 2007–2022

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

De Achterhoek heeft een doorlopend buitenlands migratieoverschot dat over een langere periode een grillig patroon laat zien. Dit komt onder andere door sterk fluctuerende vluchtelingenstromen. Zo zijn duidelijke pieken te zien in 2015 en 2016, veroorzaakt door de toenmalige vluchtelingencrisis. En ook in het jaar 2022 was er sprake van een bovengemiddeld hoog buitenlands migratiesaldo, veroorzaakt door de sterk toegenomen instroom van vluchtelingen vanuit onder andere Oekraïne. In de periode april tot december schreven 6.400 personen afkomstig uit Oekraïne zich in één van de zeven Achterhoekse gemeenten in.¹⁵ Het heeft er mede voor gezorgd dat het buitenlandse migratiesaldo in 2022 is gestegen tot 1.180 personen. Ten opzichte van 2021 is dit een toename met een factor 10 (+970 procent). Ter vergelijking: voor Nederland als geheel is in 2022 het buitenlandse migratiesaldo meer dan verdubbeld ten opzichte van een jaar eerder (+112 procent).

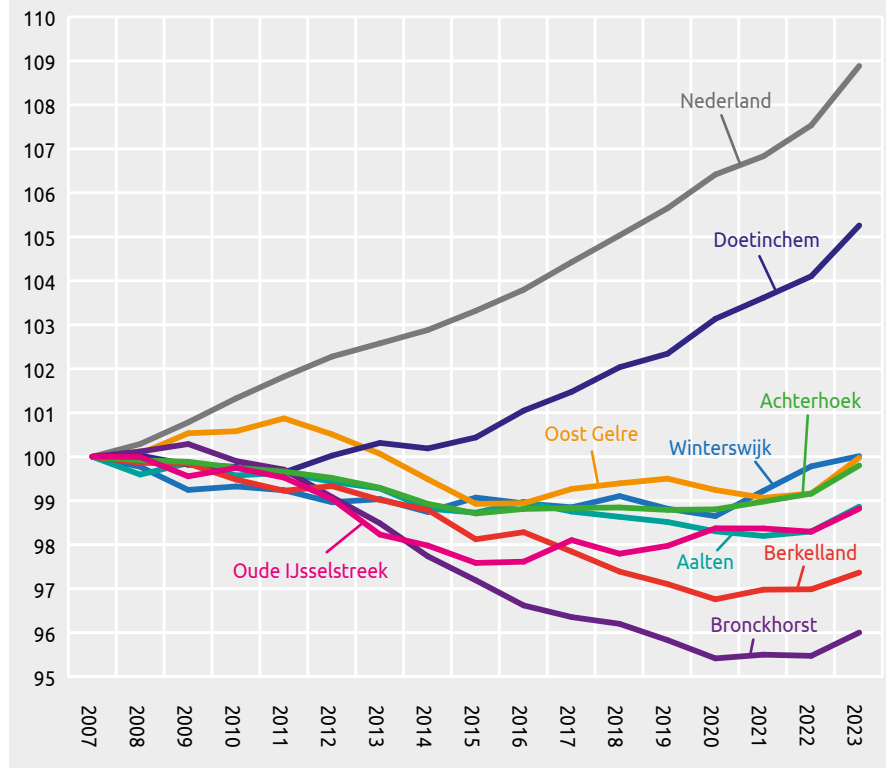
Recente bevolkingsgroei over gehele breedte van de regio

Tussen 2007–2023 is het totale inwonertal in de Achterhoek per saldo met 0,2 procent gedaald. Als we deze ontwikkeling per gemeente uiteenrafelen dan zien we dat in de gemeente Doetinchem sprake was van een lange termijn bevolkingsgroei van 5,3 procent. Tegelijk was in de gemeenten Oost Gelre en Winterswijk de netto ontwikkeling van de bevolking nagenoeg stabiel. Daarentegen daalde in dezelfde periode in zowel Aalten als Oude IJsselstreek de bevolking met 1,1 procent. Relatief hard daalde de bevolking in Berkelland en Bronckhorst; met respectievelijk 2,6 en 4,0 procent.

Anders is het beeld van de korte termijn bevolkingsontwikkeling. Als we kijken we naar 2022, waarin het aantal inwoners in de Achterhoek met 1.702 toenam, dan zien we dat deze ontwikkeling over de gehele breedte van de regio heeft plaatsgevonden: in elke gemeente groeide de bevolking. Ook anders dan in de voorafgaande jaren is dat de groei zich niet meer voor het grootste deel in Doetinchem concentreert. Met een stijgingen van 649 inwoners in 2022 nam Doetinchem 38 procent van de Achterhoekse bevolkingstoename voor zijn rekening; een jaar eerder lag dit aandeel nog op 57 procent. De overige 62 procent van de totale Achterhoekse bevolkingstoename in 2022 is redelijk gelijkmatig verdeeld over de andere zes gemeenten, in aandelen per gemeente die variëren tussen de 4 en 14 procent.

¹⁵ CBS (2023) Ingeschreven vanuit Oekraïne, naar woongemeente. Dataset beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2023/01/ingeschreven-vanuit-oekraïne-naar-woongemeente>.

Figuur 4.3 Ontwikkeling bevolking naar gemeente, Regio Achterhoek, 2007–2023 (index 2007=100)

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

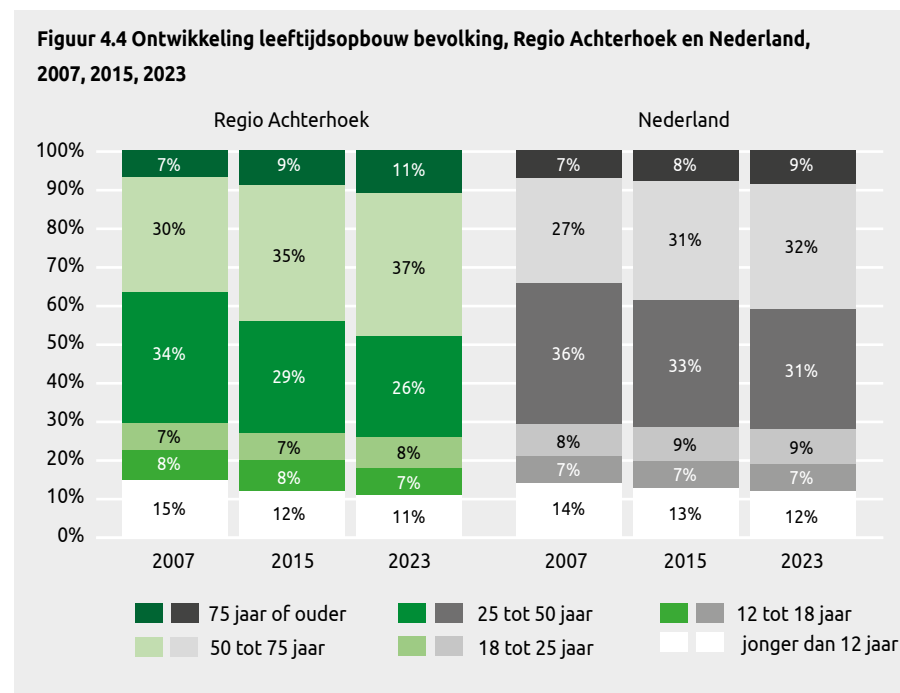
De Achterhoekse bevolking vergrijsst en ontgroent

Niet alleen de omvang van de Achterhoekse bevolking verandert, dat geldt ook voor de samenstelling – veranderingen die van invloed zijn op de regionale woning- en arbeidsmarkt.

In de Achterhoek is er sprake van een relatief sterke toename van het aantal ouderen, ook wel vergrijzing genoemd. Deze ontwikkeling voltrekt zich in hoger tempo dan op landelijk niveau. Dit wordt onder meer veroorzaakt door het dalende natuurlijk verloop van de bevolking (aantal geboorten kleiner dan aantal overledenen) en de toegenomen levensverwachting. De bevolking wordt elk jaar gemiddeld een stukje ouder – een trend die in grote delen van Nederland te zien is. In de Achterhoek is het aandeel van

de groep 50 jaar of ouder in de periode 2007–2023 gestegen van 37 procent naar 48 procent. In Nederland als geheel is dit toegenomen van 34 procent naar 41 procent. Aan het begin van 2023 woonden er in totaal 128.500 50-plussers in de Achterhoek. Dat zijn er ruim 30.000 meer dan in 2007.

Tegelijk zien we dat het aantal en aandeel Achterhoekse jongeren afneemt (ontgroening). Dit is overeenkomstig het landelijke beeld. De Achterhoek telde begin 2023 46.300 inwoners in de leeftijd tot 18 jaar. In 2007 bedroeg het aandeel van deze jonge inwoners 23 procent, in 2023 was dit teruggelopen naar 18 procent. In dezelfde periode daalde het aandeel jongeren (tot 18 jaar) op landelijk niveau van afgerond 21 procent naar 19 procent.

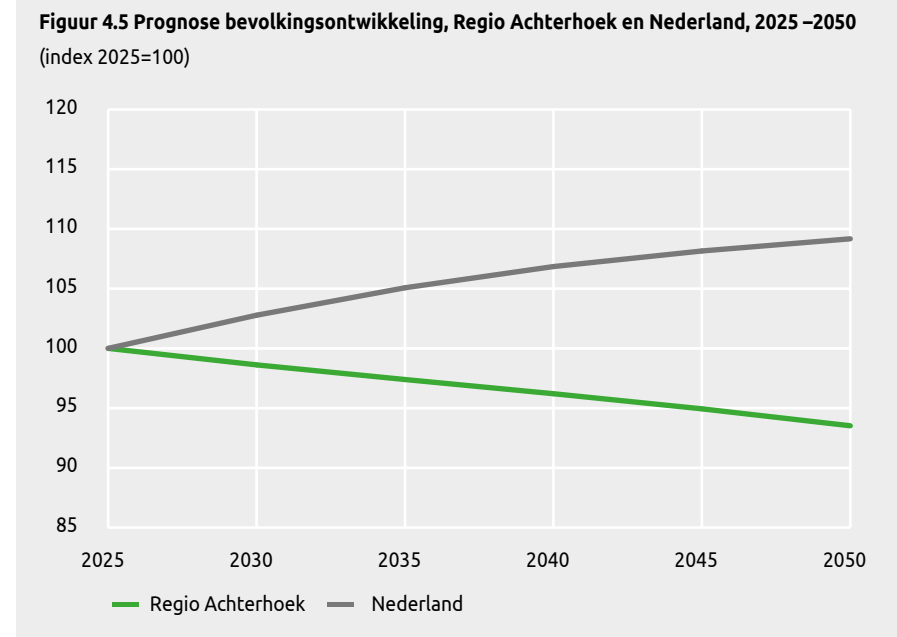

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

Op lange termijn daling bevolking verwacht

De meest recente lange termijn bevolkingsprognose van het PBL/CBS, daterend van juli 2022, laat zien dat de Achterhoekse bevolking met 6,5 procent zal dalen in de komende 25 jaar. Daarmee wordt afgeweken van de huidige groeitenden. In 2050 zal de Achterhoek naar verwachting 244.000 inwoners tellen tegenover een geprognosticeerd

inwoneraantal van 261.000 in 2025. Dit is tegenovergesteld aan het verloop van de landelijke ontwikkeling. De Nederlandse bevolking zal tot 2050 naar verwachting met ruim 9 procent toenemen. Nederland zal dan 19,6 miljoen inwoners tellen, waarvan 1,2 procent in de Achterhoek woonachtig zal zijn. Begin 2023 is dat nog 1,5 procent.

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

In deze editie van de Achterhoek Monitor presenteren we geen verdere detailinformatie over de bevolkingsprognose. Er is namelijk geconstateerd dat detailcijfers van de PBL/CBS Regionale bevolkings- en huishoudensprognoses tot 2050 die in 2022 gepubliceerd zijn onvoldoende betrouwbaar zijn. De prognoses voor het aantal inwoners per gemeente en andere regio-indelingen, zoals getoond in figuur 4.5, vallen wel binnen de berekende betrouwbaarheidsmarges. De detailinformatie (bijvoorbeeld naar leeftijdsgroep of naar huishoudens) niet. We volgen daarom het advies van PBL en CBS om de detaillering uit de meest recente regionale bevolkingsprognosecijfers niet te gebruiken.¹⁶

¹⁶ Voor meer informatie zie themawebsite Regionale Bevolkings- en huishoudensprognose 2022-2050 (PBL/CBS): <https://themasites.pbl.nl/o/regionale-bevolkingsprognose/#h7>

Gezondste regio

De Gezondste Regio Populatiemonitor is een verdiepend onderdeel van de Achterhoek Monitor. In de populatiemonitor is de huidige stand van zaken te vinden op het gebied van gezondheid van inwoners, de kwaliteit en de kosten van de zorg. Het geeft de feiten en cijfers die we nodig hebben om de juiste keuzes te maken, nu en naar de toekomst toe.

Uit de cijfers van dit jaar zien we bijvoorbeeld voor het eerst een significante afname van het percentage volwassenen en jongeren in goede ervaren gezondheid. Dit is een landelijke trend. In de Achterhoekse gemeenten zien we voor volwassenen een gemiddelde daling van 8 procent ten opzichte van de vorige meting, in heel Nederland is dat 9 procent. Ook zien we steeds meer volwassenen en ouderen die aangeven sterk eenzaam te zijn en een hoog risico op een angststoornis of depressie hebben. Deze stijgingen zijn ook landelijk waarneembaar en al zichtbaar vóór de coronaperiode. Een positieve ontwikkeling betreft het aantal rokers. Het aantal volwassen rokers daalde in de Achterhoek met 0,6 procent, terwijl dit op landelijk niveau slechts 0,1 procent daalde. Ook voor Achterhoekse jongeren geldt dat zij gemiddeld minder roken dan tijdens de vorige metingen.

De cijfers uit de Gezondste Regio Populatiemonitor helpen onder andere in de aanpak om ontwikkelplekken en doelgroepen met bepaalde gezondheidsvraagstukken te bepalen. Dat gebeurt in het Regioplan als uitwerking van het Integraal Zorgakkoord. Het regioplan bevat prioritaire opgaven en is te beschouwen als een gezamenlijk kader en uitvoeringsprogramma en draagt bij aan de doelen van de Achterhoek Visie 2030.

4.2 Huishoudens

Huishoudens- en bevolkingsontwikkeling hangen met elkaar samen. Inzichten in de ontwikkeling van aantallen en verschillende typen huishoudens is onder andere relevant voor regionale woningbouw en planning.

Aantal huishoudens blijft groeien

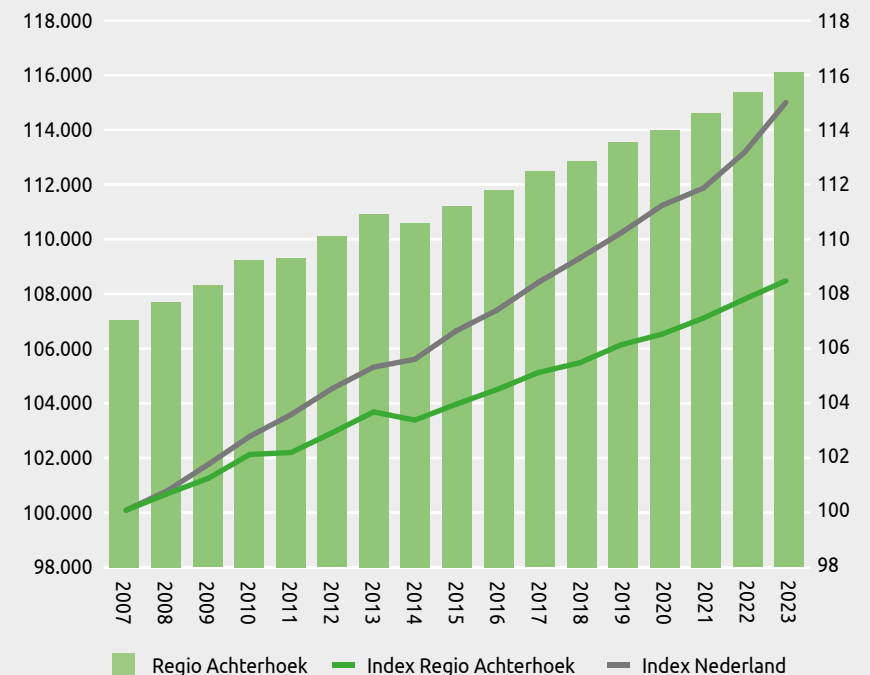
Op 1 januari 2023 bedroeg het totaal aantal particuliere huishoudens in de Achterhoek 116.094. Dit zijn er 722 meer dan een jaar eerder. In de periode 2007–2023 steeg het aantal huishoudens in de Achterhoek met 8,4 procent. In Nederland is het aantal huishoudens in deze periode met 15,0 procent toegenomen. Eerder zagen we dat

de bevolking in de Achterhoek in dezelfde periode met 0,2 procent is afgenomen. Meer huishoudens en minder inwoners duidt op een afname van de gemiddelde huishoudensgrootte.

Hoewel de gemiddelde huishoudensgrootte in de Achterhoek hoger ligt dan het landelijk gemiddelde, verloopt de huishoudensverdunding in de Achterhoek sneller dan landelijk. In 2007 bestond een huishouden in de Achterhoek uit gemiddeld 2,48 personen. Zestien jaar later zijn het nog maar 2,28 personen. Op landelijk niveau ontwikkelde in dezelfde periode de gemiddelde huishoudensgrootte zich van 2,27 naar 2,15 personen.

Figuur 4.6 Ontwikkeling aantal huishoudens, Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2023

Linker as: in absolute aantallen, rechter as: index 2007=100

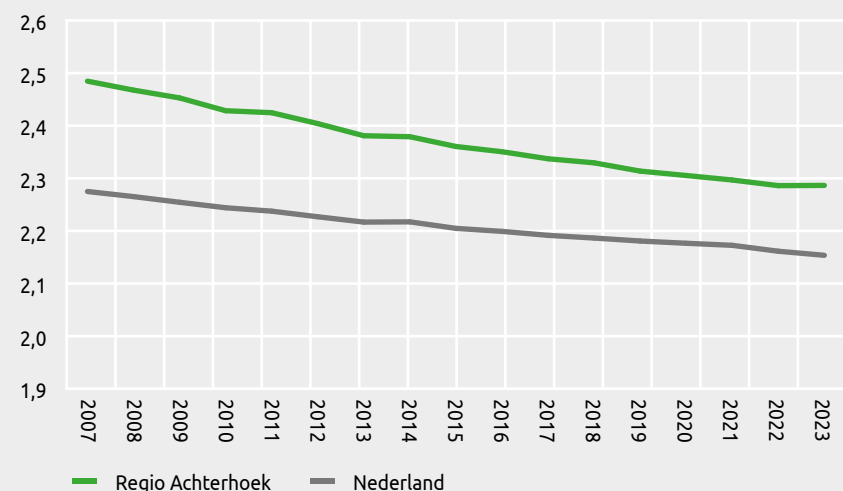
Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

Achterhoekers wonen steeds vaker alleen

Het aandeel eenpersoonshuishoudens is sterk toegenomen: van 26,7 procent in 2007 naar 32,3 procent in 2023. Hoewel op landelijk niveau het aandeel

eenpersoonshuishoudens groter is dan in de Achterhoek, groeide het minder snel gedurende de periode 2007–2023: van 35,3 procent naar 39,5 procent.

Figuur 4.7 Ontwikkeling gemiddelde huishoudensgrootte, Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2023

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

De verwachting is dat in de komende jaren meer mensen alleen wonen. Dat komt voor een belangrijk deel door de voortgaande individualisering en door vergrijzing. Meer mensen zullen voor kortere of langere tijd alleen wonen, voordat ze aan een relatie beginnen, na een scheiding, of na het overlijden van hun partner.¹⁷

Terwijl het aandeel eenpersoonshuishoudens is toegenomen, daalde in de genoemde periode het aandeel van het huishoudentype paren met kinderen. De aandelen van de overige huishoudentypen zijn vrijwel constant gebleven over de periode 2007–2023.

Huishoudensprognose

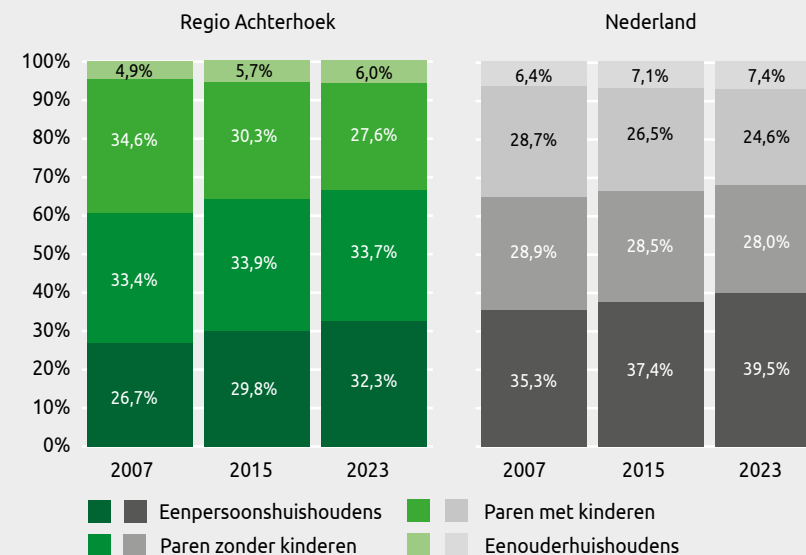
In deze editie van de Achterhoek Monitor presenteren we geen prognose over de ontwikkeling van het aantal huishoudens. Zoals eerder vermeld bij het onderdeel bevolkingsdynamiek, is er namelijk geconstateerd dat detailcijfers van de PBL/CBS

¹⁷ PBL/CBS (2022). Regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2022–2050: sterke regionale verschillen. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Regionale bevolkings- en huishoudensprognoses tot 2050 die in 2022 gepubliceerd zijn onvoldoende betrouwbaar zijn.

De prognoses voor het aantal inwoners per gemeente en andere regio-indelingen vallen wel binnen de berekende betrouwbaarheidsmarges. Maar de detailinformatie naar onder andere huishoudens niet. We volgen daarom het advies van PBL en CBS om de detaillering naar huishoudens uit de meest recente regionale bevolkingsprognosecijfers niet te gebruiken.¹⁸

Figuur 4.8 Ontwikkeling huishoudens naar type, Regio Achterhoek en Nederland, 2007, 2015, 2023*

* De categorie overige huishoudens is omwille van de leesbaarheid weggelaten, het aandeel van deze categorie is vrijwel nihil.

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

¹⁸ Voor meer informatie zie themawebsite Regionale Bevolkings- en huishoudensprognose 2022-2050 (PBL/CBS): <https://themasites.pbl.nl/o/regionale-bevolkingsprognose/#h7>.

4.3 Wonen¹⁹

De ontwikkeling van de bevolking en huishoudens hangt onder andere samen met ontwikkelingen van en op de woningmarkt. Aan de hand van diverse ontwikkelingen aan de vraag- en aanbodzijde van de woningmarkt schetsen we een beeld van het functioneren van de regionale woningmarkt; die een belangrijke indicator vormt voor de aantrekkingskracht van de regio.

Vestiging in de regio zet door

Het aantal vestigers in de regio was net als in 2021 naar verhouding hoog. Er vestigden zich meer mensen dan er vertrokken. Sinds 2021 worden naar verhouding veel woningen in de Achterhoek betrokken door vestigers van buiten de regio. De grootste plus is er met de gemeente Arnhem. In 2022 vestigden zich 250 mensen meer uit Arnhem in de Achterhoek dan er vertrokken naar Arnhem. Ook uit Enschede en Montferland komen er meer mensen naar de Achterhoek dan er naar deze gemeenten vertrekken. Verder gelegen gebieden staan niet in de top 5 van gemeenten van waar veel personen zich vestigen.

De huishoudens die zich in 2022 van buiten de regio vestigden, vormen een gemêleerde groep. Vestigers van buiten de regio waren voor ongeveer een derde (34 procent) jonge één- en tweepersoonshuishoudens, voor ruim een kwart (28 procent) gezinnen en voor bijna een kwart (23 procent) middelbare één- en tweepersoonshuishoudens. Het beeld is dat de mogelijkheden om vanuit huis te werken een positief effect hebben op deze beweging. Ook senioren vestigden zich in de regio, met name in de leeftijd van 60 tot 75 jaar (12 procent van de vestigers in de regio).

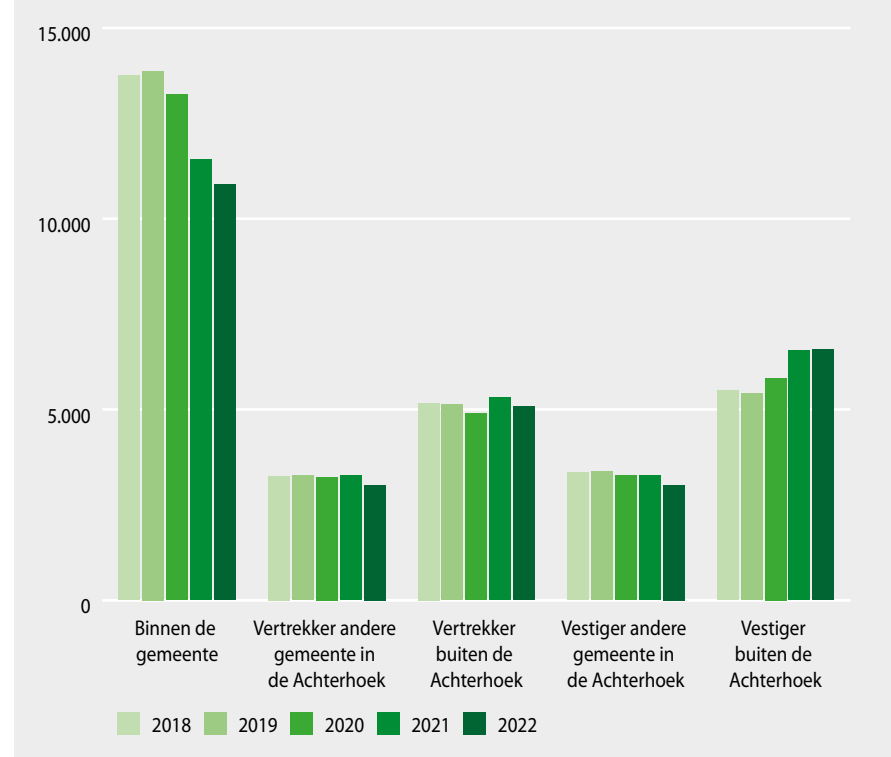
Verder blijkt dat het aantal vestigers vanuit de Randstad in 2022 voor het eerst in jaren wat is afgenomen.

Woningvoorraadontwikkeling verloopt nog traag, nadruk ligt vooral op duurdere segment

Na jaren van beleid waarin geen woningen werden toegevoegd, wordt de woningbouw weer gestimuleerd. Er zijn in 2022 bruto 715 woningen aan de voorraad toegevoegd.

¹⁹Deze paragraaf is gebaseerd op de recent geactualiseerde Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek (2023). De Woon- en vastgoedmonitor is rechtstreeks te benaderen vanuit de dashboardomgeving van de Achterhoek Monitor, via de ingang 'Verdiepende thema's', met daarin nog meer detailinformatie en data.

Figuur 4.9 Binnenverhuizers, vestigers en vertrekkers, Regio Achterhoek, 2018–2022

Bron: Woon- en Vastgoedmonitor Achterhoek

De meeste woningen werden toegevoegd in de gemeenten Doetinchem (193) en Oost Gelre (177). In de Woondealperiode (tot en met 2030) moeten volgens de afspraken nog 7.675 woningen aan de voorraad worden toegevoegd. Dat zijn er gemiddeld 959 per jaar. Dit betekent dat het tempo van realisatie moet worden opgevoerd.

In 2022 zijn 314 betaalbare woningen gerealiseerd in de Achterhoek. Dit is 44 procent van het totaal van de gerealiseerde woningen. De realisatie had dus een relatief zwaar accent op het dure segment. Daarbij moet worden aangetekend dat in het eerste jaar van de uitvoering van de regionale woonagenda het vooral plannen waren die al langer in de pijplijn zaten die tot ontwikkeling zijn gekomen.

Figuur 4.10 Realisatie woningen in relatie tot de afspraken woonagenda/woondeal, Regio Achterhoek, 2022

	Afspraak Woonagenda/Woondeal	Bruto realisatie in 2022	Restopgave tot en met 2030	Restopgave gemiddeld per jaar
Aalten	750	64	686	86
Berkelland	875	74	801	100
Bronckhorst	1.000	28	972	122
Doetinchem	2.470	193	2.277	285
Oost Gelre	895	177	718	90
Oude IJsselstreek	1.500	95	1.405	176
Winterswijk	900	84	816	102
Achterhoek	8.390	715	7.675	959

Bron: Woon- en Vastgoedmonitor Achterhoek

Figuur 4.11 Gerealiseerde woningen naar betaalbaarheid, Regio Achterhoek, 2022

	Sociale huurwoningen		Huurwoningen van sociale huurgrens tot € 1.000 per maand		Koopwoningen tot betaalbaarheidsgrens (€ 355.000)		Betaalbaarheid totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Aalten	3	5%	2	3%	21	33%	26	41%
Berkelland	7	9%	0	0%	26	35%	33	44%
Bronckhorst	8	29%	0	0%	7	25%	15	54%
Doetinchem	6	3%	19	10%	14	7%	39	20%
Oost Gelre	112	63%	2	1%	23	13%	137	77%
Oude IJsselstreek	0	0%	0	0%	28	29%	28	29%
Winterswijk	11	13%	10	12%	15	17%	36	42%
Totaal	147	21%	33	5%	134	19%	314	45%

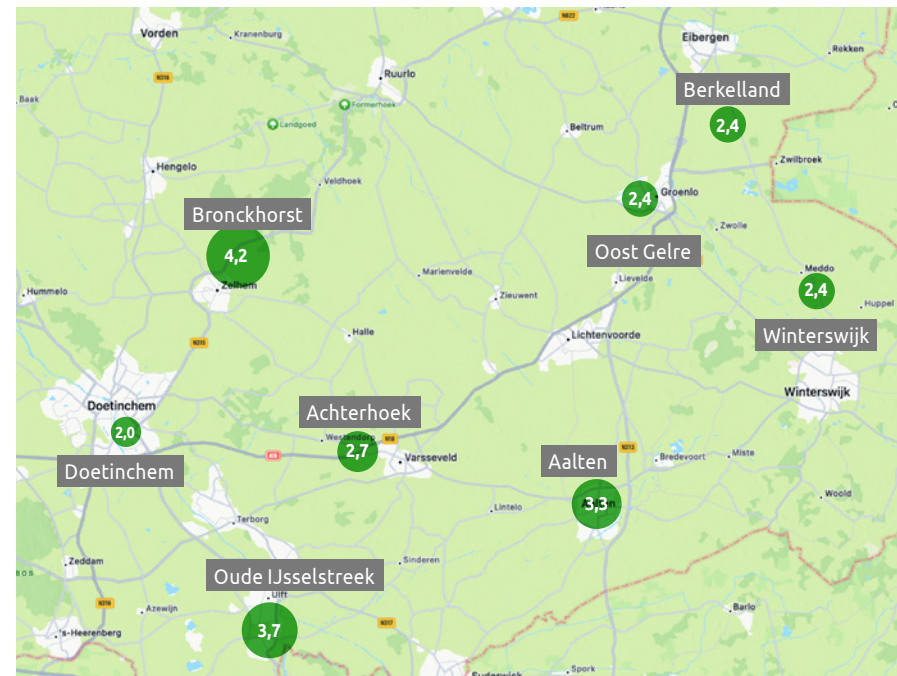
Bron: Woon- en Vastgoedmonitor Achterhoek

Van de gerealiseerde woningen was 21 procent een sociale huurwoning en 5 procent een huurwoning in het middensegment. Er werden 134 betaalbare koopwoningen toegevoegd, 19 procent van de totale realisatie.

Vraagdruk koopsector nog steeds hoog

De druk op de koopwoningenmarkt in de Achterhoek is al langere tijd hoog. Kopers hebben weinig keuze. In de tweede helft van 2022 was sprake van enige ontspanning. Deze ontspanning heeft zich in de eerste helft van 2023 niet doorgezet. Het aantal woningen waaruit een potentiële woningkoper in de Achterhoek kan kiezen was in het tweede kwartaal van 2023 gelijk aan het aantal in het vierde kwartaal van 2022, namelijk 2,7. In het tweede kwartaal van 2022 was dit 2,2. Een lichte verbetering dus. Een richtlijn voor een gezonde marktdruk is een keuzemogelijkheid uit 6 à 7 woningen. Er is dus nog steeds sprake van een (zeer) hoge marktdruk in de koopsector.

Figuur 4.12 Aantal keuzemogelijkheden potentiële woningkopers, Regio Achterhoek, 2e kwartaal 2023

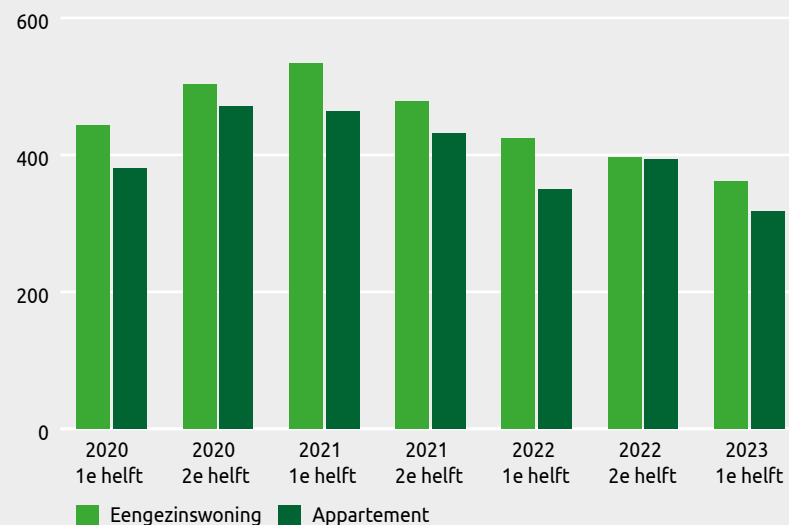
Bron: Woon- en Vastgoedmonitor Achterhoek

In de gemeente Doetinchem hadden kopers nog steeds de minste keuze. Gemiddeld konden kopers hier kiezen uit 2,0 woningen. Ook in Berkelland (2,4), Oost Gelre (2,4) en Winterswijk (2,4) blijft de druk op de koopmarkt hoog. In Bronckhorst (4,2), Oude IJsselstreek (3,7) en Aalten (3,3) was er voor potentiële woningkopers iets meer keuze.

Doorstroming in de sociale huursector verder gestagneerd

Het aantal verhuringen door de corporaties was in 2022 lager dan in het jaar daarvoor en is in de eerste helft van 2023 verder gedaald. Ook de mutatiegraad ligt al langere tijd op een laag niveau. De doorstroming in de corporatievoorraad stagneert. Dat betekent dat er weinig woningen beschikbaar komen voor huishoudens die een sociale huurwoning nodig hebben. Met name bij de eengezinswoningen is de mutatiegraad al langer erg laag, maar ook bij appartementen is de mutatiegraad in de eerste helft van 2023 weer gedaald.

Figuur 4.13 Aantal verhuringen in de sociale huursector, naar woonvorm, Regio Achterhoek, 1e helft 2020 – 1e helft 2023

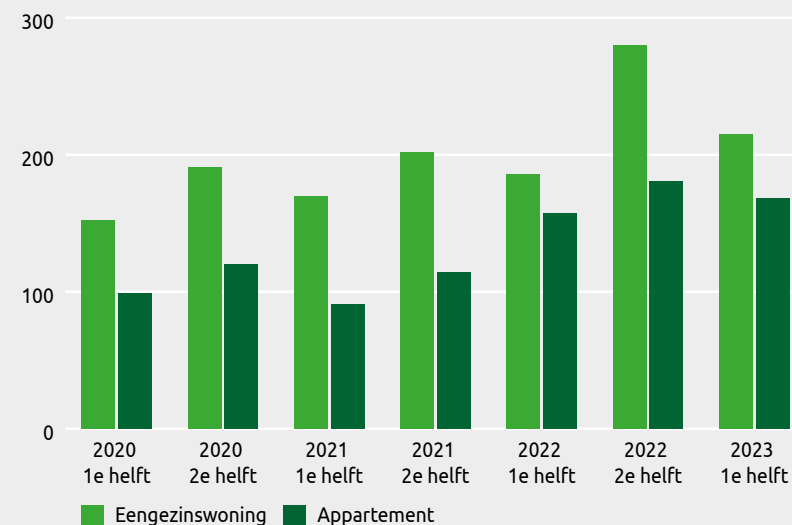
Bron: Woon- en Vastgoedmonitor Achterhoek

In het huurprijssegment tussen de kwaliteitskortingsgrens (€ 452) en de eerste aftoppingsgrens (€ 647) blijkt het gemiddelde aantal reacties op aangeboden woningen aanmerkelijk hoger te zijn dan in de andere prijssegmenten. Zo werd in dit specifieke

prijssegment in de eerste helft van 2023 gemiddeld 283 keer gereageerd op een aangeboden woning.

Van de in de eerste helft van 2023 vrijgekomen sociale huurwoningen werd 5 procent toegewezen aan huishoudens met een urgentieverklaring in 19 procent via directe bemiddeling. Daarmee werd ongeveer een kwart (24 procent) van de vrijgekomen woningen met voorrang toegewezen.

Figuur 4.14 Gemiddeld aantal reacties in de sociale huursector, naar woonvorm, Regio Achterhoek, 1e helft 2020 – 1e helft 2023

Bron: Woon- en Vastgoedmonitor Achterhoek

5 Verduurzaming

In vogelvlucht:

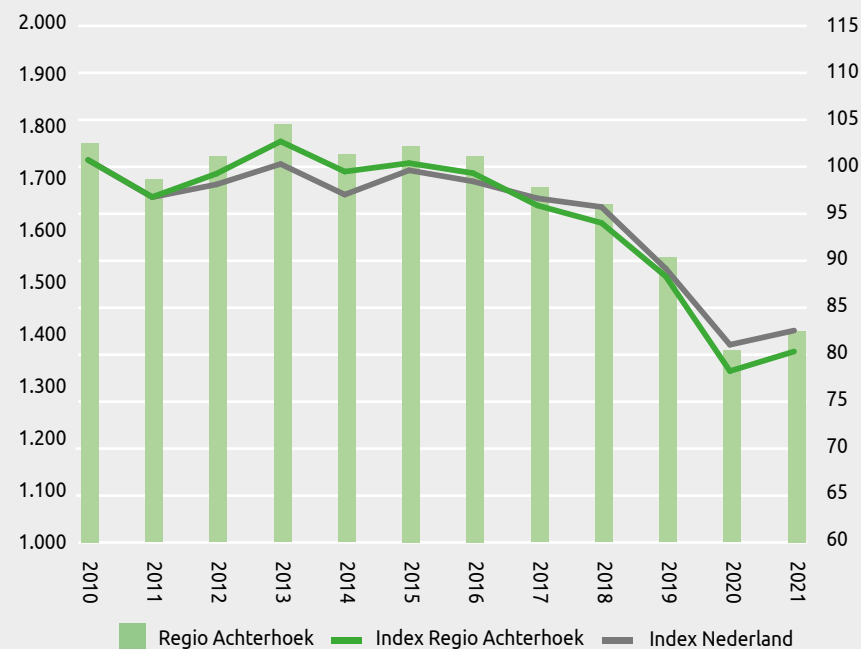
- Over de periode 2010–2021 is de regionale CO₂-uitstoot met 21 procent gedaald; landelijk was de daling 18 procent.
- De Achterhoek is iets beter dan gemiddeld in staat zelf de benodigde energie duurzaam op te wekken. In 2021 was 13 procent van de verbruikte energie duurzaam opgewekt. Landelijk was dit gemiddeld 12 procent.
- Veruit de meeste hernieuwbare elektriciteit wordt opgewekt via zonnepanelen. In 2021 bestond 82 procent van de regionale hernieuwbare elektriciteit uit zonnestroom.
- Het totale volume aan goederen dat in 2021 in de Achterhoek werd gebruikt, geproduceerd en/of vervoerd, bedroeg circa 24 miljard kilogram. Het grootste deel daarvan bestond uit doorvoer (30 procent).
- Van het totale volume aan goederen dat in 2021 in de Achterhoek werd gebruikt, geproduceerd en/of vervoerd bestond voor 46 procent uit voedsel.
- De Achterhoeker legde in 2022 dagelijks gemiddeld meer kilometers af dan de doorsnee Nederlander; 32 tegenover 30 kilometer. Het grootste deel daarvan was met de auto (70 procent).
- In 2022 zijn in de Achterhoek 18 elektrische personenauto's per 1.000 inwoners geregistreerd tegenover 29 elektrische auto's landelijk.
- In 2022 beschikte 50,5 procent van de Achterhoekse woningvoorraad over een energielabel; landelijk was dit 59,8 procent.
- De gelabelde woningvoorraad in de Achterhoek is minder energiezuinig dan de totale Nederlandse gelabelde woningvoorraad. In 2022 beschikte 45 procent van de gelabelde woningen in de regio over een A of B label, tegenover 49 procent landelijk.

5.1 Energietransitie

De energietransitie is nodig om uitstoot van broeikasgassen te verminderen en daarmee de nadelige gevolgen van de klimaatverandering zoveel mogelijk te beperken. In de Achterhoek Visie 2030 is opgenomen dat in 2030 regionaal 40 procent duurzame energie wordt opgewekt. En dat de CO₂-uitstoot ten opzichte van 1990 in 2030 met 60 procent is gedaald. Aan de hand van verschillende cijfers geven we een indruk van hoe de Achterhoek ervoor staat in de transitie naar een duurzame energievoorziening. We presenteren cijfers over de afbouw van de uitstoot van CO₂ en over de opbouw van de regionale opwek en het gebruik van duurzame energie. We baseren ons hierbij op de meest recent beschikbare cijferreeksen uit de Klimaatmonitor; die doorlopen tot met 2021.²⁰

Figuur 5.1 Ontwikkeling CO₂-uitstoot, Regio Achterhoek en Nederland, 2010–2021

Linker as: in absolute aantallen (x 1.000 ton), rechter as: index 2010=100

Bron: Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

²⁰Voor details zie: <https://klimaatmonitor.databank.nl>. De cijfers uit de Klimaatmonitor worden regelmatig bijgewerkt. Hierdoor kunnen de cijfers in deze editie van de Achterhoek Monitor afwijken van de gepresenteerde cijfers uit eerdere edities.

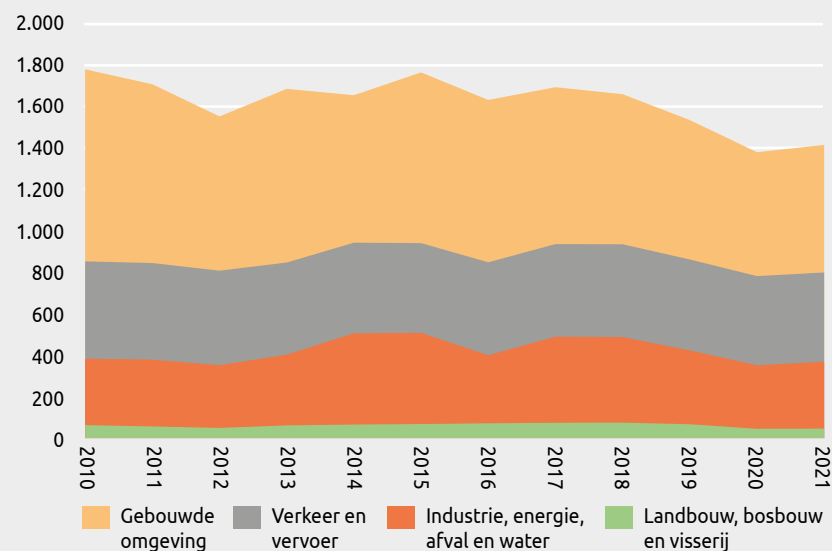
COVID19-maatregelen opgeheven, korte termijn stijging CO₂-uitstoot

In 2021 bedroeg de uitstoot van CO₂ in de Achterhoek in totaal 1,41 miljoen ton. Dat is 3 procent meer dan een jaar eerder. Landelijk was de stijging 2 procent. Na jaren van daling van de CO₂-uitstoot zien we een stijging. Hierin zien we het verdwijnen van de COVID19 beperkende maatregelen terug. Gingen in 2020 de economie en samenleving grotendeels op slot, een jaar later gingen zij geleidelijk weer open met een toename van energieverbruik en CO₂-uitstoot tot gevolg. Na de trendbreuk veroorzaakt door de COVID19-maatregelen lijkt de CO₂-uitstoot terug op een niveau dat op basis van de langjarige ontwikkelingen verwacht zou mogen worden. Vergelijken we de ontwikkelingen van de CO₂-uitstoot in de Achterhoek met die van Nederland, dan blijken ze de laatste jaren iets meer uit elkaar te zijn gaan lopen. Over de periode 2011–2021 is de uitstoot per saldo harder gedaald in de Achterhoek dan in Nederland; 21 procent tegenover 18 procent.

Gebouwde omgeving grootste uitstoter, maar ook meeste reductie

Als we kijken naar de samenstelling van de CO₂-uitstoot naar sector, dan zien we dat de Gebouwde omgeving (woningen, commerciële en publieke dienstverlening) de grootste CO₂-uitstoter is (zie figuur 5.2).

Figuur 5.2 Ontwikkeling CO₂-uitstoot naar sector (x 1.000 ton), Regio Achterhoek, 2010–2021

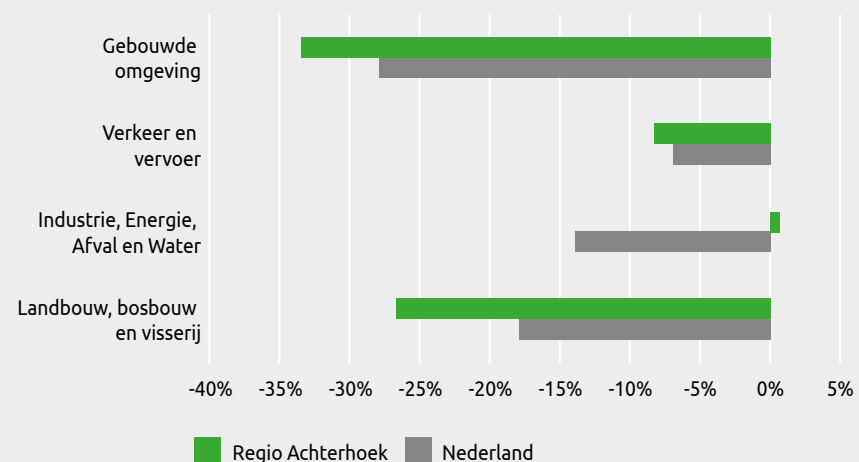

Bron: Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

In 2021 was 0,6 miljoen ton CO₂ afkomstig van deze sector, zo'n 44 procent van de totale uitstoot. Verder valt op dat de CO₂-uitstoot van de landbouwsector in vergelijking met de andere sectoren laag is: 46.000 ton, 3 procent van de totale regionale uitstoot. De sectoren Verkeer en vervoer en Industrie (Industrie, Energie, Afval en Water) waren in 2021 verantwoordelijke voor een uitstoot van respectievelijk 0,4 en 0,3 miljoen ton (respectievelijk 30 en 24 procent van de totale uitstoot).

Tegelijk zien we dat de algehele daling van de regionale uitstoot voornamelijk op het conto komt van de sector Gebouwde omgeving. In de andere grotere sectoren, Verkeer en vervoer en Industrie, is de uitstoot van CO₂ tussen 2010 en 2021 verhoudingsgewijs amper veranderd. Dit is duidelijk te zien in figuur 5.3, waarin de relatieve ontwikkeling van de uitstoot per sector in de Achterhoek en Nederland is afgebeeld.

Figuur 5.3 Relatieve ontwikkeling CO₂-uitstoot naar sector, Regio Achterhoek en Nederland, 2010–2021

Bron: Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

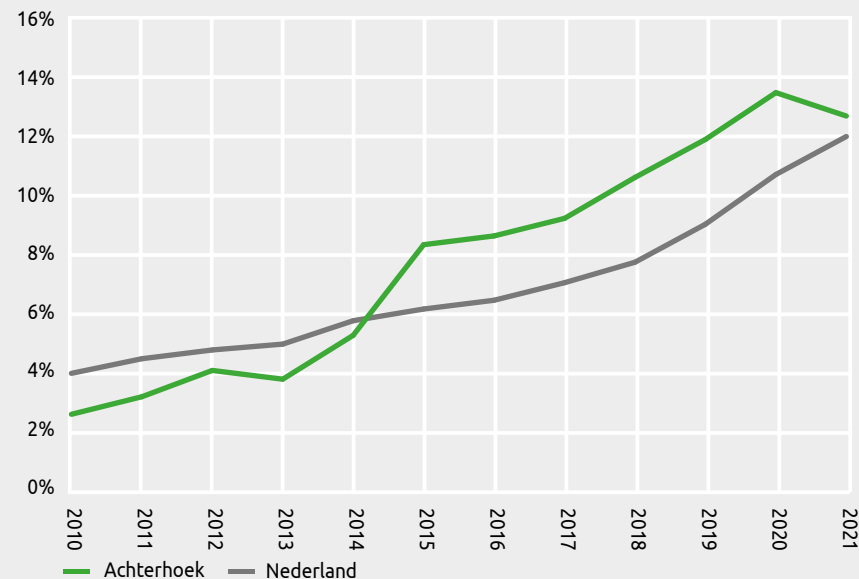
In 2021 stootte de sector Gebouwde omgeving 34 procent minder CO₂ uit dan in 2010. In de sector Verkeer en vervoer nam in dezelfde periode de uitstoot af met ruim 8 procent, terwijl de uitstoot in de industriesector zelfs licht steeg (+ 0,7 procent). De relatief kleine sector Landbouw liet daarentegen een relatief grote reductie van uitstoot zien: 27 procent. Als we deze ontwikkelingen afzetten tegen de Nederlandse situatie, dan valt de Achterhoek in negatieve zin op als het gaat om de prestaties van de industriesector. Met een nagenoeg onveranderde hoeveelheid CO₂-uitstoot tussen

2010 en 2021 heeft deze sector geen vorderingen gemaakt met de afbouw van CO₂-uitstoot. Landelijke daalde de uitstoot met 14 procent.

Ontwikkeling regionaal aandeel duurzame energie stukt

Het landelijke en regionale streven is om in 2050 energieneutraal te zijn. In hoeverre deze ambitie realistisch is, kan worden afgeleid uit de mate waarin de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare (duurzame) energie in verhouding staat tot het totale energieverbruik in de regio. We zien dat de Achterhoek beter dan gemiddeld in staat is de in de regio benodigde energie zelf op te wekken. Het aandeel opgewekte energie uit hernieuwbare bronnen in de Achterhoek ligt sinds 2014 boven het landelijk gemiddelde. Vanaf dat jaar heeft het aandeel duurzame energie tevens een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Maar in 2021 stukt deze ontwikkeling. In 2021 is het percentage hernieuwbaar opgewekte energie gezakt naar 12,6 procent: 0,8 procentpunt lager dan een jaar eerder.

Figuur 5.4 Ontwikkeling aandeel hernieuwbare energie in totale energieverbruik, Regio Achterhoek en Nederland, 2010–2021

Bron: Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

Landelijk was er wel sprake van vergroting van het aandeel: met 1,7 procentpunt naar 11,9 procent. Over de periode 2010–2021 blijkt in de Achterhoek de hoeveelheid

opgewekte hernieuwbare energie bijna vervijfvoudigd te zijn, van 600 TJ (TeraJoule) naar ruim 2.900 TJ, terwijl het totale energieverbruik in die periode vrijwel ongewijzigd is gebleven. Voor Nederland als geheel was de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare energie in 2021 bijna drie keer zo groot als in 2010.

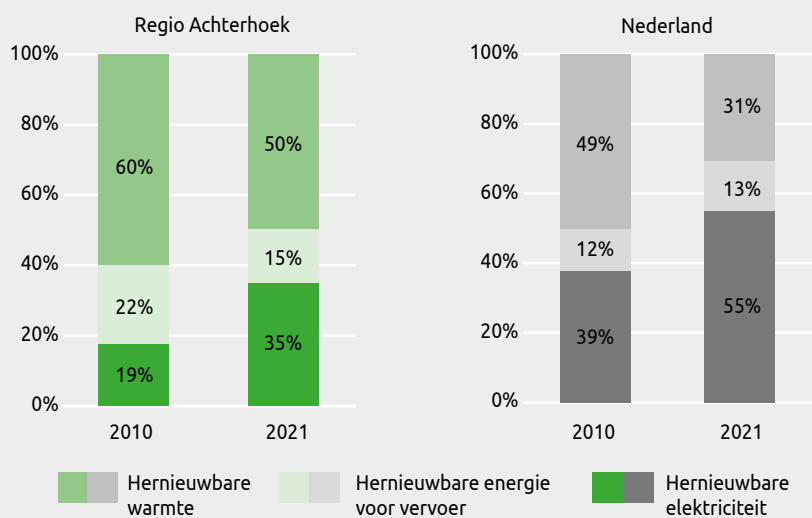
Hernieuwbare warmte belangrijkste toepassing, aandeel hernieuwbare elektriciteit groeit

Hernieuwbare energie kent verschillende vormen van toepassing. Meestal wordt daarbij het onderscheid gemaakt naar hernieuwbare elektriciteit (opgewekt via windmolens, zonnepanelen en biogas), hernieuwbare warmte en hernieuwbare energie voor vervoer (bijmenging van biobrandstoffen). Als we de mix van in de Achterhoek opgewekte hernieuwbare energie vergelijken met de Nederlandse mix, dan zien we aanzienlijke verschillen. In 2021 bestond de Achterhoekse hernieuwbare energiemix voor de helft uit hernieuwbare warmte, terwijl dit landelijk 31 procent was. Niettemin is in de periode 2010–2021 het aandeel hernieuwbare warmte met 10 procentpunt afgenomen. Bij hernieuwbare warmte moet gedacht worden aan de verbranding van biomassa en gewonnen warmte uit de ondergrond (aardwarmte), evenals industriële (rest)warmtebronnen. Voor wat betreft de aandelen van de overige toepassingsvormen, is het aandeel hernieuwbare elektriciteit in de Achterhoek in elf jaar toegenomen met 16 procentpunt. Het aandeel hernieuwbare energie voor vervoer is daarentegen gekrompen (-7 procentpunt).

In 2021 bestond de opwek van hernieuwbare energie in Nederland als geheel, in tegenstelling tot de Achterhoek, hoofdzakelijk uit hernieuwbare elektriciteit (55 procent). Dat was eerst anders. In de periode 2010–2021 zijn de aandelen van hernieuwbare elektriciteit en hernieuwbare warmte, in de landelijke hernieuwbare energiemix, aanzienlijk veranderd. Het aandeel hernieuwbare warmte is met 18 procentpunt afgenomen, terwijl het aandeel hernieuwbare elektriciteit met 16 procentpunt is gegroeid. Het aandeel hernieuwbare energie voor vervoer is met 1 procentpunt groei nagenoeg hetzelfde gebleven.

In absolute termen was in 2021 de opwek van hernieuwbare warmte 5.048 MJ (MegaJoule) per inwoner in de Achterhoek. Landelijk gezien was de opwek van hernieuwbare warmte verhoudingsgewijs lager: 3.950 MJ per inwoner (zie figuur 5.6). Als we kijken naar de andere toepassingsvormen dan bedroeg in 2021 de opwek van hernieuwbare elektriciteit 3.570 MJ per inwoner in de Achterhoek, landelijk was dit een stuk hoger: 7.015 MJ per inwoner. En als we kijken naar de hernieuwbare energie voor vervoer dan zien we ook voor die toepassing dat de productie per inwoner in de Achterhoek lager is dan het landelijk gemiddelde: 1.569 MJ tegenover 1.676 MJ.

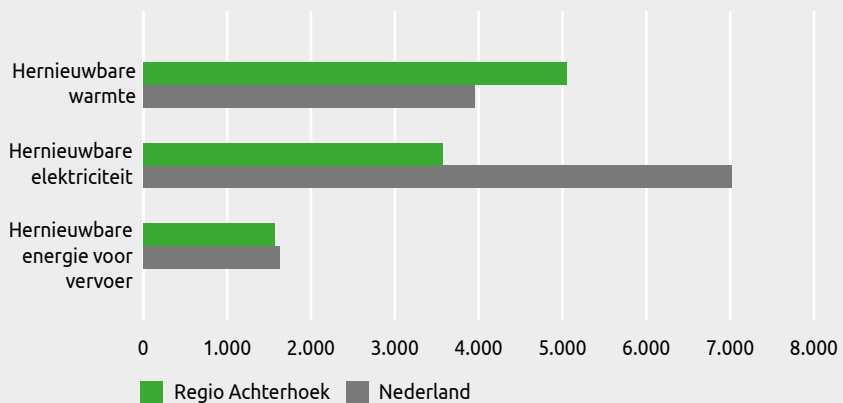
Figuur 5.5 Samenstelling hernieuwbare energie naar toepassing, Regio Achterhoek en Nederland, 2010 en 2021*

* Door afrondingsverschillen tellen de percentages niet altijd op tot 100 procent

Bron: Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

Figuur 5.6 Opwek hernieuwbare energie naar toepassing, Regio Achterhoek en Nederland (in MJ per inwoner), 2021

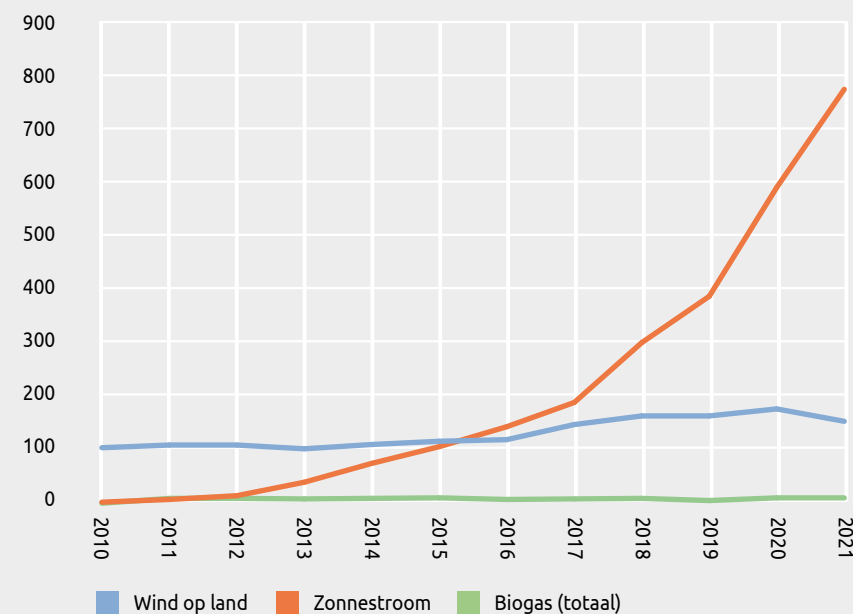

Bron: Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

Hernieuwbare elektriciteit vooral opgewekt via zonnepanelen

Naast het bovengemiddeld grote aandeel van warmte in de regionale hernieuwbare energiemix, zagen we dat het aandeel hernieuwbare elektriciteit hard gegroeid is. Als we kijken naar de techniek van de in de regio opgewekte hernieuwbare elektriciteit, dan blijkt de meeste elektriciteit te worden gegenereerd door zonnepanelen (82 procent van de totale opwek van hernieuwbare elektriciteit). De afgelopen elf jaar is de hoeveelheid zonnestroom in de regio explosief gegroeid; van nagenoeg nul naar 770 TJ (TeraJoule) in 2021. Windmolens dragen aanzienlijk minder bij aan de regionale duurzame elektriciteitsproductie. Over de periode 2010–2021 blijkt de opgewekte hoeveelheid windenergie mondjesmaat gegroeid te zijn. En tussen 2020 en 2021 is de opwek zelfs gedaald; van 178 naar 155 TJ. Daarmee omvat het zo'n 17 procent van de totale opwek van hernieuwbare elektriciteit.

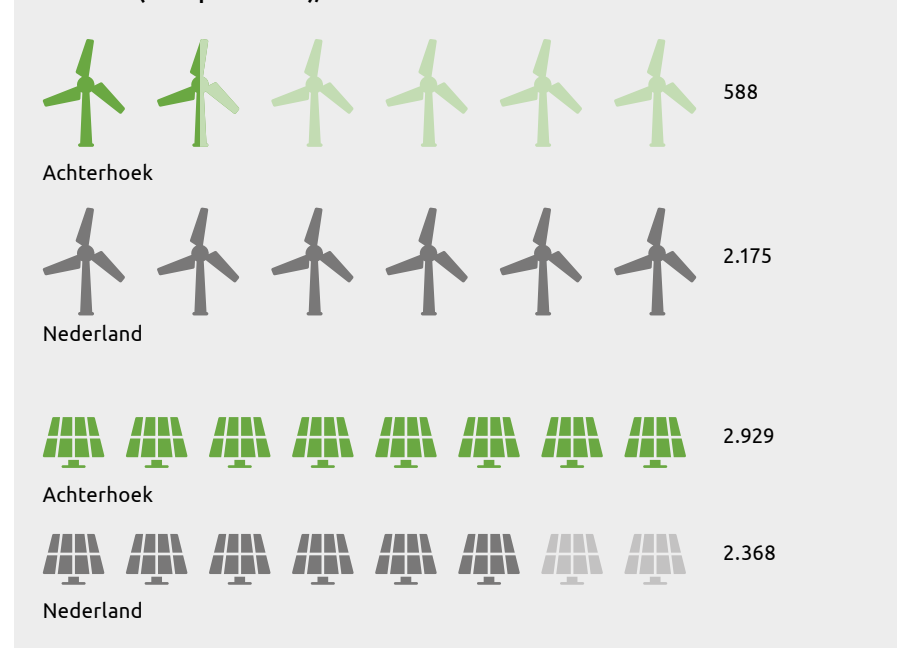
Figuur 5.7 Ontwikkeling opwek hernieuwbare elektriciteit naar techniek, Regio Achterhoek (in TJ), 2010 – 2021

Bron: Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

De opwek van hernieuwbare elektriciteit vanuit biogas blijkt in de regio nauwelijks veranderd te zijn over de jaren. In 2021 was het verantwoordelijk voor een productie van 13 TJ, slechts 1 procent van de totale opwek van hernieuwbare elektriciteit.^{21 22} In figuur 5.6 zagen we eerder dat de gemiddelde hoeveelheid opgewekte hernieuwbare elektriciteit per inwoner in de Achterhoek achterligt ten opzichte van het landelijk gemiddelde. Dit is in belangrijke mate te wijten aan de beperkte opwek van elektriciteit uit wind. Tegenover 588 MJ geproduceerde windenergie per inwoner in de Achterhoek, staat 2.175 MJ per inwoner landelijk. Het beeld voor wat betreft zonnestroom is wezenlijk anders. In 2021 bedroeg de productie van zonnestroom in de Achterhoek 2.929 MJ per inwoner, terwijl het landelijk gemiddelde 2.368 MJ per inwoner was.

Figuur 5.8 Opwek elektriciteit uit wind (op land) en zonnestroom, Regio Achterhoek en Nederland (in MJ per inwoner), 2021

Bron: Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

²¹ Het totaal biogas is samengesteld uit biogas covergisting, biogas RWZI (rioolwaterzuiveringsinstallatie), decentrale verbranding biomassa WKK (warmte-kracht koppeling) en stortgas.

²² In de 2022/23-editie van de Achterhoek Monitor zijn abusievelijk onjuiste cijfers over de opwek van hernieuwbare energie uit biogas gepubliceerd. In deze editie hebben we dit gecorrigeerd.

5.2 Regionale goederenstromen

De Achterhoek werkt aan een volledig circulaire economie. Dit is overeenkomstig de landelijke doelstelling, waarbij halvering van het gebruik van primaire abiotische grondstoffen (mineralen, metalen en fossiel) in 2030 als richtinggevend doel geldt. Die doelstelling is overgenomen in de Achterhoek visie 2030. Om meer inzicht te krijgen in de omvang en aard van de opgave, hebben we met behulp van CBS-data de goederenstromen in de Achterhoek in kaart gebracht. Hoewel grondstof- of goederenstromen op zichzelf niet het volledige circulaire verhaal vertellen – er is bijvoorbeeld geen koppeling met milieu impact en het geeft geen inzicht in de voorraden – biedt deze eerste verkenning een vertrekpunt voor verdere verdiepende analyse om zicht te krijgen op hoe de transitie naar een circulaire economie in de Achterhoek versneld kan worden.

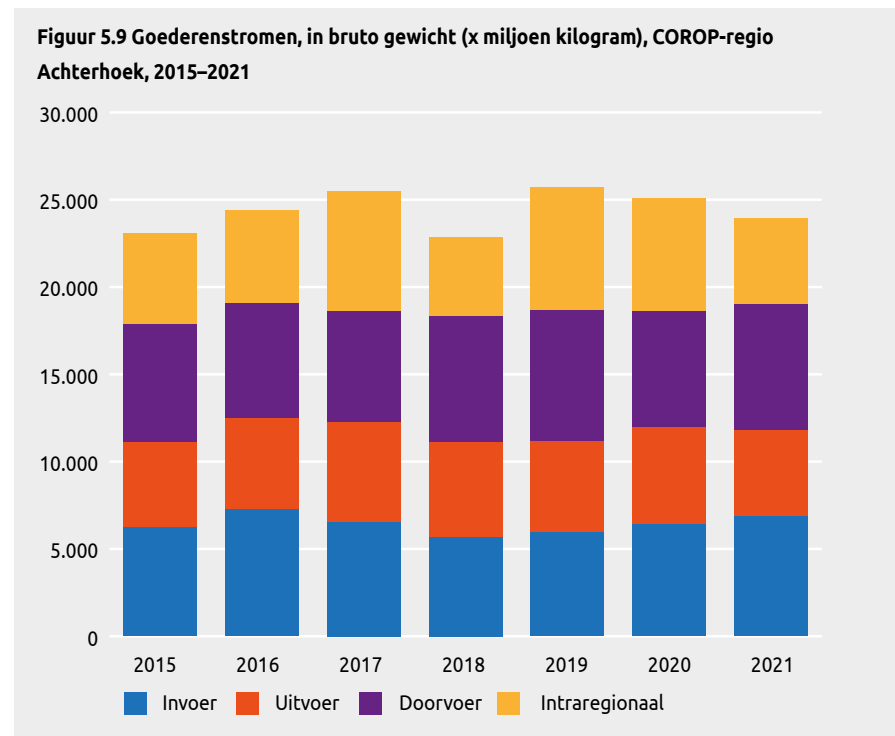
Omvang goederenstromen stabiel, grootste deel bestaat uit doorvoer

In een circulaire economie is zicht op de grondstofstromen en -voorraden noodzakelijk. Informatie over de omvang van de stromen en voorraden grondstoffen dan wel goederen is nodig om er optimaal gebruik van te kunnen maken. Tegelijk is materiaalgebruik nog lastig te meten. Het CBS heeft voor de COROP-regio Achterhoek de in-, uit- en doorvoer en het intraregionaal vervoer geschat, in termen van volume. Invoer betreft goederen die worden gebruikt in de regio en afkomstig zijn van buiten de regio, dit kan zowel vanuit het binnen- als buitenland zijn. De uitvoer gaat om goederen die zijn geproduceerd in de regio en de regio verlaten met bestemming elders in binnen- of buitenland. Doorvoer heeft betrekking op de goederen die op weg van de ene naar de andere locatie buiten de regio minimaal een keer overgeslagen worden binnen de regio. En bij intraregionaal vervoer gaat het om het vervoer van goederen die in de regio worden geproduceerd én gebruikt.²³ Nadrukkelijk moet hierbij vermeld worden dat de cijfers zijn gebaseerd op transportstatistieken. Het gaat om een inschatting, want gedetailleerde, directe gegevens zijn helaas niet voorhanden. Dit betekent onder meer dat niet duidelijk is hoeveel secundair materiaal is verwerkt. Hoogwaardigere bronnen van secundair materiaal zoals direct hergebruik, reparatie, of refurbishment zijn nog moeilijk te becijferen. Het percentage van secundair materiaal in de Nederlandse economie wordt geschat op zo'n 16 procent.²⁴ De cijfers moeten daarom worden gezien als indicatief.

²³ Onder intraregionaal vervoer valt ook de 'extra' distributie van in de regio geproduceerde goederen binnen de regio, die verplaatst worden zonder bewerking.

²⁴ Zie dossier Circulaire Economie van Gemeente Amsterdam, beschikbaar via: <https://onderzoek.amsterdam.nl/dossier/circulaire-economie>.

Figuur 5.9 bevat een overzicht van het jaarlijks vervoerde volume aan goederen vanuit, naar en door de Achterhoek (COROP-regio), over de periode 2015–2021.²⁵ We zien dat het totale volume relatief stabiel is over de jaren. Het totale gewicht aan goederen dat vanuit, naar en door de Achterhoek vervoerd wordt, schommelt tussen de 23 en 26 miljard kilogram. Daarnaast blijkt dat de samenstelling van de stromen over de jaren eveneens redelijk stabiel is gebleven. Grosso modo bestaat het grootste deel, ongeveer een derde, van de vervoerde hoeveelheid goederen uit doorvoer. In 2021 kwam dat neer op 7,2 miljard kilogram. Het gaat dan om goederen die vervoerd zijn van de ene naar de andere locatie buiten de regio en minimaal een keer zijn overgeslagen in de regio zonder (noemenswaardige) bewerking. Overigens moet in ogenschouw worden genomen dat de toegevoegde waarde die met doorvoer wordt gecreëerd beperkt is. En dat terwijl doorvoer de nodige negatieve effecten met zich meebrengt, onder andere in de vorm van extra druk op de infrastructuur en aantasting van het milieu.

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

²⁵ Onder goederen wordt verstaan: grondstoffen, halffabricaten en eindproducten, exclusief elektriciteit en exclusief het materieel waarmee de goederen worden vervoerd.

Verder zien we dat het volume goederen dat wordt ingevoerd van buiten de regio en het volume intraregionaal vervoerde goederen jaarlijks varieert tussen de 22 en 27 procent van het totale volume. Voor goederen die in de regio geproduceerd worden en vervolgens worden uitgevoerd naar buiten de regio blijkt het volume in verhouding iets minder groot te zijn, jaarlijks rond de 20 procent van het totaal.

Voedsel domineert de regionale goederenstromen

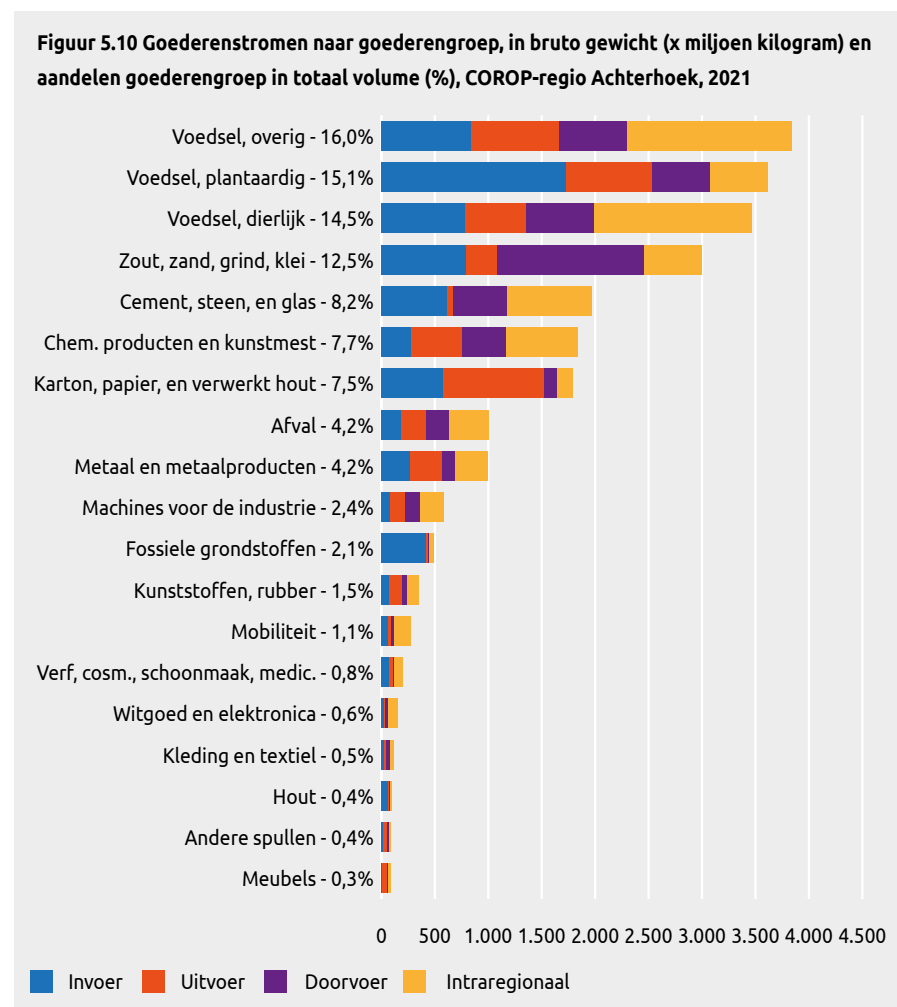
De CBS-gegevens stellen ons ook in staat onderscheid te maken naar goederensoort. Figuur 5.10 geeft een indruk van de mate waarin verschillende soorten goederen in de Achterhoek worden gebruikt, geproduceerd en vervoerd. Daarin hebben we afgebeeld, voor 2021, de goederenstromen vanuit, naar en door de regio uitgesplitst in negentien goederengroepen.²⁶

Direct valt op dat er voornamelijk voedsel wordt gebruikt, geproduceerd en vervoerd in de Achterhoek. Hierin zien we de sterk in de regio aanwezige Agrofood sector weerspiegeld. In 2021 zijn drie voedselgroepen samen goed voor 46 procent van het totale volume aan goederen, wat gelijk staat aan 10,9 miljard kilogram. Van deze drie groepen is 'voedsel overig' de grootste groep. Tot deze groep behoort al het bewerkte voedsel en dranken, maar ook dierlijke en plantaardige vetten en oliën en tabaksproducten.

Een andere omvangrijke goederengroep is 'zout, zand, grind, klei'. In 2021 had deze goederenstroom een bruto gewicht van 3 miljard kilogram, 12,5 procent van het totale regionale volume. Bij deze goederengroep valt het grote aandeel intraregionaal vervoer op: ongeveer de helft van het totale volume werd in 2021 in de regio geproduceerd en gebruikt. Het grote aandeel intraregionaal vervoer onderstreept dat dergelijke grondstoffen, die veelal gebruikt worden voor de bouw, vaak van zo dichtbij mogelijk worden gehaald. Een goederengroep die verhoudingsgewijs uit veel invoer bestaat is 'fossiele grondstoffen', namelijk ruim 80 procent van het totaal vervoerde volume van deze goederen. Het overige deel bestaat overigens hoofdzakelijk uit doorvoer. De goederengroep 'karton, papier, verwerkt hout' bestaat daarentegen uit verhoudingsgewijs veel uitvoer: ruim 50 procent van deze goederen wordt geproduceerd in de regio om vervolgens te worden uitgevoerd. Een deel van de verklaring voor dit grote aandeel kan gevonden worden in de sterk aanwezige karton- en papierindustrie in de gemeente Brummen.

²⁶ In de CBS-brondata zijn de goederen ingedeeld in 25 goederengroepen, een indeling die gebaseerd is op een goederenclassificatie voor transportstatistieken (NST2007). Omwille van de leesbaarheid hebben we soortgelijke goederengroepen geclusterd resulterend in een indeling bestaande uit 19 goederengroepen.

Dit geeft tegelijkertijd aan dat het gegevens voor de COROP-regio Achterhoek betreft; Brummen is daar onderdeel van, terwijl deze gemeente geen onderdeel is van de zeven samenwerkende Regio Achterhoek gemeenten.

Bron: CBS, 2023. Bewerking: Team Moventem

5.3 Mobiliteit

Het gemak waarmee de regio en de daarbinnen gelegen woon- en werkvoorzieningen te bereiken zijn, zijn belangrijke voorwaarden om een regio aantrekkelijk te houden en een voorwaarde voor economische ontwikkeling en leefbaarheid. Tegelijkertijd dragen verkeer en vervoer in een belangrijke mate bij aan de regionale CO₂-uitstoot; uitstoot die de afgelopen jaren in omvang nauwelijks is veranderd. Vanuit het oogpunt van (potentiële) verduurzaming van regionale mobiliteit gaan we in op de omvang en aard van de personenmobiliteit in de regio, elektrificatie van vervoer en de kwaliteit van het regionale OV.

COVID19 lijkt verplaatsingsgedrag blijvend te hebben veranderd

De cijfers over het verplaatsingsgedrag laten zien dat de Achterhoeker dagelijks gemiddeld meer kilometers aflegt dan de gemiddelde Nederlander. Voor alle vervoerswijzen bij elkaar, was in 2022 de gemiddelde afstand per persoon in de Achterhoek (COROP-regio) 31,7 kilometer tegenover 30,3 kilometer in Nederland als geheel (zie figuur 5.11). In 2020 en 2021, de jaren van de vervoersbeperkende maatregelen ten gevolge van COVID19, werden duidelijk minder kilometers afgelegd. Toch zien we dat in 2022 het aantal afgelegde kilometers niet terug is op het niveau van voor COVID19; er blijft een aanzienlijk verschil bestaan met 2019. De meeste kilometers worden met de auto afgelegd, dat geldt zowel in de Achterhoek als in Nederland als geheel. De Achterhoeker legt gemiddeld genomen grotere afstanden af met de auto dan de gemiddelde Nederlander. In 2022 was dat dagelijks ruim 22 kilometer, terwijl landelijk de dagelijkse autoafstand bijna 21 kilometer was. Overigens is dit verschil de afgelopen jaren steeds kleiner geworden: het aantal afgelegde kilometer per auto door de Achterhoeker is harder gedaald dan dat van de gemiddelde Nederlander.

Als we kijken naar de duurzamere vormen van vervoer, dan blijkt de per OV afgelegde afstand in de Achterhoek tussen 2019 en 2022 per saldo licht gedaald te zijn; van gemiddeld 3,3 naar 2,9 kilometer per persoon per dag. Landelijk, daarentegen, lijkt het OV een grotere knauw gehad te hebben door COVID19: in 2019 legde men dagelijks gemiddeld nog 5,2 kilometer af met trein, bus, tram of metro, en in 2022 was dit nog maar 3,4 kilometer. Voor wat betreft de duurzame (actieve) modaliteiten fietsen en lopen, zien we dat deze over de periode 2019–2022 bij elkaar redelijk constant zijn gebleven qua gemiddeld aantal afgelegde kilometers. Dit geldt zowel voor de Achterhoek als landelijk. Ook zien we dat in de Achterhoek en Nederland gemiddeld genomen nagenoeg even ver gefietst en gelopen wordt. Daarnaast valt op dat lopen een impuls heeft gekregen gedurende COVID19. Zo is in de Achterhoek is de gemiddelde afstand per voet in 2022 bijna verdubbeld ten opzichte van 2019.

Figuur 5.11 Gemiddeld aantal afgelegde kilometers per persoon per dag, uitgesplitst naar vervoerwijze in COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2019–2022

Vervoerwijze	COROP-regio Achterhoek				Nederland			
	2019	2020	2021	2022	2019	2020	2021	2022
Auto (bestuurder en passagier)	28,4 (69%)	21,0 (74%)	21,5 (70%)	22,3 (70%)	24,7 (69%)	17,5 (70%)	19,2 (70%)	20,6 (68%)
Fiets	3,6 (9%)	2,6 (9%)	3,0 (10%)	3,2 (10%)	3,0 (8%)	2,7 (11%)	2,7 (10%)	3,0 (10%)
Trein	2,7 (7%)	0,7 (11%)	0,9 (3%)	2,6 (8%)	4,1 (11%)	1,6 (6%)	1,7 (6%)	2,6 (9%)
Bus/tram/metro	0,6 (1%)	0,5 (2%)	0,2 (1%)	0,3 (1%)	1,1 (3%)	0,5 (2%)	0,5 (2%)	0,8 (3%)
Lopend	0,6 (1%)	1,0 (3%)	1,4 (5%)	1,1 (3%)	0,9 (2%)	1,1 (4%)	1,4 (5%)	1,2 (4%)
Overig	5,2 (13%)	2,6 (9%)	3,7 (12%)	2,2 (7%)	2,3 (6%)	1,6 (6%)	1,8 (7%)	2,1 (7%)
Totaal	41,0	28,4	30,6	31,7	36,0	24,9	27,2	30,3

Bron: CBS, ODin, 2023. Bewerking: Team Moventem

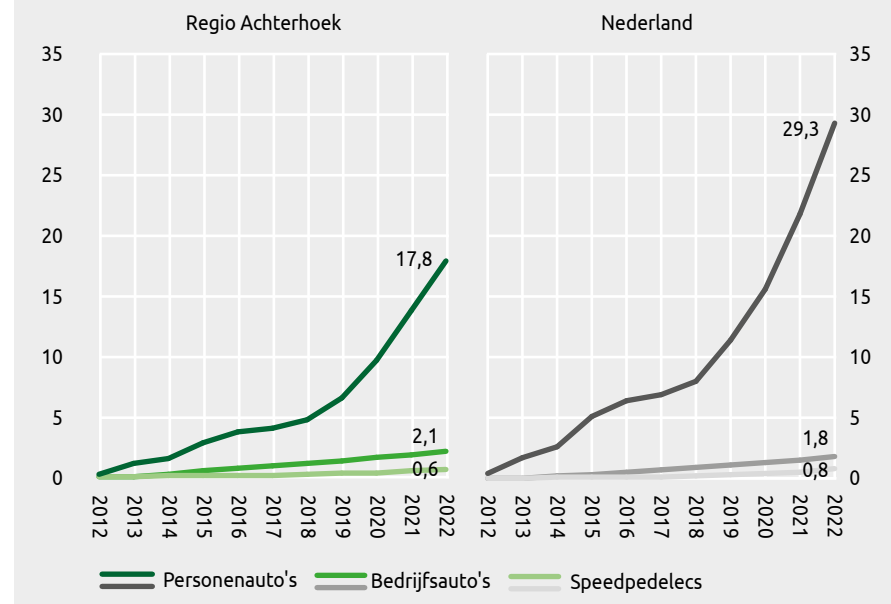
Verhoudingsgewijs minder elektrische auto's in Achterhoek dan landelijk

We hebben gezien dat in de regio (en landelijk) de meeste kilometers per auto worden afgelegd. Tegelijk is het verkeer en vervoer in de regio verantwoordelijk voor 30 procent van de regionale CO₂-uitstoot (in 2021). Een oplossing die bijdraagt aan verduurzaming van de mobiliteit is elektrificatie van vervoer. Het aantal elektrische personenauto's neemt in toenemende mate toe. In 2022 waren er in de Achterhoek zo'n 4.700 geregistreerde elektrische personenauto's, 30 procent meer dan een jaar eerder. Dat staat gelijk aan bijna 18 elektrische auto's per 1.000 inwoners. Daar staat tegenover dat er op landelijk niveau gemiddeld 29 elektrische personenauto's per 1.000 inwoners te noteren zijn. Voor wat betreft de ontwikkeling van het aantal elektrische bedrijfsauto's lopen de Achterhoek en Nederland vrijwel met elkaar in de pas. Dit geldt ook voor het aantal speedpedelecs. Voor de wat langere afstand (10–25 kilometer) vormt deze duurzame vorm van vervoer steeds vaker een alternatief voor de (benzine- en diesel)auto.

Voorwaarde voor de transitie naar elektrisch vervoer is de aanwezigheid van een toereikende laadinfrastructuur. In 2022 telde de Achterhoek 844 (semi)publieke

laadpunten (588 in 2021). Daarmee loopt de Achterhoek verhoudingsgewijs achter op de landelijke capaciteit. In de Achterhoek waren er in 2022 17 (semi)publieke laadpunten beschikbaar per 100 elektrische auto's (personen- en bedrijfsauto), terwijl landelijk gezien 23 laadpunten op 100 elektrische auto's beschikbaar waren.

Figuur 5.12 Ontwikkeling aantal elektrische voertuigen (per 1.000 inwoners) in Regio Achterhoek en Nederland, 2012–2022

Bron: RDW-Klimaatmonitor, 2023. Bewerking: Team Moventem

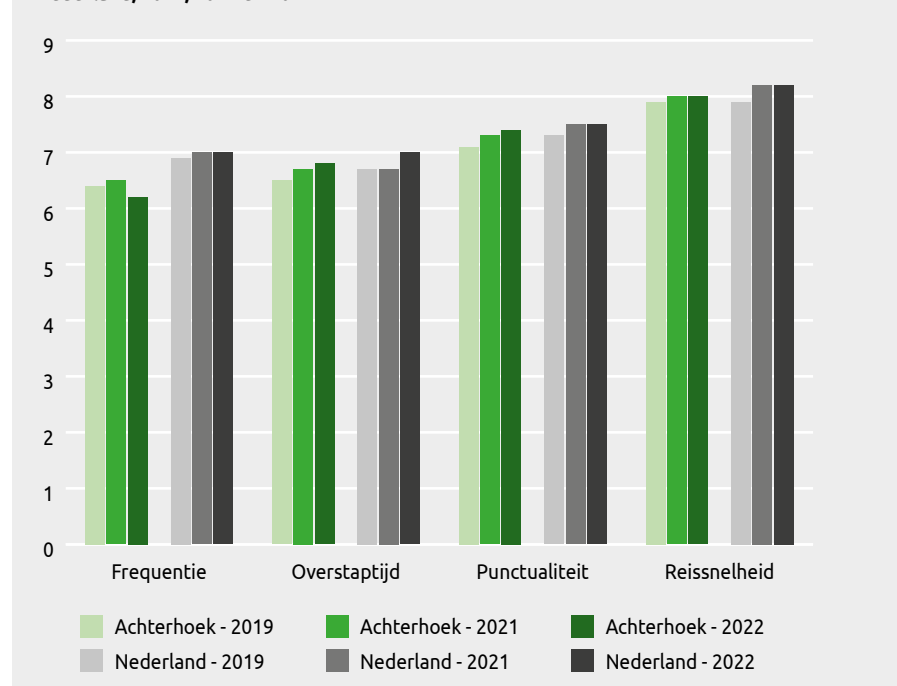
Regionale treinvervoer hoger gewaardeerd dan het busvervoer

In de mobiliteitsmix van de Achterhoeker neemt het OV een relatief beperkte rol in. Dit is niet zo verwonderlijk gezien het beperktere aanbod van OV ten opzichte van Nederland als geheel. Des te belangrijker is dan dat de kwaliteit van het aanwezige OV-aanbod in de regio op orde is. Als we kijken naar waardering van de reiziger op de verschillende kwaliteitsaspecten, dan krijgt het regionale OV een rapportcijfer dat varieert van voldoende tot goed. Duidelijk zijn de verschillen in reizigerswaardering tussen het regionale bus- en treinvervoer. In figuur 5.13 is te zien dat op bijna alle kwaliteitsaspecten het busvervoer in de Achterhoek (COROP-regio) in 2022 lager scoorde (op een schaal van 1–10) dan het landelijke busvervoer. Alleen het aspect punctualiteit kreeg een gelijke waardering van de reiziger. Het grootste verschil tussen de Achterhoek en landelijk zat in de waardering voor de frequentie (het aantal

reismogelijkheden per uur): een 6,2 tegenover een 7,0. Afgezien van frequentie, scoorde het busvervoer in de Achterhoek op alle aspecten beter in 2022 dan in de voorgaande jaren.

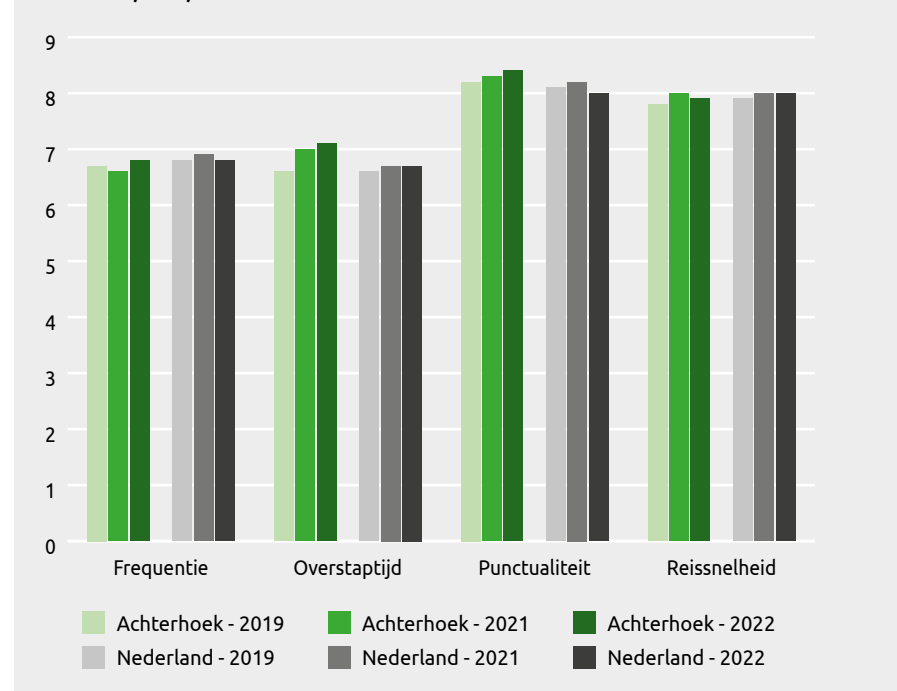
De kwaliteit van het treinvervoer in de Achterhoek wordt over het algemeen hoger aangeslagen dan dat van het busvervoer (zie figuur 5.14). Daarbij scoort het op bijna alle kwaliteitsaspecten beter dan het treinvervoer elders in Nederland. In 2022 scoorde de punctualiteit van de trein in de Achterhoek bovengemiddeld goed. Ook op reissnelheid wordt goed gescoord, maar is de waardering iets lager dan in de rest van Nederland. Daarnaast is de waardering voor reissnelheid lager dan een jaar eerder. Dit is in tegenstelling tot rapportcijfers voor de overige kwaliteitsaspecten, die zijn in 2022 hoger dan in de voorgaande jaren.

Figuur 5.13 Waardering kwaliteitsaspecten busvervoer in COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2019, 2021 en 2022

Bron: OV-Klantenbarometer, 2023. Bewerking: Team Moventem

Figuur 5.14 Waardering kwaliteitsaspecten treinvervoer in COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2019, 2021 en 2022

Bron: OV-Klantenbarometer, 2023. Bewerking: Team Moventem

5.4 Woningen

Aan woningen wordt een energielabel toegekend dat met klassen aangeeft hoe energiezuinig een woning is (de onderscheiden klassen lopen van A (groen, zeer zuinig) tot en met G (rood, zeer onzuinig)). Bij de verkoop, verhuur en oplevering van woningen is een geldig energielabel verplicht. De Achterhoek heeft als doel het energielabelniveau te verbeteren. Landelijk is het doel dat in 2050 de hele woningvoorraad aardgasvrij is

Achterhoekse woningvoorraad minder energiezuinig

In 2022 telde Nederland 8,1 miljoen woningen waarvan ruim 4,8 miljoen een energielabel bezitten (59,8 procent). In de Achterhoek hadden 60.500 woningen in 2022 een energielabel (50,5 procent van de woningvoorraad). Verhoudingsgewijs waren er minder woningen in de Achterhoek voorzien van een energielabel dan landelijk. Als we

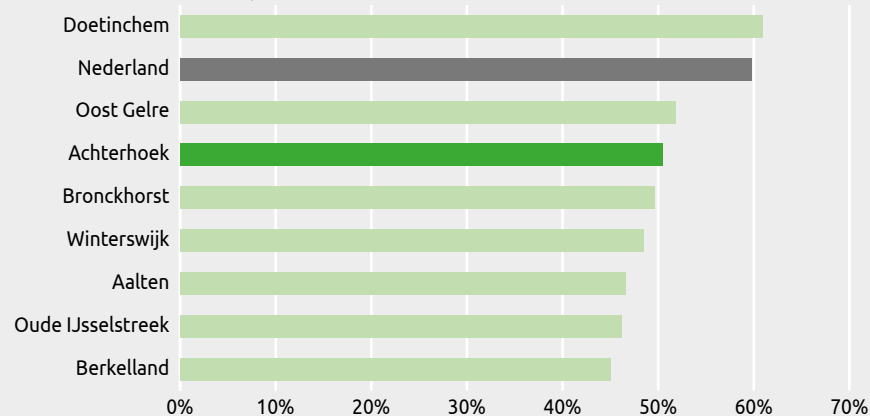
inzoomen op de afzonderlijke gemeenten, dan kent Doetinchem met 61 procent het hoogste aandeel gelabelde woningen; een aandeel dat boven het landelijk gemiddeld ligt. Berkelland is de gemeente met relatief het laagste aantal woningen met een

energielabel: 45 procent. Verder blijkt dat de gelabelde woningvoorraad in de Achterhoek iets minder energiezuinig was dan de totale Nederlandse gelabelde woningvoorraad. Zo'n 45 procent van de gelabelde woningen in de regio beschikte over een A of B label, tegenover 49 procent landelijk. Meer specifiek: het aandeel woningen met een energielabel A of hoger was 27 procent tegenover 32 procent landelijk. En woningen met een energielabel B hadden een aandeel in de regionale woningvoorraad van 18 procent tegenover 17 procent landelijk.

Grote verschillen in energiezuinigheid woningen tussen gemeenten

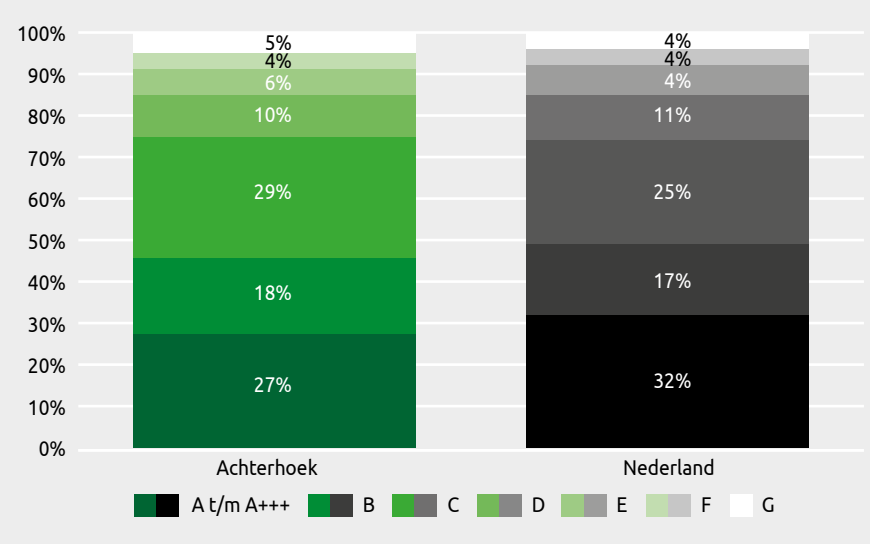
Tussen gemeenten in de regio zien we aanzienlijke verschillen in energiezuinigheid van de (gelabelde) woningvoorraad. Met een aandeel woningen met een A-label of hoger van respectievelijk 31 en 32 procent, lopen Oost Gelre en Doetinchem voorop qua energiezuinige woningen.

Figuur 5.15 Percentage woningen voorzien van geldig energielabel per gemeente, Regio Achterhoek en Nederland, 2022

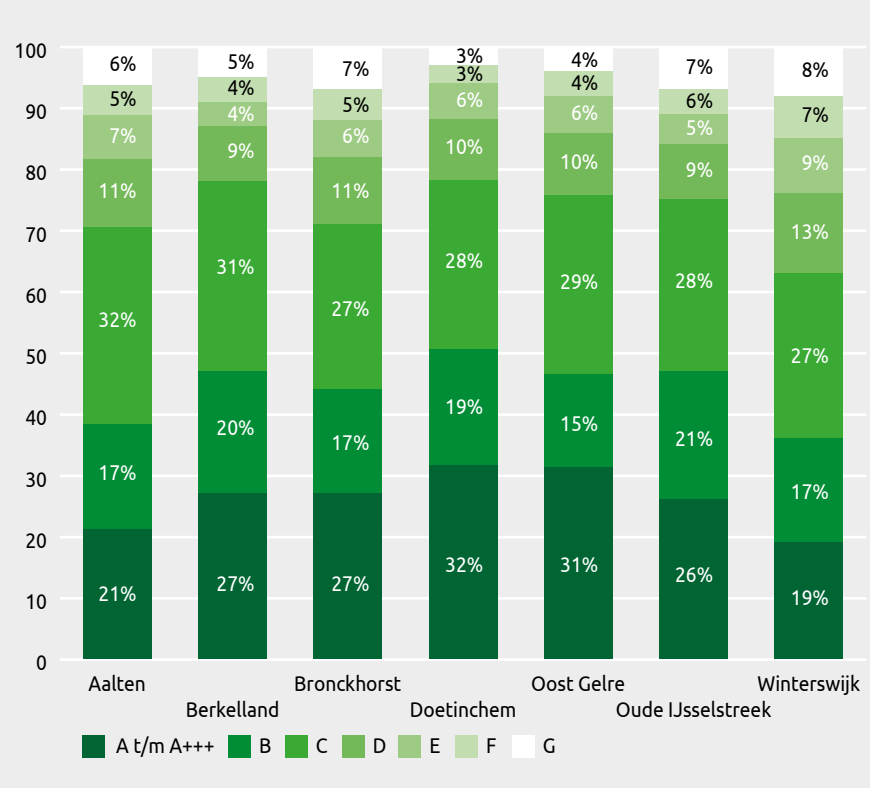
Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2023. Bewerking: Team Moventem

Figuur 5.16 Samenstelling gelabelde woningvoorraad, Regio Achterhoek en Nederland, 2022

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2023. Bewerking: Team Moventem

Figuur 5.17 Samenstelling gelabelde woningvoorraad naar gemeente, 2022

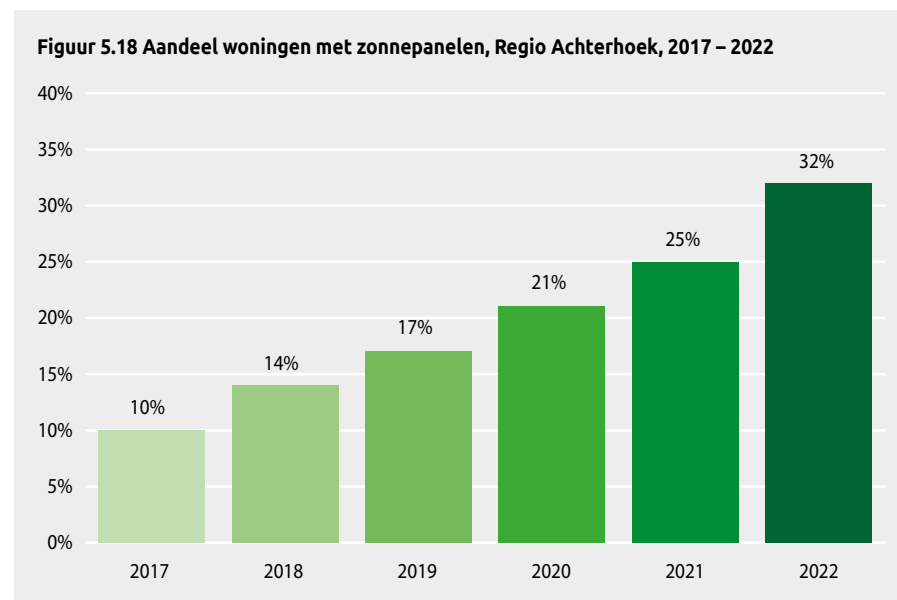

Bron: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2023. Bewerking: Team Moventem

Daarentegen beschikt maar een relatief klein deel van de woningen in Winterswijk (19 procent) en Aalten (21 procent) over een A-label. In vergelijking met het regiogemiddelde van 27 procent zijn dit betrekkelijk lage aandelen. Tegelijk is Winterwijk ook de gemeente met het hoogste aandeel woningen met een G-label (8 procent).

Aandeel woningen met zonnepanelen fors toegenomen

Als we specifiek naar de installatie van zonnepanelen op woningen, dan blijkt dit fors te zijn toegenomen. In 2021 had een kwart van de woningen in de Achterhoek zonnepanelen. In 2023 is dit aandeel sterk gestegen. Inmiddels heeft bijna een derde (32 procent) van de woningen in de regio zonnepanelen. Dit is de sterkste stijging in een jaar tijd in de hele periode vanaf 2017.

Bron: Woon- en Vastgoedmonitor Achterhoek

Door de recente ontwikkelingen rond het overbelast raken van het elektriciteitsnet en het vragen van een terugleververgoeding door enkele energiebedrijven, in combinatie met de afbouw van de salderingsregeling, kan verwacht worden dat de groei van het aandeel woningen met zonnepanelen zal afvlakken.

Energiearmoede

Een thema dat direct raakt aan het bewerkstelligen van de energietransitie, in het bijzonder op het vlak van verduurzaming van woningen, is energiearmoede. TNO heeft berekend dat eind 2022 zo'n 600.000 Nederlandse huishoudens leven in energiearmoede, wat overeenkomt met zo'n 7,4 procent van alle huishoudens. In 2020 ging het nog om circa 512.000 huishoudens (6,4 procent)²⁷. Van energiearmoede is sprake als huishoudens over een laag inkomen beschikken in combinatie met hoge energielasten dan wel een woning van energetisch onvoldoende kwaliteit – ofwel een slecht geïsoleerde woning²⁸. Door gebrek aan voldoende middelen bij huishoudens, vertraagt energiearmoede de energietransitie.

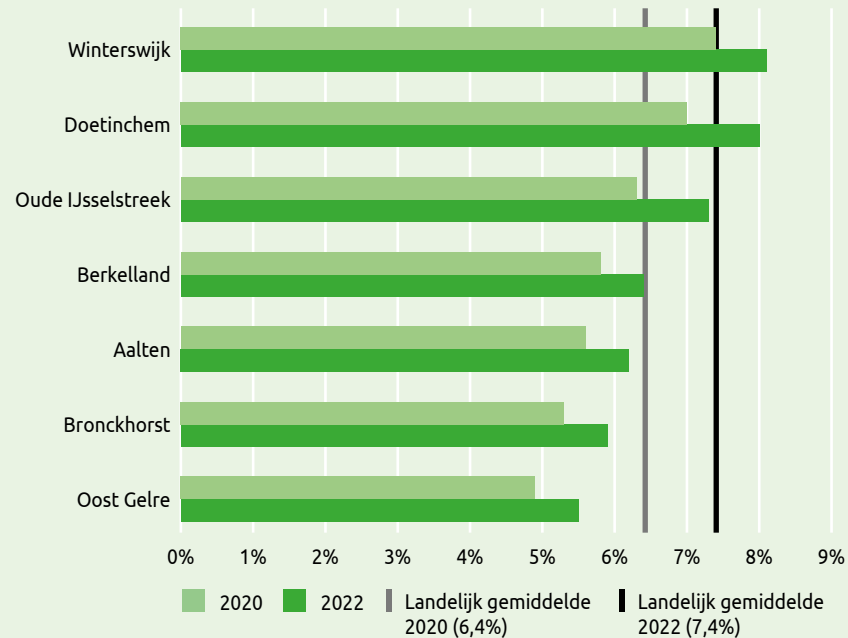
De financiële compensatiemaatregelen die zijn ingesteld vanwege de energiecrisis in 2022 hebben de stijging van energiearmoede tussen 2020 en 2022 overigens sterk geremd. Zonder financiële compensatiemaatregelen, zoals de energietoeslag voor lage inkomens, lagere energiebelastingen en de extra algemene korting (vooruitlopend op het energieprijzplafond 2023), was het aantal energiearme huishoudens in Nederland ten opzichte van 2020 naar schatting verdubbeld tot ruim een miljoen huishoudens (12,5 procent van het totaal). Oftewel, de financiële compensatiemaatregelen hebben naar schatting ruim 400 duizend huishoudens behoed voor energiearmoede (ongeveer 5 procent van het totaal).

Er blijken grote ruimtelijke verschillen in energiearmoede te zijn. In 2022 zijn de hoogst geschatte percentages energiearmoede te vinden in Noordoost-Groningen, Zuid-Limburg, Rotterdam, Den Haag, Arnhem en omgeving, Almelo en Enschede. Er blijkt sprake te zijn van een u-vormige relatie tussen energiearmoede en mate van stedelijkheid: energiearmoede is gemiddeld het hoogst in (zeer) sterk stedelijke gemeenten en in niet stedelijke gemeenten, en het laagst in matig en weinig stedelijke gemeenten. Als we inzoomen op de Achterhoek dan blijkt in 2022 in twee van de zeven gemeenten het aandeel energiearme huishoudens boven het landelijk gemiddelde te liggen, namelijk in Winterswijk en in Doetinchem.

²⁷ Mulder, P., Batenburg, A. en F. Della Longa (2023). Energiearmoede in Nederland 2022. Amsterdam: TNO.

²⁸ Er is sprake van een energetisch slecht huis als het verwachte energieverbruik van een woning hoger is dan het gemiddelde verwachte energieverbruik voor woningen met energielabel C (in 2019).

Figuur 5.19 Aandeel huishoudens dat leeft in energiearmoede per gemeente, Regio Achterhoek, 2020 en 2022

Bron: TNO, 2023. Bewerking: Team Moventem

In 2020 lag het energiearmoede percentage in deze gemeenten ook boven het landelijk gemiddelde. Voor alle Achterhoekse gemeenten geldt dat de energiearmoede tussen 2020 en 2022 is toegenomen, wat in lijn met de landelijke ontwikkeling. Energiearme huishoudens blijken veelal te wonen in een onvoldoende geïsoleerd huis en kunnen daar nauwelijks iets aan doen. Huurders van slecht geïsoleerde huizen zijn voor verduurzaming afhankelijk van de verhuurder. Van de energiearme huishoudens woont, in 2022, ongeveer 68 procent in een corporatiewoning; pakweg 12 procent van de energiearme huishoudens bezit een koopwoning en 20 procent huurt particulier. Verder komt energiearmoede relatief het meest voor in woningen die gebouwd zijn tussen 1950 en 1975: ongeveer 50 procent van de energiearme huishoudens in de Achterhoek heeft zo'n woning, tegenover 30 procent gemiddeld in Nederland. Minder dan 10 procent van de energiearme huishoudens woont in een woning die na 1990 is gebouwd.

Bijlage 1

Indicatoren brede welvaart

Onderstaande tabel geeft informatie over de indicatoren brede welvaart die zijn gepresenteerd in het spinnenweb en de tabel in hoofdstuk 1. De indicatoren zijn waar mogelijk samengesteld uit informatie op het niveau van afzonderlijke gemeenten. Waar die informatie niet voorhanden was is informatie gebruikt over de indicator op het niveau van de COROP-regio of de provincie. Dit is aangegeven achter de bron van elke variabele. De gepresenteerde gegevens voor de regio zijn bepaald op basis van een weging met de omvang van de bevolking van de betreffende gemeenten.²⁹ De volgorde van indicatoren die we hieronder hanteren komt overeen met de volgorde in het spinnenweb. Naast een omschrijving en definitie zoals gegeven door het CBS is ook de bron van de data weergegeven.

Duurzaamheid

● Broeikasgasemissies per inwoner

Totale broeikasgasemissies (CO₂, CH₄, N₂O, HFK, PFK en SF₆) in CO₂-equivalenten per inwoner. Eén kg CO₂-equivalent staat gelijk aan het effect dat de uitstoot van 1 kg kooldioxide (CO₂) heeft. [ton CO₂-equivalent per inwoner; RIVM]

● Emissies van fijnstof naar lucht

Jaarlijkse gemiddelde fijnstof emissie naar lucht. Fijnere fractie van fijnstof bestaat uit deeltjes waarvan de diameter kleiner is dan 2,5 micrometer. [kg PM_{2,5} per km²; RIVM]

● Fosfaatuitscheiding landbouw

De uitgescheiden hoeveelheid fosfaat in dierlijke mest per hectare uitgedrukt in P₂O₅. In tegenstelling tot stikstof treden bij fosfaat geen gasvormige verliezen op. [kg per ha bemeste cultuurgrond; CBS; niveau provincie]

²⁹Voor sommige variabelen zou een alternatieve weging te prefereren zijn (bijvoorbeeld de beroepsbevolking in het geval van werkloosheid). De gevolgen van een alternatieve wegingsfactor zijn naar verwachting beperkt.

● Particuliere zonne-energie

Het opgesteld vermogen van zonnepanelen installaties in watt per woning aan het einde van het referentiejaar. Het betreft het vermogen van installaties van zonnepanelen bij woningen gedeeld door het totaal aantal woningen, dus woningen met of zonder zonnepanelen. [gemiddeld opgesteld vermogen in watt per woning; CBS]

● Stikstofuitscheiding landbouw

De totale stikstofuitscheiding in dierlijke mest per hectare met aftrek van de stikstof die tijdens mestopslag in de stal en bij opslag buiten de stal is vervluchtigd in de vorm van ammoniak (NH₃) inclusief de afvoer via spuiwater van luchtwassers, lachgas (N₂O), stikstofdioxide (NO) en stikstofgas (N₂). [kg per ha bemeste cultuurgrond; CBS; niveau provincie]

Economie

● Bruto binnenlands product

Het bruto binnenlands product (bbp) is een maat voor de omvang van de economie. [euro per inwoner, constante prijzen 2015; CBS; niveau COROP]

● Mediaan besteedbaar inkomen

Het mediaan gestandaardiseerd besteedbaar inkomen per huishouden, in euro. Bij de berekening wordt gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van huishoudens. De mediaan is het middelste getal wanneer alle inkomens van laag naar hoog worden gesorteerd. [euro per huishouden, constante prijzen 2015; CBS]

● Mediaan vermogen van huishoudens

Het saldo van bezittingen en schulden. Bezittingen worden gevormd door bank- en spaartegoeden, effecten, de eigen woning, overig onroerend goed, ondernemingsvermogen, aanmerkelijk belang en de overige bezittingen. De schulden omvatten onder meer schulden ten behoeve van een eigen woning en consumptief krediet. Stand per 1 januari. [euro; CBS]

● Gemiddelde schuld per huishouden

Het gemiddelde van de schulden van particuliere huishoudens. De schulden betreffen de hypotheekschuld van de eigen woning, studieschulden en overige schulden zoals voor consumptieve doeleinden, de financieringen van aandelen, obligaties of rechten op periodieke uitkeringen, schulden voor de financiering van de tweede woning of ander onroerend goed. [euro per huishouden; CBS]

● Bruto-arbeidsparticipatie

Het aandeel van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking 15 t/m 74 jaar in de bevolking van dezelfde leeftijdsgroep (beroeps- en niet-beroepsbevolking). [% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar; CBS]

● Vacaturegraad

De vacaturegraad is het aantal openstaande vacatures per duizend banen. Het betreft de vacaturegraad aan het einde van het vierde kwartaal. Onder een vacature wordt verstaan een arbeidsplaats waarvoor, binnen of buiten een onderneming of instelling, personeel wordt gezocht dat onmiddellijk of zo spoedig mogelijk geplaatst kan worden. Een baan is een werkring van een werknemer, ongeacht het aantal uren dat gewerkt wordt. [aantal vacatures per 1.000 banen; CBS; niveau provincie]

● Werkloosheid

De werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking. Personen van 15 t/m 74 jaar zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn. [% van de beroepsbevolking; CBS]

● Arbeidsduur per week

Het totale aantal uren dat werknemers en zelfstandigen werkelijk hebben gewerkt. Niet-gewerkte uren door verlof of ziekte tellen dus niet mee. De gewerkte uren van werknemers zijn berekend door de betaalde uren (de overeengekomen uren plus de betaalde overuren) te vermeerderen met onbetaalde overuren en te verminderen met feitelijk niet-gewerkte uren die betaald worden, zoals ziekteverzuim, zwangerschaps- en bevallingsverlof, stakingen, weerverlet, ouderschapsverlof, kort verzuim. De gewerkte uren van zelfstandigen zijn rechtstreeks bepaald. [aantal feitelijk gewerkte uren per werkende per week; CBS; niveau COROP]

● Hoogopgeleide bevolking

Percentage van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van HBO of WO) [% van de bevolking van 15 t/m 74 jaar dat hoger onderwijs heeft afgerond (op het niveau van HBO of WO); CBS]

Sociaal

● Vrijwilligerswerk

Percentage van de bevolking van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk heeft verricht voor organisaties of verenigingen. Het kan daarbij gaan om bestuurlijk werk of andere activiteiten. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder verrichtte in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS; deels niveau COROP]

● Tevredenheid met vrije tijd

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de hoeveelheid vrije tijd die u heeft. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder is tevreden met de hoeveelheid vrije tijd; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS; deels niveau COROP]

● Tevredenheid met het leven

Deel van de mensen van 18 jaar of ouder dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met het leven dat u nu leidt. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder is tevreden met het leven; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS; deels niveau COROP]

● Ervaren gezondheid

Percentage personen van 18 jaar en ouder met antwoordcategorie 'goed' of 'zeer goed' naar de vraag algemene gezondheidstoestand. [% van de bevolking van 18 jaar en ouder vindt eigen gezondheid (zeer) goed; CBS, RIVM, GGD]

● Levensverwachting bevolking

Levensverwachting in jaren voor de bevolking bij geboorte. Gemiddelde waarde over periode 2017-2020. [aantal jaren dat iemand naar verwachting zal leven (bij geboorte); RIVM]

● Overgewicht

Percentage personen van 18 jaar en ouder met een BMI van 25,0 kg/m² en hoger. Cijfers over lichaamsgewicht zijn gebaseerd op zelf gerapporteerde waarden. De Body Mass Index (BMI) is een maat voor overgewicht, berekend als het quotiënt van het gewicht in kilogram en het kwadraat van de lengte in meters (kg/m²). [% van de bevolking van 18 jaar of ouder; CBS, RIVM]

● Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen

Percentage personen van 18 jaar en ouder met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. Langdurig is (naar verwachting) 6 maanden of langer. [% van de bevolking van 18 jaar of ouder; CBS, RIVM, GGD]

● Tevredenheid met reistijd van en naar het werk

Deel van de mensen van 18 tot 75 jaar met een betaalde baan van minimaal 12 uur per week dat een score van 7 tot en met 10 geeft als antwoord op de vraag 'Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u tevreden bent met de reistijd van en naar uw werk. Een 1 staat voor volledig ontevreden en 10 voor volledig tevreden?'. Een score van 7 tot en met 10 wordt geclassificeerd als tevreden. [% van de werkenden van 18 tot 75 jaar is tevreden met de reistijd van en naar het werk; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

● Afstand tot basisschool

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot de dichtstbijzijnde basisschool, berekend over de weg. Het basisonderwijs omvat alleen de basisscholen zoals bekend bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het speciaal basisonderwijs en de speciale scholen zijn niet meegenomen. [km; CBS]

● Afstand tot café e.d.

De gemiddelde afstand van alle inwoners in een gebied tot het dichtstbijzijnde café, koffiehuis, coffeeshop, discotheek, seks/nachtclub en partycentrum, berekend over de weg. [km; CBS]

● Tevredenheid met woning

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woning. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (in 2018). [% van de particuliere huishoudens is (zeer) tevreden; CBS]

● **Tevredenheid met woonomgeving**

Het percentage particuliere huishoudens dat zeer tevreden of tevreden is met de huidige woonomgeving. De woonomgeving is de omgeving en de buurt waarin een huishouden woont. Particulier huishouden: één of meer personen die samen een woonruimte bewonen en zichzelf, dus niet-bedrijfsmatig, voorzien in de dagelijkse levensbehoeften. De woonruimte wordt niet gedeeld met andere huishoudens. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 100.000 inwoners (in 2018). [% van de particuliere huishoudens is (zeer) tevreden; CBS]

● **Vaak onveilig voelen in de buurt**

% van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich vaak onveilig voelt in de eigen buurt. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 70.000 inwoners. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder; CBS]

● **Geregistreeerde misdrijven**

Geregistreeerde criminaliteit per 1.000 inwoners. Betreft misdrijven door de politie vastgelegd in een proces-verbaal van aangifte of in een ambtshalve opgemaakt proces-verbaal. [aantal per 1.000 inwoners; CBS/WODC]

● **Aantal ondervonden delicten**

Aantal ondervonden delicten, exclusief ondervonden cybercrime delicten, voor personen van 15 jaar en ouder. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 70.000 inwoners. [per 100 inwoners; CBS]

● **Contact met familie, vrienden of burens**

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat gemiddeld minstens een maal per week contact heeft met familie, vrienden of burens. Het gaat hierbij om alle vormen van contact. Het gaat om een gemiddelde van de indicatoren 'minstens wekelijks contact met familie', 'minstens wekelijks contact met vrienden' en 'minstens wekelijks contact met burens'. (% van de bevolking van 15 jaar en ouder heeft minstens een keer per week contact met familie, vrienden of burens; CBS StatLine [landelijk]; Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS]

● **Sociale cohesie**

De sociale cohesie geeft een schaalscore van 0 tot 10. Hoe hoger de score op deze schaal, hoe meer de inwoners tevreden zijn over de sociale aspecten van hun woonbuurt. Cijfers per gemeente zijn alleen beschikbaar voor gemeenten met meer dan 70.000 inwoners. [schaalscore (0-10); CBS; niveau provincie]

● **Vertrouwen in anderen**

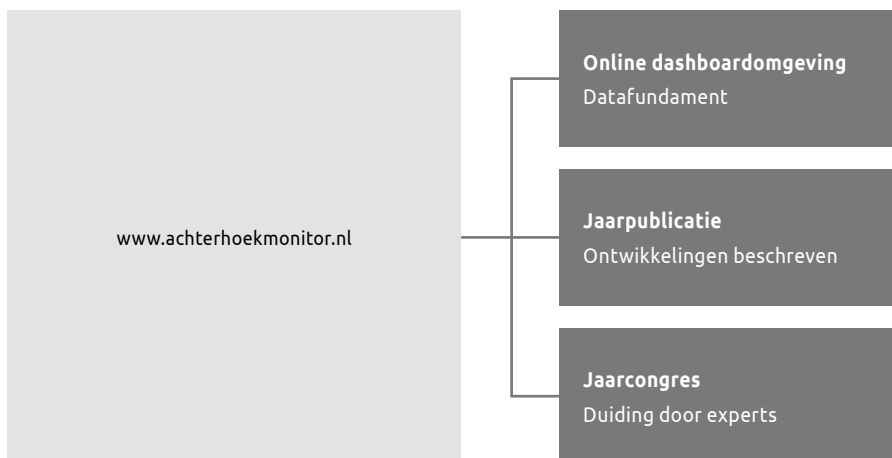
Aandeel personen van 15 jaar en ouder dat het eens is met stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn. Ook wel gegeneraliseerd vertrouwen genoemd. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder vindt dat mensen i.h.a. te vertrouwen zijn; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS; deels niveau COROP]

● **Vertrouwen in instituties**

Percentage mensen van 15 jaar en ouder dat vertrouwen heeft in drie instituties (Tweede kamer, politie, en rechters). De indicator betreft het gemiddelde van de drie scores. [% van de bevolking van 15 jaar en ouder heeft vertrouwen in Tweede Kamer, politie of rechters; CBS StatLine (landelijk); Sociale samenhang en Welzijn, maatwerk kds (regionaal), CBS; deels niveau COROP]

Colofon

De Achterhoek Monitor is gerealiseerd in opdracht van de Achterhoek Board (8RHK ambassadeurs) en is als volgt opgebouwd:

In samenwerking met de stuurgroep, heeft Team Moventem de Achterhoek Monitor editie 2023/2024 gerealiseerd en gepubliceerd in december 2023.

Stuurgroep

- Emmeke Gosselink, wethouder Bronckhorst lid Achterhoek Board en voorzitter van de stuurgroep
- Marc Bruijnzeels, associate professor, LUMC Campus Den Haag
- Henri de Groot, hoogleraar Regionaal Economische Dynamiek aan de Vrije Universiteit te Amsterdam en kroonlid van de Sociaal-Economische Raad (SER)
- Hans van de Guchte, directievoorzitter Rabobank Noord- en Oost-Achterhoek en Bestuurslid VNO-NCW Midden
- Gert-Jan Hospers, bijzonder hoogleraar Transitie in Stad en Regio aan de Radboud Universiteit & Stichting Stad en Regio
- Joost van Oostrum, burgemeester gemeente Berkelland, algemeen bestuur Regio Achterhoek
- Wilma Stortelder, adviseur Achterhoek Board en algemeen bestuur, projectleider Achterhoek Monitor vanuit 8RHK ambassadeurs

Team Moventem

- Jeroen Lijzenga, senior onderzoeker en partner, Companen
- Jenny Poelen, vormgever datavisualisatie, Companen
- Carien Ensing, onderzoeker en data-analist, Moventem
- Robin Koster, strategisch adviseur en directeur, Moventem, projectleider Achterhoek Monitor, auteur jaarpublicatie
- Luc Oonk, onderzoeker en data-analist, Moventem
- Friso de Vor, senior onderzoeker, Kenniscentrum Technologie van Hogeschool Windesheim, auteur jaarpublicatie
- Edwin van de Wiel, senior onderzoeker, Research Efficiency, auteur jaarpublicatie

Video

Breukers Visuals

Vormgeving

Frans Hesselink ontwerp bureau

Overname van informatie uit deze jaarpublicatie is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding.

Disclaimer

De Achterhoek Monitor is met grote zorg opgesteld. Team Moventem heeft getracht gebruikte bronnen zorgvuldig te vermelden en auteursrechten te respecteren. Mocht u onvolkomenheden tegenkomen, dan willen wij dat graag weten. U kunt contact opnemen via info@moventem.nl. Team Moventem is niet aansprakelijk voor enige directe of indirecte schade die zou kunnen ontstaan door het gebruik van de Achterhoek Monitor.

Vragen?

Stel ze aan de projectleiding van de Achterhoek Monitor:

- Robin Koster, strategisch adviseur en directeur bij Moventem: r.koster@moventem.nl
- Wilma Stortelder, adviseur Achterhoek Board en algemeen bestuur, 8RHK ambassadeurs: w.stortelder@8rhk.nl

